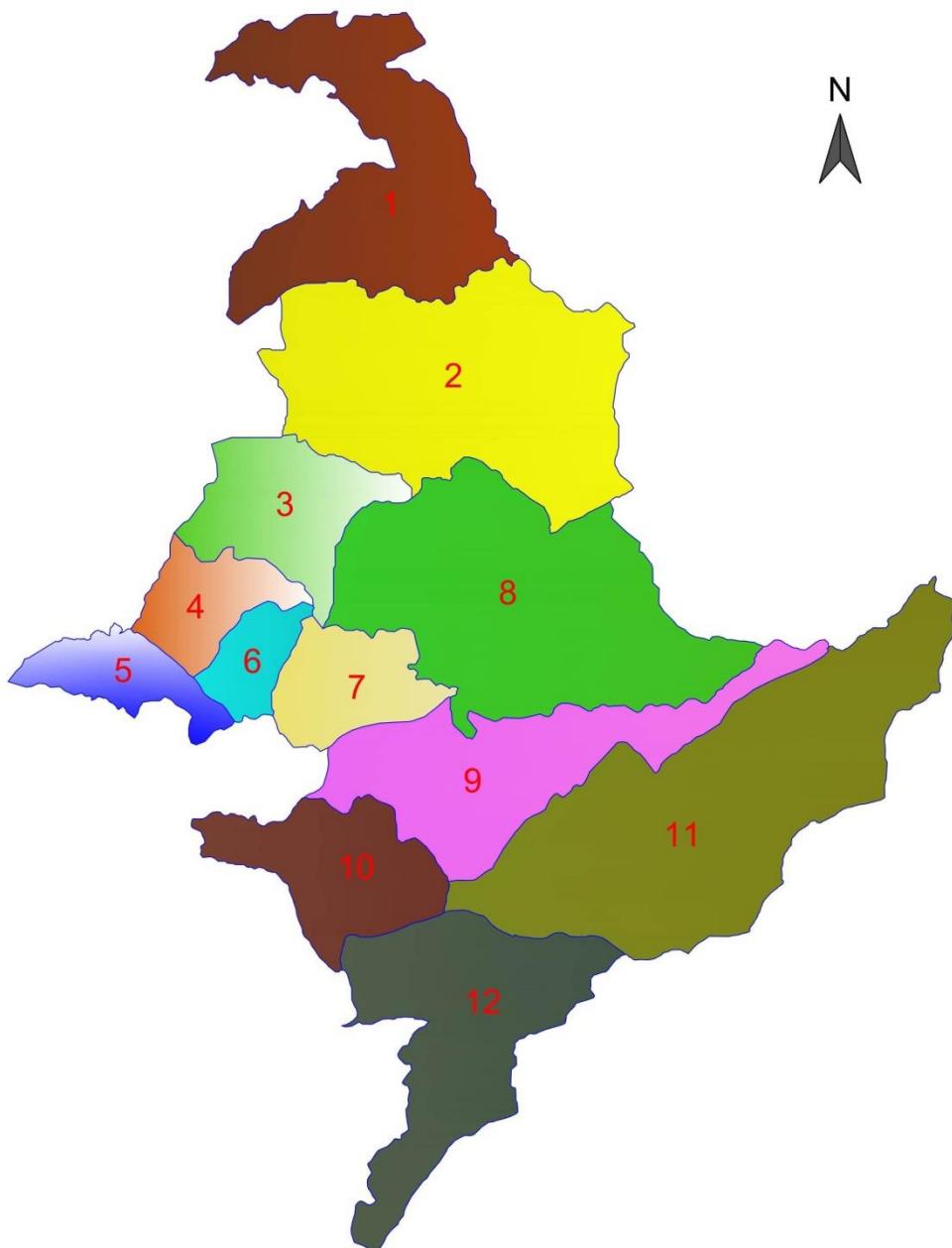

“कृषिमा क्रान्ति, कृषिबाट सर्विद्धि र शान्ति”

धुलिखेल नगरपालिका

चौवर्षीय कृषि विकास रणनीतिक योजना (२०७५/७६ - २०७८/७९)
Four year Agriculture Development Strategic Plan

विषय सूचि

१.	जिल्लाको परिचय	1
२.	रणनीतिक योजना	1
३.	वर्तमान अवस्था /स्थिति	4
४.	प्रमुख समस्या	21
५.	रणनीतिक खाका तथा कार्यान्वयन	24
६.	कृषि क्षेत्रका संभाव्यता	26
७.	सुझावहरु तथा सिफारिसहरु	29
८.	कार्य योजना	39
९.	अनुगमन तथा मूल्यांकन	69
१०.	सन्दर्भ सामग्री	70

तालिका सूचि

तालिका 1: वडा, घरधुरी र जग्गाको स्थिति	4
तालिका 2: जनसंख्याको विवरण.....	5
तालिका 3Mभू-उपयोगको स्थिति.....	7
तालिका 4Mविभिन्न वाली चक्रको क्षेत्रफल.....	7
तालिका 5M तापक्रम	8
तालिका 6Mबर्षाको अवस्था.....	8
तालिका 7M उत्पादनको स्थिति	9
तालिका 8: उत्पादन भईरहेका फलफूलरु.....	10
तालिका 9M जैवीक मलको स्थिति.....	12
तालिका 10: सिंचाईको स्थिति.....	12
तालिका 11M कृषि औजारको स्थिति.....	15
तालिका 12: रणनीतिक खाका तथा कार्यान्वयन रणनीतिक खाका तथा कार्यान्वयन.....	24
तालिका 13M लाभ लागत अनुपात	40
तालिका 14Mवडा नं. १ को प्राथमिकता कार्यक्रम तथा बजेट व्यवस्था	41
तालिका 15:वडा नं. २ को प्राथमिकता कार्यक्रम तथाबजेट व्यवस्था.....	43
तालिका 16M वडा नं. ३ को प्राथमिकता कार्यक्रम तथाबजेट व्यवस्था.....	45
तालिका 17: वडा नं. ४ को प्राथमिकता कार्यक्रम तथाबजेट व्यवस्था.....	47
तालिका 18: वडा नं. ५ को प्राथमिकता कार्यक्रम तथाबजेट व्यवस्था	49
तालिका 19M वडा नं. ६ को प्राथमिकता कार्यक्रम तथाबजेट व्यवस्था	51
तालिका 20: वडा नं.७ को प्राथमिकता कार्यक्रम तथा बजेट व्यवस्था	53
तालिका 21: वडा नं ८ को प्राथमिकता कार्यक्रम तथाबजेट व्यवस्था.....	55
तालिका 22: वडा नं. ९ को प्राथमिकता कार्यक्रम तथाबजेट व्यवस्था	57
तालिका 23: वडा नं. १० को प्राथमिकता कार्यक्रम तथाबजेट व्यवस्था	59
तालिका 24: वडा नं. ११ को प्राथमिकता कार्यक्रम तथाबजेट व्यवस्था.....	61
तालिका 25: वडा नं. १२ को प्राथमिकता कार्यक्रम तथाबजेट व्यवस्था	63
तालिका 26Mवडागत प्राथमिकता प्राप्त व्यवसायिक/ पशुपालन कार्यक्रम.....	65
तालिका 27M कृषि सँग सम्बन्धित विभिन्न वालीहरुको चार बर्षको उत्पादन तथा उत्पादकत्व प्रक्षेपण	66
तालिका 28: पशुजन्य पदार्थको उत्पादन अनुमान.....	68
तालिका 29 : धुलिखेल नगरपालीमा रहनेकृषिको अनुमानित बजेट	68
तालिका ३०: पशु सेवा तर्फको बर्षगत रूपमा अनुमानित बजेट	68

अनुसूचि तालिका

अनुसूचि 1: विभिन्न वडाहरुको घरधुरी संख्या र सजसंख्याको विवरण.....	71
अनुसूचि 2: विभिन्न वडाहरुमा गरिएको छलफलवाट निर्धारण गरिएको समस्याहरुको विवरण	72
अनुसूचि 3M छलफलवाट निर्धारण गरिएको समस्याहरुको समाधान सम्बन्धि विवरण	74
अनुसूचि 4: धुलिखेल न.पा. अन्तर्गतका वडामा रहेको घरधुरीको जग्गाको विवरण.....	76
अनुसूचि 5M धुलिखेल न.पा. अन्तर्गतका वडामा लगाइने अन्न वाली र फलफुलको विवरण.....	77
अनुसूचि 6M धुलिखेल न.पा. अन्तर्गतका वडामा लगाइने तरकारी वालीको विवरण	77
अनुसूचि 7M धुलिखेल न.पा. अन्तर्गतका वडामा रहेको श्रोतहरुको विवरण.....	78
अनुसूचि 8: धुलिखेल न.पा. को विभिन्न वर्षमा लिइएको तापक्रमको विवरण	79
अनुसूचि 9: धुलिखेल न.पा. को विभिन्न वर्षमा लिइएको वर्षाको विवरण	79
अनुसूचि 10: धुलिखेल न.पा. को विभिन्न वडाहरुमा रहेको विभिन्न वालीहरुको क्षेत्रफल र अम्दानीको विवरण	80
अनुसूचि 11: धुलिखेल न.पा. को विभिन्न वडाहरुमा रहेको विभिन्न वालीहरुको औसत लागत र मुनाफाको विवरण	81
अनुसूचि 12M प्रति रोपनी गोलभेडा उत्पादनको औसत लागत र मुनाफा अन्तर.....	89
अनुसूचि 13M देशमा रहेका वालीहरुको आयातको विवरण	90
अनुसूचि 14M पशु सेवा संबन्धित वडागत कार्य योजना	91
अनुसूचि 15: लक्षित समुह छलफलका सहभागिहरु र प्रमुख सूचना दाताको विवरण	113
अनुसूचि 16: पशु सेवा कार्यक्रम संचालनको लागि मौजुदा जनशक्तिको विवरण	113
अनुसूचि 17M धुलिखेल न.पा.को वडाहरुमा रहेको पशु पालनको विवारण.....	115
अनुसूचि 18: धुलिखेल न. पा. अन्तर्गतको भेटरनरी अस्पतालले राखेको पशु फार्महरुको विवरण.....	116
अनुसूचि 19: स्थलगत सरर्भेक्षण वाट प्राप्त पशुजन्य उत्पादन र बजारीकरणको अनुमानित विवरण	117
अनुसूचि 20: धुलिखेल न.पा. वाट प्राप्त पशुजन्य उत्पादनको विवरण	118
अनुसूचि 21: धुलिखेल न.पा. मा रहेको एग्रोभेट, डेरी, दुध संकलन केन्द्र र मासु पसल को विवरण	118
अनुसूचि 22: छलफलवाट निस्कीएका समस्याहरुको समाधानको विवरण.....	119
अनुसूचि 23: महिला भुमिहिन र दलित समुदायलाई लक्षित कार्यक्रम	121
अनुसूचि 24: वडा नं. १ को मुख्य समस्या, समाधान र अनुदानको प्रतिशत	122
अनुसूचि 25: धुलिखेल न. पा.मा रहेका दुध सहकारीहरुको विवरण	134
अनुसूचि 26: चार वर्षमा हुन सक्ने आंकलित दुधको वृद्धि दरको विवरण.....	134
अनुसूचि 27M छलफलका क्रममा भेटीएका विभिन्न संस्थाका प्रतिनिधिहरुको विवरण	135
अनुसूचि 28M पशु क्षेत्रको लक्षित समुह छलफल र प्रमुख सूचना दाताको लागि तयार गरीएको प्रश्नावली.....	136
अनुसूचि 29: कृषि क्षेत्रको लक्षित समुह छलफल र प्रमुख सूचना दाताको लागि तयार गरीएको प्रश्नावली.....	142
अनुसूचि 30M विज्ञहरुको कार्य विवरण	145

धुलिखेल नगरपालिका
Dhulikhel Municipality

नगर कार्यपालिकाको कार्यालय धुलिखेल, काभ्रेपलाञ्चोक

पत्रसंख्या :- २०७५।३६
च.नं :- १९८०

३ नं प्रदेश, नेपाल
मिति : २०७५।०९।२५

प्राक्कथन

काभ्रेपलाञ्चोक जिल्ला अन्तर्गत रहेको धुलिखेल नगरपालिका नेपालकै पर्यटन विकासको केन्द्रीय आकर्षण र कृषि क्षेत्रको केन्द्र विन्दुको रूपमा स्थापित छ। जिल्लाको सदरमुकाम धुलिखेल नगरपालिका काठमाडौं शहरबाट ३० कि.मी. दूरीमा पुर्वी क्षेत्रमा अवस्थित छ। यो तिव्वतसँग व्यापार तथा औद्योगिक विकास गर्ने प्रमुख शहरको रूपमा परिचित रहेको छ। धुलिखेल नगरपालिका कृषिको लागि महत्वपूर्ण पकेट क्षेत्र भएको जानकारी विभिन्न आँकडाहरूले औल्याएका छन्।

विगतका केही वर्षहरूमा यस नगरपालिकामा कृषिका कार्यहरु भएतापनि अपेक्षित निजाहरू प्राप्त नहुदा जीवन धान्न कृषिमा भर पनुपर्ने जनमासको स्थिति समेत कमजोर भएको अवस्थामा नगरपालिकाले इसिमोड तथा सिप्रेडको प्राविधिक सहयोगमा दीर्घकालीन अवधारणा अनुरूप “चौ वर्षीय कृषि विकास रणनीतिक योजना” तयार गरेको छ।

यो आवाधिक योजना तयार गर्ने क्रममा नगरपालिकाका पदाधिकारीहरु, वडा अध्यक्षहरु, कार्यपालिका सदस्यहरू, राजनीतिक समन्वयका पदाधिकारीहरु, नगरपालिका स्तरीय कृषि र पशु शाखाहरु एवं सिप्रेडका प्राविधिकारीहरु बीच पटक-पटक छलफल तथा गोष्ठीहरु सम्पन्न भए। उक्त छलफल तया गोष्ठीहरुबाट कृषि विकासका लागि विभिन्न ढाँचा तयार गरी सोही ढाँचाहरुको आधारमा तयार गरिएको यस आवाधिक योजनाबाट नगरपालिकाको विकासका लागि मार्गदर्शन गर्ने छ भन्ने अपेक्षा गरिएको छ।

यस आवाधिक योजना तय गर्नको लागि प्राविधिक सहयोग प्रदान गर्नु भएकोमा सिप्रेड, इसिमोड तथा यसमा संगलरन विजहरूलाई हार्दिक धन्यवाद ज्ञापन गर्न चाहन्छु। साथै यस आवाधिक योजना तयार गर्ने प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष सहयोग पुर्याउने धुलिखेल नगरपालिकाका पदाधिकारीहरु र सरोकार बालाहरुलाई समेत हार्दिक धन्यवाद ज्ञापन गर्न चाहन्छु।

यस आवाधिक योजनाबाट नगरपालिकाको समग्र कृषि विकासलाई योजनावद्वा तरिका ले अगाडि बढाउने छ र यसको सफल कार्यान्वयनको लागि यस नगरका सबै वर्ग तथा समुदायबाट सहयोग पुर्ने छ भन्ने अपेक्षा गरिएको छ।

बिशेश्वर कुमार व्याज्जु श्रेष्ठ
नगर प्रमुख

छोटकरी रूप(Abbreviation) र सो को विस्तारित अर्थ

छोटकरी रूप (Abbreviation)	विस्तारित अर्थ
%	प्रतिशत
०	डिग्री
मि.	मिटर
मि. मि./एम. एम	मिलिमिटर
मे ट	मेट्रिक टन
कि .मि.	किलोमिटर
न.पा.	नगरपालिका
धु. न.पा.	धुलिखेल नगरपालिका
नं	नम्बर
/	प्रति अथवा वा
रु	रुपैया
Kg	Kilogram
KIS	Key Informant Survey
FGD	Focus Group Discussion
BCR	Benefit Cost Ratio
@	At the rate of
Rs.	Rupees
IPM	Integrated Pest Management
SMS	Subject Matter Specialist
Yr.	Year
No.	Number
Thou.	Thousand
HH	Household
Coop	Cooperative
DLSO	District Livestock Service Center
Lit.	Liter
Vet	Veterinary
CHC	Custom Hiring Centre
SWOT	Strengths, Weakness, Opportunity, Threats
GAPs	Good Agricultural Practices
GVPs	Good Veterinary Practices
YCP	Youth Centered Program
LLCP	Landless Centerd Program
CC / GMI	Collection Center / Group Marketing Information
VRM	Vegetable Retail Marketing
TSF	Training for Staffs and Farmers
MISD	Market Information System Developement
ES	Expert Service
WSMD	Wholesale Market Development;
CCA	Climate Change Adoption;
MTP	Management of Technical Personnel,
HBD	Hermatic Bag Distribution

धुलिखेल नगरपालिकाको चौवर्षीय कृषि विकास रणनीतिक योजनाको सारांश

काभ्रे जिल्लाले कृषि क्षेत्रमा अग्रणी भूमिका निर्वाह गर्दै आइरहेको छ। जिल्लाको सदरमुकाम समेत रहेको र जिल्लाकै जेठो धुलिखेल नगरपालिकामा व्यापार व्यवसायका लागि पनि सुरुवाती दिन देखिनै आवश्यक पूर्वाधारको व्यवस्था रहेकोले यस नगरपालिकाले कृषि व्यवसायको प्रवर्धनमा समेत उल्लेख्य योगदान पुऱ्याउदै आएको पाइन्छ।

परम्परा देखिनै निर्वाहमुखी ढंगले सञ्चालन हुदै आएको कृषि व्यवसायलाई व्यवसायिक कृषिको स्वरूपमा परिवर्तन नगरिएसम्म कृषि व्यवसाय आकर्षक र आधुनिक हुन नसक्ने भएकोले लाभ र लागतको तुलनात्मक स्थिति अध्ययन गरी परम्परागत कृषि प्रणालीलाई कमशः व्यवसायोन्मुख तुल्याउन सबै नीति निर्माताले जोड दिई आइरहेका छन्। देश भित्र अन्य भरपर्दो वैकल्पिक रोजगारी र व्यवसायको संभावना पर्याप्त मात्रामा उपलब्ध नहुन्जेलसम्म गरिबी निवारणको महत्वपूर्ण साधनको रूपमा रहेको कृषि व्यवसायको महत्वलाई कम आँक्न मिल्दैन। कृषि व्यवसायको अन्तिम लक्ष्य भनेको कृषि तथा पशुजन्य उपजहरूको स्वस्थकर, सुरक्षित र सहज वितरण हो। यस लक्ष्य प्राप्तिका लागि अनिवार्यतः सम्पादन गर्नुपर्ने कार्यहरूमा आन्तरिक तथा वाह्य व्यापारको पहिचान र विद्यमान प्रतिस्पर्धाको आँकलन, मूल्यश्रृंखलामा जैविक सुरक्षाका उपायहरूको अवलम्बन, स्वदेशी कच्चा पदार्थमा आधारित कृषि तथा पशुजन्य उद्योगहरूको विकास, सहकारी मार्फत कृषि व्यवसायको प्रसार, सामाजिक समावेशीकरण, वातावरण संरक्षण र कृषि -पर्यावरणको व्यवस्थापन, मौसम अनुकूलन कृषि प्रणालीको अवलम्बन आदि पर्दछन्।

धुलिखेल नगरपालिकाको चौवर्षीयकृषि विकासरणनीतिक योजना तर्जुमा गर्न नगरपालिकाका विभिन्न तहका पदाधिकारीहरूसंग पटक पटक छलफल गरी रणनीतिक योजना तयार गर्दा अवलम्बन गर्नु पर्ने विधिहरू तय गरिएका थिए। छलफलबाट प्राप्त जानकारीहरूका आधारमा उपयुक्त जाँचसूची(check-list) तयार गरी पुनः पदाधिकारी लगायत सबै सरोकारवालासंग भएको विस्तृत छलफल/वैठकबाट प्राप्त निश्कर्ष, सूचनाग्राहीबाट प्राप्त जानकारी, विषयविशेष समूहसंगको अन्तरक्रिया तथा दातृसंस्थाका प्रतिनिधिसंगको कुराकानीका माध्यमबाट यो चौवर्षीय योजनाको खाका कोर्ने कार्य शुरु गरिएको थियो। जाँचसूची बमोजिम हरेक वडाबाट संकलन गरिएका सूचनालाई विश्लेषण गरी वडागत कृषिवाली र पशुपन्छीपालनको प्राथमिकता तोक्ने कार्य गरिएको थियो। यसका अतिरिक्त कृषि क्षेत्रको समग्र विकासलाई गति दिन सिंचाइका लागि पानी वा कुलोको व्यवस्थापन; अनाजउत्पादन, गोलभेडा (हरित गृहमा र खुलामा) उत्पादन, सुन्तला उत्पादन; फलफूल उत्पादन; तरकारी नर्सरी; माहुरीपालन; आई. पि.एम. कार्यक्रम; अलैंची; अदुवा, बेसार, च्याउ उत्पादन; जैविक मल उत्पादन आदि जस्ता कृषि कार्यक्रमहरू र पशु सेवा तर्फ नश्ल सुधार कार्यक्रम; पशु अहारा उत्पादन तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम; पशु स्वास्थ्य कार्यक्रम; फार्म व्यवस्थापन कार्यक्रम; पशु बजार व्यवस्थापन कार्यक्रम; स्थलगत तालिम तथा गोष्ठि कार्यक्रम; अन्य विशेष कार्यक्रम; महिला, दलित, भूमिहीनका लागि कार्यक्रम आदि जस्ता कार्यक्रमहरू प्रस्ताव गरिएका थिए। यी प्रस्तावहरूलाई नगरपालिकाका विभिन्न पदाधिकारीहरू समक्ष प्रस्तुत तथा छलफल गरी चार वर्षको कार्य योजना सहित यो रणनीतिक योजनालाई अन्तिम रूप दिइएको छ।

यो रणनीतिक योजनालाई पूरा गर्न जम्मा रु ३७ करोड २० लाख लाग्ने अनुमान गरिएको छ जसमध्ये ५० प्रतिशतसम्म रकम कृषक, व्यवसायी/उद्यमीले व्यहोर्न मञ्जुर भएका छन्, यद्यपि नगरपालिकाको स्थायी दरवन्दी अनुसारका कर्मचारीका लागि तलब भत्ता, सङ्करको स्तर उन्नति/मर्मत गर्न लाग्ने रकम र वडा वडामा रहेका भेटेरिनरी शाखाको भवन तथा ल्याबोराटोरी स्थापना तथा संचालन गर्नका लागि र वैकल्पिक कर्जा लिई खरीद गरिने उन्नत पशुपन्छी वा व्यवसायिक कुखुरापालनको लागि आवश्यक पर्ने बजेट यस योजनामा समावेश गरिएको छैन।

धुलिखेल नगरपालिकाको चौवर्षीय कृषि विकास रणनीतिक योजना

१. जिल्लाको परिचय

काभ्रेपलाञ्चोक जिल्ला नेपालको $25^{\circ}24' - 27^{\circ}49'$ पूर्वि देशान्तर तथा $20' - 27'$ उत्तरी अक्षांश बीच महाभारत पर्वत शृङ्खलामा अवस्थित छ। यस जिल्लाको भूभाग समुद्रसतहबाट करिब २८० मि (कोखाजोल खोला देखि ३०१८ मि. (बेथान चोक, नारायण डाँडा) उचाईसम्म फैलिएर रहेको छ। जिल्लाको पूर्वमा रामेछाप र दोलखा, पश्चिममा काठमाण्डौ, भक्तपुर र ललितपुर, उत्तरमा सिन्धुपाल्चोक र तथा दक्षिणमा सिंधुली तथामकवानपुर जिल्ला पर्दछन। पेशागत रूपमा हेर्दा यो जिल्लामा कृषि तर्फ ६४.४५ र गैर कृषि तर्फ ३५.५५ प्रतिशत रहेको छ। जिल्लाको सदरमुकाम धुलिखेल समुद्र सतहबाट १६२५ मि.उचाईमा अवस्थित रहेको छ।

यस जिल्लाको अधिकांश क्षेत्र महाभारत शृङ्खलामा पर्ने र भिरालो प्रकृतिको रहेको छ। यसको अलावा केहि समर्थर मैदानी भागहरु र पहाडको खोचहरु समेत रहेका छन्। बनावटको हिसावले यस जिल्लाको कूल क्षेत्रफल १,४०,४८६ हेक्टर मध्ये ज्यादै भिरालो जमिन करिब ५२.५% अर्थात ७३,७३६ हेक्टर र कम भिरालो जमिन करिब ४१.३ % अर्थात ५७,२९११ हेक्टर रहेको छ। बाँकी रहेको करीब ५.१ प्रतिशत अर्थात ७,२९२ हेक्टर मैदान, टार उपलब्ध क्षेत्रले र १.१ प्रतिशत अर्थात १५६५ हेक्टर ग्रावेल दुङ्गा तथा नदीले ओगटेको छ।

धुलिखेल नगरपालिका

धुलिखेल नगरपालिका कृषिको लागि महत्वपूर्ण पकेट क्षेत्र भएको जानकारी विभिन्न आँकडाहरूले औल्याएका छन्। यो नगरपालिका काठमाण्डौ शहरबाट ३० कि.मी. दूरीमा पूर्वीक्षेत्रमा अवस्थित छ। यो तिब्बतसँग व्यापार तथा औद्योगिक विकास गर्ने प्रमुख शहरको रूपमा परिचित रहेको छ। चीन सरकारको सहयोगमा १९६५ मा सडक विस्तार भएपछि यो शहर पर्यटक क्षेत्रको रूपमा पनि परिचित भएको छ।

यो नगरपालिकाको उत्तरमा पाँचखाल र वनेपा नगरपालीका, दक्षिण क्षेत्रमा टेमाल, नमो बुद्ध र पनौति नगरपालिका, पूर्वमा पाँचखाल र नमोबुद्ध नगरपालीका र पश्चिममा बनेपा र पनौति नगरपालिका अवस्थित छन। यो नगरपालिका १२ वटा वडाहरूमा विभाजित भई ५५ वर्ग किलोमिटर क्षेत्रमा समेटिएको छ (धुलिखेल नगरपालीका, २०७३/७४)।

२. रणनीतिक योजना

रणनीतिक योजना के हो ?

रणनीतिक योजना एउटा व्यवस्थापन कार्य हो जसले संस्थाको भावी सोच अभिवृद्धिलाई अघि बढाउछ। यो योजनाले संस्थालाई उपयुक्त दिशा तर्फ अभिमुख गराई कृषि क्षेत्रको सबल र कमजोर पक्ष तथा अवसर र चुनौतीहरूको (SWOT) विश्लेषण गर्दै आर्थिक विकासमा टेवा पुर्याउने उपयुक्त वातावरणको सृजना गर्दछ।

रणनीतिक योजना किन ?

- क) संस्थाको भावी मार्गचित्रनिर्माण गर्न;
- ख) कार्यगत निर्णयहरूलाई योजनाबद्ध तरिकाले अघि बढाउनेखाकाको (Framework) निर्माण गर्न ;
- ग) संस्था र वाह्य वातावरणका अवसरहरूको उचित संभावनालाई पहिचान गरि कार्यान्वयनमा ल्याउने; र
- घ) प्रतिस्पर्धी र तुलनात्मक लाभका कृषि एवं पशु उपजहरूको उत्पादनमा बढ़ि ल्याउना।

रणनीतिक योजनाका क्षेत्रहरू (Scope)

- क) भविष्यगामी परियोजनाहरूको परिकल्पना गर्ने;
- ख) अवसरहरूलाई कार्यक्षेत्रमा आबद्ध गराई विभिन्न चुनौतिको सामना गर्ने; र
- ग) प्रविधि प्रसार र बजार व्यवस्थामा विशिष्टता हासिल गरी अघि बढने ।

दीर्घकालीन सोच (Vision)

धुलिखेल नगरपालीकाको कृषि क्षेत्रलाई उद्यमशील व्यवसायको रूपमा प्रतिस्थापन गर्दै भौगोलिक संभाव्यता र तुलनात्मक लाभका आधारमा प्रमुख कृषि एवं पशु उपजहरूको विशिष्टीकरण, यान्त्रीकरण र औद्योगीकरणबाट उत्पादन तथा उत्पादकत्वमा अभिवृद्धि ल्याई दीगो विकासलाई अघि बढाइने छ । यस क्षेत्रलाई आत्मनिर्भर प्रतिस्पर्धी, समावेशी र बजारमुखि बनाई आर्थिक विकासमा सहयोगी पेशाको रूपमा अघि बढाई जीविकोपार्जन, खाद्य तथा पोषण सुरक्षामायोगदान दिने क्षेत्रकोरूपमा पहिचान गराइने छ ।

लक्ष्य (Mission)

समग्र कृषि मूल्यशूल्लाका अवयवहरूको एकीकृत संयोजन र परिचालन गरी खाद्य पोषण सुरक्षा सुनिश्चित गर्दै कृषि औद्योगीकरण उन्मुख दीगो आर्थिक अवसरहरू शृजना गरी राष्ट्रको समग्र विकासमा टेवा पुर्याउने ।

अध्ययनको औचित्य

नेपालको कूल खेती योग्य जमिन ३० लाख ९१ हजार रहेको छ । खण्डकृत जमिनमा परम्परागत रूपमा निर्वाहमुखी खेती प्रणालीको अवलम्बन गरिदै आएको र कृषि विकासकालागि विगतदेखि हुँदै आएका प्रयासहरू सीमितश्रोतर साधनहरूका कारण एकीकृत रूपमा नभई छरिएर जाने गरेकाले प्रतिफलमुखी हुनसकेको छैन । कृषिलाई नाफामूलक व्यवसायका रूपमा स्थापित गर्न नसक्दा यस क्षेत्रमा लगानीका लागि निजी क्षेत्र र रोजगारीका लागि युवा उद्यमीहरू आकर्षित हुन सकेका छैनन् । गुणस्तरीय कृषि उत्पादन सामग्रीहरूको उपलब्धता सुनिश्चित गर्न नसक्नु, कृषि उपज उत्पादनमा यान्त्रीकरण अवलम्बन हुन नसक्नु र कृषि विकासकालागि आवश्यक सिंचाई, कृषि सडक, ग्रामिण विद्युतीकरण, कृषि उद्योगहरूसँगको समन्वयको अभाव रहदै आएको तथा बजारमुखी उत्पादन हुन नसकेकाले कृषिलाई व्यवसायका रूपमा नभई परम्पराका रूपमा मात्र अवलम्बन गरिदै आइएको छ ।

यसका साथै १०० अर्व नेपाली रूपैया बराबरको कृषि उत्पादनहरू जस्तै धान, मकै, तरकारी, फलफूल, प्याज, आलु, मासु र मासुजन्य पदार्थ आयात भइरहेको अवस्था छ । अतः केही हदसम्म निर्यात प्रवर्द्धन तथा आयात प्रतिस्थापन गर्नलाई सहयोग पुर्याउन समेत कृषिको आधुनिकीकरण, विविधीकरण र यान्त्रीकरण हुन आवश्यक छ । धुलिखेल नगरपालिकाका सबै बडाहरूको विस्तृत अध्ययन गरी चुस्त दुरुस्त खाकाको रूपमा एउटा दस्तावेज बनाउन जरुरी छ ।

रणनीतिक योजनाका अल्पकालीन उद्देश्यहरु

नगरपालिकाका १२ वटै बडाहरुको वस्तुगत विविधिताको अध्ययन गरी धुलिखेल नगरपालिकाका लागि प्रस्तुत चौर्वर्षीय कृषि विकास रणनीतिक योजना तयार गरिएको छ। यो रणनीतिक योजना निम्नअल्पकालीन उद्देश्यहरुको प्राप्तिका लागि तयार गरिएको हो।

१. प्रमुख कृषि उपजहरुको विशिष्टीकृत क्षेत्रहरुको पहिचान गर्ने;
२. निर्यातयोग्य कृषि वस्तुहरुको मूल्य अभिवृद्धि गर्दै प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता विकास गर्ने;
३. कृषिलाई सम्मानजनक र नाफामुखी व्यवसायका रूपमा विकास गरी रोजगारीका अवसरहरु श्रृजना गर्ने; र
- ४ बहु-सरोकारवाला निकायहरु बीचको कार्यमूलक समन्वय मार्फत प्रभावकारी सेवा प्रवाहको सुनिश्चित गर्ने।

रणनीतिक योजना तयार गरिएका विधिहरु

१. धुलिखेल नगरपालीकाका विभिन्न पदाधिकारी लगायत सबै सरोकारवालासंग छलफल/बैठक
२. धुलिखेल नगरपालिकाका विभिन्न पदाधिकारीबाट कार्य योजना स्वीकृत
३. धुलिखेल नगरपालिकाका भित्रका निश्चित समूहसँगको छलफल(Focus Group Discussion)(अनुसूचि १५)
४. विशेष सूचनाग्राही (Key Informants)संगको छलफल
५. दातृसंस्थाका पदाधिकारीहरुसंग छलफल

यो रणनीतिक योजनानिश्चित समूहसँग छलफल (Focus Group Discussion) र विशेष सूचनाग्राही (Key Informants) बाट आएका सूचनाहरुमा समेतआधारित भएको हुँदा कतिपय अंकहरु अनुमानित आँकडा (Round figure) र कतिपय सरदर (Average) को हिसावमा राखिएका छन्। उल्लेख भएका अंकहरु वास्तविकताको सकेसम्म नजिक हुन सकोस् भन्ने आशय राखी प्राप्त भएका प्रकाशित तथ्याङ्कहरुसंग भिडाएर समायोजन गरिएको छ।

नगरपालिकाको कृषि सम्बन्धी दिर्घकालीन उद्देश्यहरु

१. नगरपालिकामा फलफूल, मौसमी, बेमौसमी ताजा तरकारी खेती, रेशम खेती, मौरी पालन, अलैंची र सूर्यमूखी बीउ, तरकारी नर्सरी, धाँसका वीऊ उत्पादनकार्यक्रम सञ्चालन गरी वीऊ उत्पादनमा टेवा पुर्याउने,
२. निर्वाहमूखि कृषिप्रणालीलाई तुलनात्मक लाभको आधारमा व्यवसायीकरण तर्फ उन्मुखगराउने;
३. बाली अवधि तथा बाली लिए उप्रान्त हुने क्षति (Post Harvest Loss) लाई न्यूनिकरण गर्न उपयुक्त बाली संरक्षण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने;
४. जमिन थोरै चाहिने खालका मौरी, कौसी खेती, च्याउ र कुखुरा पालन जस्ता युवा लक्षित कार्यक्रम विकास गर्ने,
५. युवा, महिला, जनजाति, दलित तथा विपन्न वर्गका लागि कृषि प्रवर्द्धनका कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने।

नगरपालिकाको तत्कालीन उद्देश्यहरु

१. कृषि क्षेत्रको उत्पादकत्व बढाउन गरिबी न्यूनिकरण तथा खाद्य पोषणमा सुधार गर्ने;
२. कृषि क्षेत्रमा हुन सक्ने प्रविधिको विकास गरी उत्पादनमा बढाउने;
३. मौसम अनुसारको बाली सम्बन्धित जानकारी दिने र नयाँ प्रविधितर्फ कृषकलाई उन्मुख गराउने

रणनीतिहरू

नगरपालीका अन्तर्गत कृषि क्षेत्रका विभिन्न उद्देश्यहरु पुरा गर्न निम्नानुसारका रणनीतिहरू अवलंबन गरिने छन् :

१. नगरपालीकाको सम्भाव्यता, आवश्यकता, प्राथमिकताका विशिष्ट अवसर र तुलनात्मक लाभका आधारमा कृषिको विविधिकरण एवं व्यवसायीकरण गर्ने ;
२. कृषि विकास र वातावरण संरक्षण बीच तादात्म्यता कायम राख्ने जलबायु परिवर्तन अनुकूलन गतिविधिहरूमा जोड दिई विशिष्ट प्राविधिक सेवाको बढावो मागलाई सम्बोधन गर्ने;
३. कृषिको व्यवसायीकरणका लागि युवा पुस्तालाईआकर्षित र रोजगार व्यवस्थापनकाकार्यक्रमहरु सञ्चालन गरी सकभर गरीब, भूमिहीन, दलित,युवा लक्षित कार्यक्रम आदिलाई प्राथमिकताका दिने
४. कार्यक्रम कार्यान्वयमा संगलग्न जनशक्तिको कार्यक्षमता अभिवृद्धि गर्ने; र
५. स्थानीय स्रोतको अधिकतम् परिचालन र सदुपयोग गर्ने ।

कार्यनीति

उल्लेखित उपलब्धीहरू हासील गर्नको निमित्त निम्नानुसारकार्यनीतिहरू कार्यान्वयन गरिने छन् :

१. कृषिजन्य वस्तुको उत्पादन तथा उत्पादकत्व बढ़ि गर्ने;
२. महिला सहभागीतामा जोड दिने;
३. युवा जनशक्तिलाई आकर्षण गर्ने कार्यक्रम तर्जुमा गर्ने ;
४. नगरपालीका स्तरीय कृषि सूचना केन्द्र स्थापनागर्ने;
५. पिछडिएका वर्गको पहिचान गरी आयआर्जनका कृयाकलाप संचालनगर्ने; र
६. कृषि बजारको व्यवस्था र विकासमा जोड दिने।

३. वर्तमान अवस्था /स्थिति

वडाहरू र घरधुरी :

धुलिखेल नगरपालिका १२ वडाहरूमा विभाजित छ । वडाहरूको भूस्थिति र घरधुरी फरक फरक देखिन्छ । अन्य नगरपालिकाको तुलनामा यो नगरपालीका ऐतिहासिक नगरपालीकाको रूपमा समेत परिचित छ । नगरपालीकाकोवडा नम्बर ५,८,९ र १२ मा कमशः १०००,९९५, १०४७ र ६६० गरी सबैभन्दा बढी घरधुरी छन् भने कम घरधुरी भएका वडाहरू १,६ र १० मा कमशः ५५०,३७५ र ३२२ घरधुरी रहेका छन् ।

तालिका १: वडा, घरधुरी र जग्गाको स्थिति

वडा नं.	ठाउँ	जम्मा घरधुरी	अधिकतम रोपनि	न्यूनतम रोपनि
१	देवीटार	५५०	३०	<२
२	राबिवोपी गाउँ	६२१	४०	<१
३	धुलिखेल	५२४	३५	<६ आना
४	बखुण्डोल	८५३	४०	<१

५	श्रीखण्डपुर	१०००	५	<.५ आना
६	भगवतीस्थान	३७५	१०	<३ आना
७	नरायणस्थान	३९०	१५	<.५ आना
८	भट्टेडाँडा	९१५	५५	<१
९	काभ्रेभन्ज्याङ्ग	१०४७	३०	<.५ आना
१०	शारदा बतासे	३२२	५०	<.५ आना
११	पात्लेखेत	८३९	४५	<
१२	संखु पाटीचौर	६६०	४८	<१
		८०९६		

श्रोत: भेटेरिनरी हस्पिटल तथा पशु सेवा विज्ञ केन्द्र, २०७५ र कृषकहरुसंगको छलफल

नगरपालिकामा विभिन्न जात जनजाति रहने गरेको पाइएको छ, जसमा नेवार, ब्राह्मण, क्षेत्री, तामाङ, अन्य जनजाति समूह र दलित पर्दछन्। यहाँ ब्राह्मण क्षेत्री(४६.०८ % घरधुरी) जातिको पहिलो, जनजातिको (४०.६७ % घरधुरी) दोश्रो, दलितजातिको (८.३० % घरधुरी) र भूमिहीन वर्गको १.३५ % घरधुरी भएको देखिन्छ (तालिका नं २)।

क

तालिका २: जनसंख्याको विवरण

घरधुरी र जनसंख्या			जनजाती		दलित		अन्य जाति		भूमिहीन	
	जम्मा घरधुरी	जनसंख्या	घरधुरी	जनसंख्या	घरधुरी	जन संख्या	घरधुरी	जनसंख्या	घरधुरी	जनसंख्या
जम्मा	८० ९६	३३५ ३१	३२९ ३	१५४ २८	६७ २	३० ३९	३७३ ०	१४६ ०३	१ ०	४६ १
प्रति शत	१० ०	१० ०	४०. ६७	४६. ०१	८. ३०	९. ०६	४६. ०८	४३. ५५	१. ३५	१. ३७

श्रोत: कृषकहरुसंगको छलफल

भौगोलिक अवस्थिति

भौगोलिक दृष्टिकोणबाट यो नगरपालिकाकाभ्रेपलाञ्चोक जिल्लाको पश्चिमी भागमा अवस्थित छ। यो नगरपालिका ८५° ३२' - २२° ९१' देखि ८५° ३७' - ४५° २३' पूर्वी देशान्तर र २७° ३३' - १२° १९' उत्तर देखि २७° ४०' - ५६° १५' उत्तरी अक्षांससम्म ५४.७२ वर्ग कि.मी. हुदै १४,१७३ मि. उत्तर दक्षिण लम्बाई र ९५६६.१९ मिटर पूर्व पश्चिम चौडाईमा फैलिएको छ।

पूर्वाधार विकास

सडक:

उद्योग, व्यापार, सञ्चार, विद्युत, स्वास्थ्य, शिक्षा, बजार, प्रविधि विस्तार, खानेपानी आदिको विकासकोलागि सडक सञ्जाललाई अत्यावश्यक अवयवको रूपमा लिइन्छ। यातायातको सुविधाले बजार पहुँचमा सुगमता ल्याउनुका साथै रोजगारीका अवसरहरुको श्रृजना गर्नमा पनि सहयोग

पुर्याउँछ । धुलिखेल न.पा.का अधिकांश वडाहरुमा यातायातको राम्रो सुविधा रहेको छ । सडकहरु कालो पत्रे र ग्रावेल गरी ३.३६ कि.मी. रहेका छन् भने मूख्य सञ्चालनको रूपमा रहेको मूख्य काठमाडौं - अरनिको राजमार्ग तथा धुलिखेल बर्दिवास सडकसँग जोडिएको छ जसले गर्दा काठमाडौं तथा पूर्व तराईका जिल्लाहरु र चीनको सीमा नाकासम्म यातायातको पहुँच सहज छ । तर वडा नं ४, ६ र ७ का केही भागमा वाहेक अन्य वडाका अधिकांश भागमा कच्ची सडक भएको पाइएको छ ।

खानेपानी :

नगरपालिकाको सबै वडाहरुमा खानेपानीको उपलब्धता रहेको छ । जम्मा घरधुरीको ८१ प्रतिशतमा धाराद्वारा वितरित खानेपानी उपलब्ध छ भने १९ प्रतिशत घरधुरीहरु अझै नदी र कुँवाको खाने पानीमा निर्भर रहेका छन् ।

विद्युतको स्थिति:

नगरपालिकाका प्रत्येक वडामा नेपाल विद्युत प्राधिकरणले विद्युत लाईनजडान गरेको अवस्था छ । जसबाट न.पा.को ७७ प्रतिशत घरधुरी लाभान्वित भएका छन् भने बाँकी घरधुरीले अन्य वैकल्पिक श्रोतउपयोग गरिरहेका छन् ।

सञ्चार :

सञ्चारको क्षेत्रमा पनि यो नगरपालिका अग्रणी रहेको छ । चारवटा स्थानीय रेडीयो स्टेशनहरु (नमोबुद्ध मध्यपूर्व ग्रेश र रेडीयो सेफर्ड) सञ्चालनमा रहेका छन् । मोबाईल फोनको प्रयोग पनि प्रचूर संख्यामा रहेको छ ।

वित्तीय निकायहरु

धेरै ठूलो संख्यामा धुलिखेल नगरपालीकामा वित्तिय संस्थाहरुको उपस्थिति रहेको छ । समग्रमा १२९ वटा वित्तीय संस्था र १२२ वटा सहकारीहरुले वित्तीय सुविधाउपलब्ध गराई रहेका छन् ।

वनजंगल:

धुलिखेल नगरपालिकामा विभिन्न उचाई अनुसारको विविध प्रजातिका वन जंगल रहेका छन् । काभ्रेपलाञ्चोक जिल्लाको ७७,५५२ हेक्टर वन क्षेत्र मध्ये धुलिखेल नगरपालिकाले ११३ हेक्टर वन जंगलले आगटेको छ जुन प्रतिशतको हिसाबले १.१७ आउँदछ । वन-जंगलको आकार हेर्दा वडा नं ६ मा सबैभन्दा सानो वडा नं २, ३ र ५ मा मझौला र बाँकी वडामा प्रसस्त वनजंगल भएको पाईएको छ भने वडा नं ४ मा वाहेक सबै वडाहरुमा सामुदायिक वन भएको अवस्था रहेको छ ।

नदी:

यस नगरपालीका भित्र ठूला नदीहरु भएको पाईएको छैन । तर पनि केही खोलाहरु जस्तै धुलिखेल, सुन्दी, बासडोल, चण्डेश्वरी, आसी, पुन्यवती र धिताल खोला नगरपालिका भएर बगदछन् । हिउँदमा यी खोलाहरु ओसिला रहन्छन् भने वर्षातमा केही भागमा जलमग्न हुने गरेको छ । गत वर्ष सुन्दी खोलाको पानीले ७ नम्बर वडाका पुष्प व्यवसायीको करिब १ करोड बराबरको क्षति गराएको थियो ।

भू-उपयोगको स्थिति:

यस नगरपालिकामा ५७.३७ प्रतिशत घरधुरीहरुले ०.५ हेक्टर अर्थात १० रोपनी भन्दा कमको भूमिको उपयोग गरिरहेको पाईन्छ । यिनीहरुलाई साना तथा सिमान्त कृषकको रूपमा वर्गीकरण गरिएको छ । २५ प्रतिशत घरधुरीले नगरपालिकाको ३ प्रतिशत २ हेक्टर अर्थात २५ रोपनी भन्दा कम भूभाग

उपयोग गरिरहेका छन् जसलाई ठूलाकृषकको दर्जामा गणना गरिएको छ। नगरपालिकामा जम्मा गरेर १.३५ घरधुरी प्रतिशत भूमिहीन रहेका छन भने १७.५१ प्रतिशत घरधुरीहरूले मात्र २ हेक्टर भन्दा बढी जग्गा कमाई रहेका छन। सबभन्दा बढी जग्गा भएको (५५ रोपनी) वडा नं. ८ मा छ भने त्यसै गरी क्रमशः ५०, ४८, ४५ र ४० रोपनी भएका कृषकहरु क्रमशः वडा नं. १०, १२, ११ र ४ वडाहरूमा रहेका छन। सबभन्दा बढी जनजातीहरु भएको घरधुरी वडा नं. ५ (द००) मा छन भने त्यस भन्दा कम वडा नं. १२ (४६२) र वडा नं. ८ (४५०) रहेका छन्। त्यसै गरी भूमिहीन ४५ घरधुरी वडा नं. ६ मा देखिएका छन् भने त्यसपछि १० र ११ घरधुरी वडा नं. ८ र ३ मा रहेका देखिन्छन। त्यसैगरी सबभन्दा बढी दलित घरधुरी भएका वडाहरु ९ (२००), ४ (१७१) र ८ (६०) रहेका छन। क्षेत्री बाहुनहरु सबभन्दा बढी घरधुरी वडा नं. ९ (७७८) र ११ (४९१) मा रहेका छन। (तालिका २) यो नगरपालिकामा ९ वटा भू-उपयोग स्थिति रहेको छ। निम्न तालिकाबाट विचार गर्दा सबभन्दा बढी कृषि क्षेत्रले ओगटेको देखिन्छ (७१.६४ प्रतिशत) र त्यस पछि जंगल (२१.५१ प्रतिशत) बसोबास क्षेत्र (४.०८ प्रतिशत) र बाँकी नदी, खोला आदिले ओगटेको पाईन्छ।

तालिका ३M भू-उपयोगको स्थिति

सि.नं.	विवरण	क्षेत्रफल (हेक्टर)	प्रतिशत
१	कृषि	३,९२०.२३	७१.६४
२	बसोबास	२२३.३९	४.०८
३	व्यापारिक क्षेत्र	६.०९	०.११
४	औद्योगिक क्षेत्र	०.६२	०.०१
५	जंगल क्षेत्र	१,११७.०७	२१.५१
६	सरकारी सेवा	१२३.६३	२.२६
७	सांस्कृतिक क्षेत्र	०.४१	०.०१
८	खोलानालाहरु	२०.८३	०.३८
९	जम्मा	५,४७२.२७	१००.००

श्रोत: धुलिखेल नगरपालिकाको प्रोफाईल

कृषि क्षेत्र निम्नलिखित विभिन्न प्रणालीमा विभाजित रहेको छ। पहाडी क्षेत्र विशेषमा आधारित उत्पादन प्रणाली अवलम्बन गरेको पाइन्छ। समष्टिगत रूपमा यस नगरपालीका वाली प्रणाली अन्तरगत ३९२०.२३ हेक्टर जमिन पर्दछ, जसमध्ये २४.५१ प्रतिशत धान-आलु र १८.३२ मकै-अन्य वाली प्रणालीले ओगटेको छ।

तालिका ४M विभिन्न वाली चक्रको क्षेत्रफल

सि.नं.	विवरण	क्षेत्रफल(हेक्टर)	प्रतिशत
१	फलफल	४०४.३४	१०.३१
२	पशुपंक्षी चरन क्षेत्र	०.०१	०.००
३	पशुपंक्षी गाई। भैंसी फार्म	०.५८	०.०१
४	मकै। तरकारी	४२०.२२	१०.७२
५	मकै- तेलवाली	३९१.४८	९.९९
६	मकै - अन्यवाली	७९८.०१	१८.३२
७	मकै - आलु	२०५.८१	५.२५
८	मछ्या पालन पोखरी	८.४९	०.२२

९	धान -मकै	०.९५	०.०२
१०	धान -आलु	९६०.८७	२४.५१
११	धान -आलु-तरकारी	२०९.७५	५.३५
१२	धान -तरकारी	१७०.७५	४.३६
१३	भाडीहरु	४२७.४७	१०.९०
१४	तरकारी -तरकारी	१.४८	०.०४
	जम्मा	३,९२०.२३	१००.००

श्रोत: धुलिखेल नगरपालिकाको प्रोफाईल

हावापानी :

नगरपालिकाको धरातलीय विविधता सँगसँगै यहाँको वातावरणमा पनि विविधता पाईन्छ । खासगरी यो नगरपालीका अर्धउष्ण जलवायु क्षेत्रमा पर्दछ । यस क्षेत्रको अधिकतम् तापकम अप्रिल, मे, जून, जुलाई र अगष्टमा २७ डिग्री सेल्सियस सम्म र सबभन्दा कम तापकम डिसेम्बर देखि जनवरी सम्म ५ डिग्री सेल्सियस भन्दा कम भएको रेकर्ड गरिएको ।

तालिका ५: तापकम

महिनाको औसत	जनवरी	फेब्रुअरी	मार्च	अप्रेल	मे	जून	जुलाई	अगष्ट	सेप्टेम्बर	अक्टुबर	नोभेम्बर	डिसेम्बर
बढी	१४.५६	१७.१४	२१.४७	२५.२०	२६.२०	२६.६८	२५.४४	२५.३६	२३.५२	२१.५७	१७.७३	१४.७०
घटी	३.५३	५.३६	८.९४	१२.२३	१४.८४	१७.९३	१८.७७	१८.४०	१५.८९	१२.८७	८.०३	४.७१

श्रोत: हाईड्रोलोजी र मेट्रोलोजी विभाग

बर्षा :

तालीका ६ मा १० बर्षको बर्षा रेकर्ड गरिएको छ । जस अनुसार १० बर्षको अवधिमा २०१० मा अधिकतम ४३४ मिलिमिटर (एम.एम) बर्षा (जुलाई) भएको सबभन्दा कम बर्षा (१ एम.एम.) जनवरीमा भएको रेकर्ड बाट देखिन्छ । जनवरी २००७ देखि २०१६ सम्मको आंकडा विश्लेषण गर्दा मे देखि जुन सम्म अधिकतम् बर्षा (१००० मि.मि) र न्यूनतम् नोभेम्बर देखि जनवरीसम्म भएको देखिन्छ ।

तालिका ६: बर्षाको अवस्था

औसत	जनवरी	फेब्रुअरी	मार्च	अप्रेल	मे	जून	जुलाई	अगष्ट	सेप्टेम्बर	अक्टुबर	नोभेम्बर	डिसेम्बर
जम्मा मासिक	३२.२	३१	३४	५३७.२	१००२.९५४३	३२७७	२४७५	१९७०	४६९	३०.५	२८.९	

श्रोत: हाईड्रोलोजी र मेट्रोलोजी विभाग

उत्पादनको स्थिति

कृषि

धुलिखेल नगरपालिका कृषि क्षेत्रमा आर्थिक उन्नतिको प्रमुख क्षेत्रको रूपमा रहेको छ । कृषि क्षेत्र जीविकोपार्जन तथा रोजगारी शृजनाको मूल श्रोतको रूपमा अंगिकार गरिएको छ । धुलिखेल नगरपालिकामा प्रायजसो जनसंख्या कृषिमा आधारित रहेको सन्दर्भमा नगदेवाली उत्पादनमा अभिमुख भएको पाइन्छ । यस न.पा.ले खासगरी तरकारी उत्पादनमा अग्रणी स्थान ओगटेको छ । कृषि उत्पादनमा प्रतिवर्ष ७,५८७ हेक्टरमा खेती भई करिब ४२,५४२ मे.ट. उत्पादन भएको अनुमान छ ।

यस नगरपालिकामा उत्पादन हुने मुख्य वालीहरूमा धान, मकै, कोदो, गहुँ, जौ, आदि रहेका छन् । जम्मा ५४५९हेक्टर क्षेत्रमा खेती भई २०९६१ मे.ट. खाद्यान्न वाली उत्पादन भएको देखिन्छ ।

तालिका ७: उत्पादनको स्थिति

वालीका प्रकार	क्षेत्रफल(हेक्टर)	परिमाण उत्पादन (टन)
धान	१९२३	९४४३
मकै	२५८२	९०४२
कोदो	३०४	५८४
गहुँ	५७३	१७९०
जौ	३६	५९
फापर	४१	४३
जम्मा	५४५९	२०९६१
दालजात	९०	९९
तेलहन	७८	८०
मसला	१३०	६४४
जम्मा	२९८	८२३
तरकारी	१६९४	२००९६
फलफूल	१३६	६६२
जम्मा	७५८७	४२५४२

श्रोत : धुलिखेल नगरपालिका प्रोफाईल, २०७३/७४

उच्च मूल्यका कृषि उत्पादन :

तरकारी उत्पादन

यो नगरपालिका तरकारी उत्पादनको मूल्य थलोको रूपमा मानिएको छ । मौसमी तथा बेमौसमी तरकारी उत्पादनमा नगरपालिकाले अग्रणी रहेको छ । मूल्य तरकारी वालीहरूमा आलु, टमाटर, लसुन, प्याज, मूला, गाँजर, सिमि, काउली, बन्दा, हरियो साग, खुर्सानी आदि उत्पादन हुने गरेको पाईन्छ । पहिलो प्राथमिकता प्रायः तरकारीहरूमा लगभग ५८.३३ प्रतिशत उत्पादन आलुको हुने गरेको छ भने दोस्रो प्राथमिकतामा ४१.६७ प्रतिशत टमाटर खेती हुने गरेको छ । हरियो साग पनि मनग्य रूपमा उत्पादन हुने कृषकहरू बताउँछन् । काउली/बन्दा पनि तेश्रो प्राथमिकताको रूपमा अगाडि बढेको छ । राजधानी नजिकका जिल्लाहरू ललितपुर, भक्तपुर तथा पूर्वी तराई क्षेत्रमा यातायातको राम्रो सुविधा भएकाले बजारको अभाव कृषकहरूले महसुस गरेका बुझिदैन । तर व्यापारीहरूको एकतर्फी मूल्य निर्धारण गर्ने प्रकृयाबाट कृषकहरूले पाउनु पर्ने जिति फाईदा लिन सकेका छैनन् । तरकारी उत्पादन यस न.पा.का प्रायः जसो सबै वडाहरूमा १ नंबर प्राथमिकताका साथ उत्पादन भैरहेको अध्ययनको दौरानमा महसुस भएको छ । गुणस्तरीय मल तथा वीज समयमै पर्याप्त मात्रामा प्राप्त गर्न नसक्नाको कारणले कृषि उपजको यथोचित उत्पादन र उत्पादकत्व बृद्धि हुन नसकिरहेको भन्ने प्रमुख गुनासो कृषकहरू वीच रहेको छ । त्यसैगरी नगरपालिका क्षेत्रभर बढी मात्रामा कृषि उपजमा रसायनिक विषादिको प्रयोग हुन्छ भन्ने हल्ला व्यापक रूपमा फैलिएको कारणले पनि उपभोक्ताहरूमा त्रास उत्पन्न भएको छातरकारी तथा खाद्यान्न वाली उत्पादनका मुख्य समस्याहरूमा जरा कुहिने, डुङ्गुवा रोग, कालो जरा कुहिने, डाँठ कुहिने रोग, पात बेरुवा रोग, पाउडरी मिल्डयु आदि रहेका छन् जस्मा रसायनिक विषादिको प्रयोग भएको देखिन्छ ।

नगदेवाली उत्पादन

धुलिखेल नगरपालिकामा तोरी, सूर्यमूखि, मसुरो तथा अन्य मसलावालीहरु (बेसार, अदुवा आदी) उत्पादन गरिन्छ । मसलावालीको उत्पादन नगदेवाली भन्दा बढी भएको अनुमान छ । यस नगरपालिकाले २९८ हेक्टर वर्गफल क्षेत्रमा ४२३ टन उत्पादन गरेको देखिन्छ ।

फलफूल उत्पादनः

मुख्य फलफूलहरुमा सुन्तला जात, अनार, ओखर, लिची, आँप, , कागती, नास्पाती, आरु, आरुबखेडा आदि उत्पादन हुने गरेको पाईन्छ । यस नगरपालिकामा विभिन्न फलफूलहरु बर्षिक १३६ हेक्टरमा लगाई करिव ६६२ मे.ट. फलफूल उत्पादन भएको अनुमान छ ।

सुन्तलाजात यस नगरपालिकामा विगत बर्षहरु देखिनै बढी मूल्य जाने आयमूलक खेतीको रूपमा विकास हुँदै आएको छ । तत्कालिन कृषि विकास कार्यालयको अलावा अन्य संघ, संस्था, कृषि सहकारी, कृषक समूह साथै कृषक स्वयंले निजी खरीद गरी विरुवा लगाएको देखिन्छ । सुन्तला जातहरु वडा नं. ८, ९, १०, ११ र १२ मा लगाईएको पाईन्छ । पुराना बगैचाहरुमा अति घना विरुवा लगाउने गरेको र फलिरहेको सुन्तलाको बगैचा व्यवस्थापन राम्रो नभएकोले मनगय उत्पादन लिन सकिरहेका देखिदैन ।

तालिका ४ : उत्पादन भईरहेका फलफूलरु

वार्ड नं	मुख्य फलफूल जात		
१	अनार	सुन्तला जात	
२	सुन्तला जात	लिची	आँप
३	ओखर	कटुस	आरुबखेडा
४	मौसमी	ओखर	झ्रागान फल
५	सुन्तलाजात र कटुस	लिची	आँप
६			
७	बजार क्षेत्र भएकोले फलफूल खेती त्यति नभएको		
८	सुन्तलाजात	हलुवावेद	एभोकाडो
९	सुन्तला जात	लिची र आँप	कटुस
१०	सुन्तला जात	हलुवावेद	
११	सुन्तला जात	किवि	लिची
१२	सुन्तला जात	हलुवावेद	एभोकाडो

श्रोतः कृषकहरुसंगको छलफल

फलफूल उत्पादन सम्बन्धिरोगहरुमा बोटको जरा कुहिने, पातहरु पहेलो हुने, विषादीको दुरुपयोग, सिंचाई सुविधाको अभाव, बगैचाको अनुपयुक्त व्यवस्थापन, व्याक्टेरियाबाट कुहिने रोगहरु देखिरहेका छन् ।

पुष्प व्यवसाय

पुष्पको व्यवसाय अधिकतम् रूपमा अगाडि बढिरहेको छ । विदेशबाट धेरै ठूलो परिमाणमा फूलहरु आयात भइरहेको छ । पुष्प व्यवसायको बढ्दो बजारलाई मध्यनजर गरी पुष्प उत्पादनलाई व्यवसायिक ढंगले अगाडि बढाउन सकिने संभावनालाई यस नगरपालिकाले नजरअंदाज गर्न मिल्ने देखिदैन । नेपालमा ६३५ वटा फर्महरुले यो व्यवसायलाई अगाडि बढाई रहेका छन् । सबै गरेर ४ अर्ब बराबरको

लगानी भई प्रतिवर्ष ४० करोड बराबरको कारोबार भई रहेको अवस्था छ। नगरपालिका भित्र पुष्प व्यवसायमाथोरबहुत प्रयास भएकोभएतापनि अझै ठोस रूपमा अगाडि बढाउनु पर्ने स्थिति देखिन्छ। वडा नम्वर. ३, ४, ५, ६, ७ र ८ मा यो व्यवसायलाई अगाडि लैजान सक्ने देखिन्छ।

आलु उत्पादन

आलु उत्पादन नेपालको प्रत्येक प्रदेशहरुमा भैरहेको पाईन्छ। आलुको माग १९९० दशकको तुलनामा २ गुणाले बढ्दि भएको छ। यसको उत्पादनसँगै यसको उपयोग स्थिति दिनानुदिन बढ्दै गएको छ। त्यसै गरी मूल्य पनि उत्पादन सँग सँगै बढ्दि भएको पाईन्छ। हालको उपभोग स्थिति ५१किलोग्राम रहेको छ। नेपाली आलुको वीऊ भारत तथा बंगलादेशमा सीमित मात्रामा निर्यात हुने गरेको छ।

काभ्रेपलाञ्चोक जिल्लामा आ.व. २०७३/०७४ सम्म यसको क्षेत्रफल ९,७८५ हे. उत्पादन १,८४,६२२ मे.टन र उत्पादकत्व १८.८ मे.टन/हेक्टर छ। क्रमशः क्षेत्र विस्तार र प्रविधिको प्रसार, यान्त्रीकरण यान्त्रीकरण प्रवर्द्धन गर्दै आलुको उत्पादन तथा उत्पादकत्व बढाउने र लागत मूल्य घटाउने, रोजगारीको अवसर प्रदान गर्ने, आलुमा आधारित उद्योग स्थापनाबाट आलुजन्यउत्पादनको विविधीकरण गरी समग्र अर्थतन्त्रमा टेवा पुऱ्याउने लक्ष्य लिएको छ। यस न.पा.मा ठाँउ अनुसार हिउँदे, बर्षे र बसन्ते गरी बर्षको तीन मौसममा खास गरी भाद्र महिना देखि जेठ महिनासम्म उत्पादन हुने गरेको पाईन्छ। काभ्रे जिल्लामा ४ वटा वीऊ आलु भण्डारण गर्ने व्यवस्थित कोल्डस्टोरहरु चालु अवस्थामा रहेकोले खासै समस्या भएको देखिदैन।

माहुरी पालन

नेपालमा माहुरी पालन व्यवसाय दिनानुदिन बढी रहेको छ। हाल सम्म माहुरी पालनका घारहरु १,४०,८५० भएको र उत्पादन १३,६५० मे.ट. भएको अनुमान रहेको छ। हाल नेपालमा आठ ओटा कम्पनिहरु यसको प्रशोधनमा संलग्न रहेका छन्। धुलिखेल नगरपालिका केही वडाहरुमा खास गरी १०, ११, १२, १ मा मह उत्पादनको थाली भएको पाईन्छ। माहुरीको उत्पादन लाभ लागतका हिसाबले पनि महत्वपूर्ण व्यवसाय रहेको छ। यसको लाभ लागत अनुपात १.८९ रहेको छ।

वीऊ

वीऊलाई मुख्य कृषि सामग्रीको रूपमा लिइन्छ। गुणस्तरीय वीऊको उपलब्धताबाट उत्पादन तथा उत्पादकत्व बढ्दि भई आय आर्जनमा महत्वपूर्ण योगदान लिन सकिन्छ। त्यसकारण यसलाई कृषक स्तरमै उत्पादन गरी गुणस्तर तथा समय सापेक्ष रूपमा अगाडि बढाउनु पर्ने अवस्था रहेको छ।

जिल्लाका खास गरी भकुण्डे सहकारी संस्था, आत्मनिर्भर जोरसल्ला तरकारी वीऊ सहकारी संस्थाबाट उत्पादित मूल वीऊबाट धान, मकैका वीउहरु जिल्लाका अन्य क्षेत्रहरुका कृषकहरु तथा छिमेकी जिल्लाहरुमा समेत विक्री वितरण भई रहेको अवस्था छ।

माटो

धुलिखेल नगरपालिका भित्रको माटो अर्धउष्ण जलवायु क्षेत्र भित्र उत्पादन हुने विभिन्न वालीहरुको लागि उपयुक्त भएको अध्ययनले देखाउँदछ। तर पनि समय समयमा माटो शिविरको आयोजना गरी माटो जाँच गराउन उपयुक्त हुन जान्छ। तत्कालिन कृषि विकास कार्यालयले पनि यी कार्यक्रम नियमित रूपमा गरेको पाईन्छ। यस नगरपालिका क्षेत्रको माटोमा उपलब्ध न्यूट्रियन्ट अर्गानिक म्याटरहरु नाईट्रोजन सीमा भित्रै नै भएको अध्ययनले देखाएको छ। तर फसफोरस एकदम बढी भएको देखिन्छ।

जैविक मल

जैविक मल प्राकृतिक रूपमा तयार गरिएको उत्पादन हो जसले वालीहरुलाई पोषक तत्व प्रदान गर्दछ । जैविक मलहरु गाईको गोवर, हरियो घाँसपात, कम्पोष्ट वालीका अवशेषहरु र अन्य जैविक कुटा कटेराहरु आदिवाट बनाईन्छ । जैविक मलले विरुवालाई आवश्यक पर्ने तत्व उपलब्ध गराउँदछ । यस नगरपालिकाका विभिन्न वडाहरुमा विभिन्न किसिमका जैविक मलहरु उपलब्ध भएको देखिन्छ । कृषकको चाहना पनि जैविक मलको उपयोगबाट उत्पादन हुने वस्तुलाई उपभोक्ता समक्ष पु-याई मानव शरीर र समग्र वातावरण नैस्वस्थ बनाउने रहेको छ । जैविक मल तयार गर्ने कस्ता किसिमका श्रोतहरुलाई कृषकहरुले कसरी प्रयोग गरिरहेका छन भन्ने जानकारी निम्नतालिकाबाट लिन सकिन्छ ।

तालिका 9: जैविक मलको स्थिति

वार्ड नं.	स्थानियबाट उपलब्ध श्रोतहरु				किराहरु नियन्त्रणका लागि प्राथमिकता		
१	तितेपाती	झोलमल			१ आई.पि.एम.	२ जैवीक	३ रसायनिक
२	झोलमल	खरानी	गौ मूत्र		१ आई.पि.एम.	२ जैवीक	३ रसायनिक
३	खरानी	गौ मूत्र			१ रसायनिक	२ आई.पि.एम.	३ जैवीक
४	झोलमल				१ आई.पि.एम.	२ जैवीक	३ रसायनिक
५	झोलमल	गौ मूत्र	बोझो	असुरो	१ रसायनिक	२ आई.पि.एम.	३ जैवीक
६	खरानी	झोलमल			१ रसायनिक	२ आई.पि.एम.	३ जैवीक
७	झोलमल				१ आई.पि.एम.	२ रसायनिक	३ जैवीक
८	गौ मूत्र	खरानी	झोलमल		१ आई.पि.एम.	२ रसायनिक	३ रसायनिक
९	झोलमल	खुर्सानी	खरानी		१ आई.पि.एम.	२ रसायनिक	३ रसायनिक
१०	झोलमल	तितेपाती	खरानी		१ आई.पि.एम.	२ रसायनिक	३ रसायनिक
११	गोवर मल	खरानी	झोलमल	गौ मूत्र	१ आई.पि.एम.	२ रसायनिक	३ रसायनिक
१२	गौ मूत्र	खरानी	झोलमल		१ आई.पि.एम.	२ रसायनिक	३ रसायनिक

श्रोत: कृषकहरुसँगको छलफल

तालिका 10: सिंचाईको स्थिति

वडा नंबर	सिंचाई र सुविधा	श्रोत	उपलब्ध हुने क्षेत्रफल रोपनी
१	श्रोत भएको तर उपयोग नभएको	दुँगे खोला	५५०
२	श्रोत नभएको		
३	श्रोत नभएको		
४	श्रोत नभएका	डिप बोरिङ्गबाट पानी तान्न संभव	४००
५	श्रोत नभएको		
६	श्रोत नभएको		
७	श्रोत नभएको		
८	श्रोत नभएको		
९	पानीको व्यवस्था गर्न सकिने	फुलिटार र डिप बोरिङ्गको प्रयास भईरहेको	४००
१०	श्रोत भएको	पारि बनको खोल्सामा र इनारबाट	४००
११	पानीको श्रोत भएको	धिताल खोला र डाफे खोला	१५००

१२	पानीको श्रोत भएको	शंखु खोला र रोशी खोलाबाट पानी तान्न संभव छ	500 Ropani from Shankhu Khola. If it is from roshi Khola, it will cover about 1500 ropani. (Estimation already done)
----	-------------------	--	--

श्रोत : कृषकहरूसँगको छलफल

पानीको श्रोत, जमिन/जग्गामा ओसीलोपना विना कृषि व्यवसाय वा पशुपालनको विकास संभव हुदैन। तर प्राप्त सूचनालाई विश्लेषण गर्दा नगरपालिकाको वडा नं १, ९, १०, ११ र १२ मा पानीको श्रोत भएको, वडा नं ९मा बोरिङ्ग गरी पानीको व्यवस्था गर्ने प्रयास भैरहेको र बाँकी वडामा पानीको श्रोत नभएको पाईएको छ। यी वडामा संभाव्यताको आधारमा वर्षातको पानी संकलन वा निजी पानी पोखरीको व्यवस्था गर्न जरुरी भएको देखिन्छ।

एग्रोभेटको स्थिति

कृषितथा पशुपालनको लागि आवश्यक पर्ने उत्पादन सामग्रीहरु जस्तै पशुऔषधी, घाँसको बीउ विजन, तरकारी, फलफूलको बीउ बेर्ना, विषादि, औजार उपकरण आदि उत्पादन थलोको बरपर र उचित समयमा नै उपलब्ध हुनु जरुरी हुन्छ। समयमा उत्पादन सामग्री उपलब्ध हुन नसकेमा त्यस्ता सामग्रीको खासै महत्व नहुने र व्यवसायमा संलग्न व्यक्तिलाई फाईदा नहुन सक्दछ, जसको कारणबाट त्यस्ता व्यक्तिले व्यवसाय परिवर्तन गर्ने संभावना पनि बढ्दछ। कृषकले पनि सही उत्पादन लिन सक्दैनन्।

जम्मा ७ मध्ये ३ वटा एग्रोभेटको अध्ययन गर्दा सबैजसो एग्रोभेटमा विषादि, बीउ विजन र भेटेरिनरी औषधी एकै ठाउँमा राख्ने गरेको पाइयो (अनुसूची २१)। विषादिलाई औषधी भन्ने र बढीमा सिसामा राख्नी बेच्ने चलन व्याप्त भएको पाइयो। केही एग्रोभेटले नजिक टाढा हेरी रु २०० देखि ३०० लिई भेटेरिनरी सेवा दिइरहेको पनि पाइएकोछ। कुनै एग्रोभेटले वार्षिक रु १५ देखि २० लाखसम्मको व्यापार गरेको र ११ देखि १७ वर्ष पुरानोसम्म भएबाट यो व्यवसाय सन्तोषजनक ढंगमा सञ्चालन भइरहेको पाइएकोछ। तर बेलामा आवश्यक औषधी किन्न नपाइने, इमर्जेन्सी औषधी किन्न नपाइने, गुणस्तरीय औजार उपकरण नपाइने जस्ता कारणले गर्दा समस्या भैरहेको विवरण प्राप्त भएकोछ। कम व्याज दरमा ऋणको व्यवस्था र औषधीको मूल्य नियन्त्रण भएमा व्यवसाय विस्तार गर्नसकिने भनाइछ। साथै सरकारी निकायबाट या त १०० प्रतिशत नै खोप गर्नुपर्ने या पूरै निजी क्षेत्रलाई नै दिनु पर्ने सुभाव समेत प्राप्त भएकोछ।

धुलिखेल नगरपालिकामा एग्रोभेटको अवस्था अध्ययनगर्दा वडा नं २, ३,६, ७, १० र १२ मा बाहेक अन्य वडामा एग्रोभेट भएको पाइएन तर केही वडामा दैनिक आवश्यक पर्ने औषधी ग्रामिण पशुस्वास्थ्य कार्यकर्ताले झोलामा राखी सेवा उपलब्ध गराउने गरेको पाइएकोछ। पशुऔषधी र बीउ विजन, विषादि दुई अलग अलग ऐन/ नियमावलीहरु अनुसार अलग अलग काउन्टर राखी बिक्री वितरण गर्नु पर्ने कानुनी प्रावधान छ, तर नगरपालिकाका कुनै पनि एग्रोभेटमा कानूनको पालना गरेको पाइएन।

विमा

भण्डै ५ वर्षदेखि देशमा पशु विमा लागु भएतापनि यस न. पा. को वडा नं १,२, ३,४, ६ र ८ का केही मात्र कृषकले पशु विमा गर्ने गरेको र वडा नं ९, १० र ११ मा यो कार्य ज्यादै कम मात्र भएको पाइयो। वडा नम्वर १२ मा भने प्रायजसो सबै कृषकले पशु विमा गरेको देखिन्छ। पशु विमा गर्ने कार्य ज्यादै कम हुनको कारण विमाको महत्वका बारेमा पर्याप्त जानकारी नहुनु, विमा कंपनीका कर्मचारी व्यवसायीले खोजेको वितरणमा नआइदिने, आए पनि पशुको विमाङ्ग मूल्यांकन कम गरिदिने, आदि

भएको मानिएकोछ । पशु विमा कृषकको पशुधन सुरक्षा र क्षति न्युनीकृत गर्ने सुरक्षा कवच भएको हुँदा यसको प्रभावकारी कार्यान्वयन हुनु आवश्यक छ । बाली उत्पादन तर्फ खासै विमा गरेको अवस्था छैन । कृषि बाली तर्फ पनि व्यापक रूपमा विमाको विस्तार हुन सकेको अवस्थामा विपदका कारणले कृषक माथि आइपर्नेक्षतिबाट धेरै हदसम्म जोगाउन सकिने हुन्छ । नेपाल सरकारले कृषि विमालाई अभियानकै रूपमा अघि बढाएको हुनाले यसको फाइदा लिन कृषकहरूलाई उत्प्रेरित गर्न नितान्त जरुरी छ ।

एक गाउँ एक उत्पादन वा प्राथमिकता प्राप्त पशुपालन व्यवसाय

रणनीति विकासकोक ममा सरोकारवालासंग छलफल गर्दा आगामि दिनहरूमा आफूहरु व्यवसायीकरण तर्फ नै जान चाहेको कुरा व्यक्त गरेका हुदा सोही अनुसारमा नै प्राथमिकता तोकिएका छन् । वडा नं ४ र ९मा दलितको संख्या धेरै भएको र केही वडामा भूमिहिन कृषक (वडा नं ३, ६, ८, ९ र मा) को संख्या बढी देखिएको छ । यस किसिमको परिवारको आर्थिक स्तर बढ्दि गर्न उत्तिकै महत्वपूर्ण भएको हुँदा वडाको हकमा पहिलो र दाश्रो प्राथमिकता दिने भनी उल्लेख गरिएका पशुपन्छी विकास र भूमिहिन वा दलित कृषककालागि हरित गृहमा तरकारी, च्याउ खेती आदि कार्यक्रम संचालन गर्न उपयुक्त हुने देखिन्छ ।

मौसम परिवर्तनबाटे जानकारी तथा समानुकुलन

वातावरणको तापक्रम हरेक वर्ष करिब ०.४- ०.६ डिग्री सेन्टिग्रेडका दरले बढिरहेको कारणले गर्दा कृषि तथा पशुपन्छीपालनमा यसको प्रभाव देखा पर्न थालेको कुरा विभिन्न संचारका माध्यमबाट प्रसारण भैरहेको छ । मौसम परिवर्तनका कारणले घाँसको सट्टामा अनपेक्षित भार उम्हने, वेसीमा देखिनु पर्ने पशुरोग पहाडमा देखिने, भैसीको गर्भधारण समयमा फेरवदल (सामान्य भन्दा अगाडि) हुने, विषालु घाँस विरुद्ध उम्हने र तिनलाई खाएर पशु रोगी बन्ने जस्ता परिवर्तन आएको पाइएको छ । त्यसै गरी फलफूलको उत्पादन मौसम भन्दा अगाडिनै हुने, समय अनुकूलको वर्षा नहुने, बालीहरूमा विभिन्न किसिमका रोग तथा किराहरूको प्रकोप देखिने आदि मौसम परिवर्तनक असरहरु देखिन थालेका छन् । वन जंगलको सही उपयोग, गोबर/मलको सही व्यवस्थापन, घाँसमा आधारित पशुपालन, खाना पकाउने काममा दाउराको कम प्रयोग र गोबर ग्यासको प्रयोग, घाँस उत्पादन गर्ने बहानामा डढेलो लगाउने प्रवृत्तिमा नियन्त्रण आदि जस्ता कार्य गर्नाले मौसम परिवर्तन र यसबाट हुने असरलाई कम गर्न सकिन्छ ।

युवा, दलित, महिला र भूमिहीनका लागि कार्यक्रम

भूमिहीन, महिला, दलित, जनजाति, पिछडिएका वर्ग पनि समाजका अंग हुन । यी वर्गको उत्थान नभए सम्म समाजको पूर्ण विकास हुने आशा गर्न सकिदैन। नगरपालिकाको जनसंख्यालाई वडागत घरधुरीका हिसाबबाट हेर्दा वडा नं ५, १२, ८, ४ र ३ मा क्रमश ८००, ४६२, ४५०, ३४१ र ३०० घरधुरी जनजातिको रहेको, वडा नं ९ मा सबैभन्दा कम घरधुरी रहेको अनुमान छ । वडा नं १० र ४ मा क्रमश १८८, १७१ घरधुरी दलितको भएको र ५ नं वडामा जम्मा एउटा मात्र घर भएको पाइएको छ । यसैगरी न.पा. भित्र जम्मा १०९ घरधुरी भूमिहीन व्यक्तिको रहेको अनुमान छ । युवाशक्ति ५० प्रतिशतसम्म बाहिर पलायन भएको अवस्थामा त्यो जनशक्तिलाई कृषि पेशा तर्फ आकर्षित गर्न विशेष कार्यक्रम संचालन गर्नु आवश्यकता रहेको छ । तसर्थ युवा लक्षित, महिला, भूमिहीन, दलितकालागि विभिन्न कार्यक्रमहरु अवलम्बन गर्नुपर्ने हुन्छ (अनुसूची २३) ।

यान्त्रीकरण

नगरपालिकाका सरदर २० देखि ५० प्रतिशतसम्म युवाघरगाउँ छाडी बाहिर / विदेश पलायन भएको अवस्था छ फलस्वरूप कार्यथलोमा श्रमशक्तिको कमी महशुस हुँदो छ। युवा शक्तिलाई गाउँमै आकर्षित गर्न सक्ने अवस्था सिर्जना नभएसम्म गाउँमा श्रमशक्ति संचित गर्न संभव देखिदैन। यसकारण युवालाई यस तर्फ आकर्षित गर्न यान्त्रीकरण सहितको कृषि व्यवसाय अवलम्बन गर्ने वातावरण तयार गरिनु आवश्यक छ। तत्कालीन कृषि विकास कार्यालयले सुरु गरेकाकेही प्रयासहरु पर्याप्त नभएकोले सोलाई कुनै पनि तवरले निरन्तरता दिन जरुरी छ। यसका लागि अत्याधुनिक कृषि औजारहरु र सो को मर्मत संभारको सुविधा सहितको श्रोत र सामग्रीहरुको व्यवस्था योजनामा गर्न जरुरी छ।

तालिका 11: कृषि औजारको स्थिति

वार्ड नं.	अनुदानमा प्राप्त	आफै किनेको	पलायन हुने युवा जनशक्ति(प्रतिशत)	उपलब्ध जनशक्ति	ज्याला दर रु /दिन	
					पुरुष	महिला
१	११	१७	४० प्रतिशत	-	१०००	५००
२	१३	१५	२० प्रतिशत	-	१०००	५००
३	११	२४	५ प्रतिशत	-	१०००	५००
४	५	१२	३५ प्रतिशत	-	१०००	५००
५	-	११	४५ प्रतिशत	-	१०००	५००
६	५	९	५० प्रतिशत	-	१०००	५००
७	धेरै जसो साना कृषकहरु भएको		३५ प्रतिशत	-	१०००	५००
८	११	१८	२० प्रतिशत	-	८००	५००
९	६	१६	३० प्रतिशत	-	१०००	१०००
१०	५	१२	२५ प्रतिशत	-	८००	४००
११	२७	२५	४३ प्रतिशत	-	१०००	५००
१२	१६	३६	३० प्रतिशत	-	८००	८००

श्रोत: कृषकहरुसंगको छलफल

भूमिहिनलाई पशुपालनमा संलग्न गर्नको सट्टा दुध, पशुपन्धी संकलन, बजारीकरण, कामदार आदिजस्ता गैर कृषि वा फार्म सम्बन्धी कार्यमा संलग्न गरी उनीहरुको जिविकोपार्जनमा सुधार ल्याउनु बढी व्यवहारिक एवं सुरक्षित हुन सक्दछ। कृषि उत्पादनमा संलग्न हुने इच्छा राख्ने भूमिहीन कृषककालागि भने सम्बन्धित वडा कार्यालयले सरकारीखाली जग्गा निश्चित शर्त तोकी लीजमा दिई विभिन्न कृषि उत्पादनहरु जस्तै टनेलमा गोलभेडा उत्पादन, च्याउ खेती आदि गर्न लगाउनु उपयुक्त हुने देखिन्छ। महिला, भूमिहीन, दलित कृषककालागि विशेष कार्यक्रम प्रस्ताव गरिएका छन। यस वर्गलाई एक पटकलाई ५ वटा बाखा, १०० वटा कुखुरा अनुदानमा दिने र उत्पादन भएको पाठी मध्ये २ वर्षभित्र ५ वटा पाठी लिई अर्की / अर्को व्यक्तिलाई निशुल्क रूपमा दिने व्यवस्था मिलाई कार्यक्रम संचालन गर्दा ४ वर्षमा ८० देखि १०० परिवारलाई समेट्न सकिने देखिन्छ।

युवा लक्षित कार्यक्रम

नेपालबाट प्रतिवर्ष ४ लाख ५० हजार उत्पादनशील युवाहरु बैदेशिक श्रम बजारमा पलायन हुने गरेका छन। यस नगरपालिका पनि यो प्रबृतिबाट अछुतो रहन सकेको छैन। यस नगरपालिकाबाट ५० प्रतिशतसम्म युवाहरु (वडा नं. ६) विदेश जानु परेको अवस्था रहेको छ। यसै क्रममा युवाहरुलाई कृषि क्षेत्रमा आकर्षित गरी कृषि उत्पादन र उत्पादकत्वमा बढ्दि गरी कृषि क्षेत्रको व्यवसायीकरणबाट आय आर्जन बढाउने उद्देश्य यस नगरपालिकाले अंगिकार गरे अनुरूप विभिन्न वडाहरुमा च्याउ खेती,

कौशी खेती, टनेलमा तरकारी खेती, बाखा पालन र कुखुरा पालन अनुदानमा दिने कार्यक्रम अगाडि बढाउनु पर्ने देखिन्छ ।

भेटेरिनरी सेवाको वर्तमान संरचना

विश्व पशु स्वास्थ्य संगठनले भेटेरिनरी सेवालाई अत्यावश्यक सेवामा वर्गीकरण गरेकोछ र यो सेवालाई सर्वसुलभ बनाउने जिम्मा राज्यपक्षको हुनुपर्ने (Public goods) भनी उल्लेख गरेकोछ ।

काभे जिल्लाको अन्य नगरपालिकाको तुलनामा धुलिखेल नगरपालिका पशु सेवाकर्मीको दृष्टिकोणमा धनी भएको देखिन्छ । वडा नं ६,७ र ८ मा बाहेक अन्य सबै वडामा गरी ग्रामिण पशु स्वास्थ्य कार्यकर्ता (ग्रा. प. स्वा. का.) १५ जना, वडा नं १, २, ३, १०, र ११ मा गरी १० जना कृ ग कर्मिबाट पशु प्रजनन सेवा उपलब्ध गराउने गरेको देखिन्छ । वडा नं १,२,१० र ११मा १। १ जना नायव पशु स्वस्थ्य प्राविधिक कार्यरत भएको पाइएको छ (अनुसूचि१६)।

मौजुदा सरकारी संरचना अनुसार न. पा. कार्यालयमा १ जना अधिकृत, १ जना प्राविधिक सहायकको दरवन्दि भएको देखिन्छ । भेटेरिनरी अस्पताल तथा विज्ञ केन्द्रमा १ जना रा प द्वि (प्रा) अधिकृत, १ जना पशु चिकित्सक, १ जना पशु विकास अधिकृत, १ जना प स्वा प्रा, १ जना प से प्रा प्राविधिक, १ जना ना प स्वा प्रा, १ जना ना प से प्रा प्राविधिक गरी ४ जा सहायक प्राविधिक कर्मचारी गरी जम्मा ७ जनाको दरवन्दि भएको देखिन्छ (अनुसूचि १६) । तर भेटेरिनरी अस्पताल तथा विज्ञ केन्द्रमा रहेको प्रयोगशालालाई वेसिक ल्याबमा स्तर बढ़ि गरिएको देखिदैन ।

भेटेरिनरी र पशु उत्पादन सेवाको वर्तमान अवस्था

भेटेरिनरी सेवाको वर्तमान संरचना माथि उल्लेख गरिए बमोजिम भएको देखिए तापनि वडा नं ५, ८, ९ र १२ मा पशु चिकित्सा सेवा ग्रामिण पशु स्वास्थ्य कार्यकर्ताबाट मात्र उपलब्ध भएको, वडा नं ३ र ४ मा पशु चिकित्सा सेवा प्राप्तिको अवस्था निकै कमजोर र पाइहाले पनि निकै महगोमा सेवा उपलब्ध हुने, वडा नं ५ बंगुर र हाँसको पकेट क्षेत्र भनी भेटेरिनरी अस्पताल तथा पशुसेवा विज्ञ केन्द्रले तोकेको हुँदा फि तिरी सेवा उपलब्ध भएको जानकारी प्राप्त भएको छ । वडा नं ६ र ७ मा खासै पशुपालन नभएको हुँदा सेवा सम्बन्धी गुनासो पनि भेटिएन । बाँकि वडामा प्राविधिकहरूबाट सेवा उपलब्ध भएको विवरण छ ।

पशु चिकित्सा कार्य आफैमा जटिल र रोगको समय सिमा र स्तर नहुने तर हाल गुणस्तरीय पशु चिकित्सा सेवा पाउन नसकेको, प्राविधिकले प्रयास गरी उपचार गर्दा गर्दै पनि रोग निदानमा फरक पर्न गै पशु नोक्सानी व्यहोर्नु परेको गुनासो प्रायः सबैजसो वडाबाट प्राप्त भएबाट योग्यता प्राप्त पशु चिकित्सकको खाँचो भएको देखिछ । अनुसूचि २४लाई विश्लेषण गर्दा प्रायः सबैजसो वडाका कृषकहरू गुणस्तरीय सेवा प्राप्तिका लागि सहकार्य गरी आफ्नो उत्पादनलाई सुरक्षित बनाउन इच्छुक भएको पाइएको छ, यद्यपि केही वडाका कृषक व्यवसायीहरूले भेटेरिनरी सेवा निशुल्क हुनु पर्दछ भन्ने राय दिनु भएकोछ ।

पशुपालनको समष्टिगत स्थिति

पशु फार्म संचालनको दृष्टिकोणबाट हेर्दा वडा नं १, २, ८ र १२ मा गाई फार्म र वडा नं १ मा ११० भन्दा बढी घरधुरीले व्यावसायिक रूपमा (२०-२५ बाखा प्रति घर) बाख्यपालन गर्ने गरेको पाईएको छ । व्यवसायिक रूपमा ५९ डेरी फर्म ४ बाखा फार्म र १० बंगुर फार्म संचालन भैरहेको भेटेरिनरी हस्पिटल तथा पशु सेवा विज्ञ केन्द्रले जनाएको छ (अनुसूचि १८)।

गाई भैसी पालन

काभ्रे जिल्लाले पशुपन्धीपालनको क्षेत्रमा अग्रणि भूमिका निर्वाह गरेको पाइन्छ । यसैगरी धुलिखेल नगरपालिकाले पनि गाई, बाखा र कुखुरापालनको क्षेत्रमा उल्लेखनीय योगदान पु-याएको पाइएको छ । यसको वडा नं ९ मा सबैभन्दा बढी (२८२०) र वडा नं ६ मा सबैभन्दा कम (१०५ मात्र) गाई भैसी पालन गरेको पाईएको छ । वडा नं ९, ८, १२, २८ ३ क्रमशः २८२०, २०००, १३२०, ८०० र ६०० संख्यामा गाईपालन गरेको अनुमान गरिएकोछ (अनुसूचि -१७) र संबद्ध कृषकले पनि गाईपालनलाई नै पहिलो प्राथमिकता दिन चाहेको देखिन्छ ।

बाखापालन

हरेक वर्ष लाखौको संख्यामा बोका खसी आयात भैरहेको अवस्थामा काभ्रे जिल्लामा उत्पादित खसी/ बोकाको लागि काठमाण्डौ उपत्यका एउटा ठूलो बजार हुन सक्दछ । बाखापालनको हकमा धुलिखेल नगर पालिकाको वडा न ८, ९, १२ र १२ मा क्रमशः ५०००, ३४००, ३२००, २९०० र २९१२ बाखा भएको अनुमान छ । वडा नं ८, ९, १२ र १२ बाखापालन गरेको र पालनपोषण गरेका कुल बाखाको करिव ४० प्रतिशत खसी बोका बिक्री गर्ने गरेको अनुमान छ ।

कुखुरापालन

कुखुरापालन कार्य छोटो समयमा र सानो लगानीमा राम्रो आमदानी हुनसक्ने व्यवसायको हो । नेपालमा यो व्यवसायले अग्र स्थान लिई देशलाई नै कुखुराको मासु र अण्डा उत्पादनमा आत्मनिर्भर तुल्याएको छ । कुखुरापालन कार्य कम जमिन भएका महिला, दलित, भूमिहिन कृषक र जनजाति वर्गमा पर्ने कृषकका लागि समेत उपयुक्त हुन सक्दछ । हाल यस नगरपालिकामा वार्षिक १६५६ हजार अण्डाउत्पादन भैरहेको अनुमान छ । तर यो ना.पा. को वडा नं २ का केहि कृषकले मात्र अण्डा उत्पादन गर्ने; वडा नं २, ३, ५ र ६ वडामा वाहेक अन्य वडामा मासु उत्पादनको लागि ब्रोइलर कुखुरा पाल्ने गरेको पाइएको छ । ती वडाहरूबाट वार्षिक ४-५ लटको हिसावले प्रति लट सरदर २८०० कुखुरा बिक्री गर्ने गरेको पाइएको छ (अनुसूचि - १९) तर प्राप्त विवरण अनुसार वडा नं ११ बाट प्रतिदिन सरदर ३०० वटा स्थानीय कुखुरा संकलन तथा बिक्री गर्ने गरेको पाइएको छ । भेटेरिनरी हस्पिटल तथा पशु सेवा विज्ञ केन्द्रले वडा नं ४ भित्र २ वटा ह्याचरी र १३ वटा ठुला कुखुरा फार्म संचालन भैरहेको जनाएको छ । यसैगरी वडा नं ४ मा वाहेक अन्य वडाहरूमा कुखुरापालन व्यवसायले व्यवसायिक रूपमा स्थान लिन सकेको देखिएन । तर वडा नं १, ५, ८, ९, १०, ११ र १२ मा अर्ध – व्यवसायिक रूपमा कुखुरापालन कार्य गरिरहेको पाइएको छ (अनुसूचि -१७) ।

वंगुर पालन

वंगुर पालनको सम्बन्धमा नगरपालिका भित्र जम्मा ११५८ वटा वंगुर पालिएको विवरण छ । वडा नं १(२२ वटा) र ९ (करिव १०० वटा) मा वंगुर भएको; वडा नं ४, ५मा केहीले वंगुर पालन गरेको पाइए तापनि र अन्य वडाहरूमा यो व्यवसाय अवलम्बन गरेको पाइएन ।

कृत्रिम गर्भाधान सेवा

छोटो समयमा पशुको नश्ल सुधार गरी पशुको उत्पादन र उत्पादकत्व बढाउने एक मात्र भरपर्दो उपाय भनेको कृत्रिम गर्भाधान विधिको प्रयोग हो । हाल यस न. पा. भित्र ५ वटा कृत्रिम गर्भाधान केन्द्रबाट १० जना कृत्रिम गर्भाधान कार्यकर्ताबाट सेवा पुऱ्याएको विवरण प्राप्त छ (अनुसूचि १६)। १ जना कृत्रिम गर्भाधान कार्यकर्ताबाट वर्ष भरिमा १५०० गाईमा कृत्रिम गर्भाधान सेवा पुऱ्याउन सक्ने देखिन्छ । तर कृत्रिम गर्भाधान केन्द्रको व्यवस्थापन केही कमजोर भएको पाइएको छ ।

पशु रोगको स्थिति

नेपालमा पशु रोगको कारणबाट ठूलो धनजनको क्षति भैरहेको सर्वविदित छ। त्यसमा पनि क्षय रोग, गर्भ तुहुने रोग (ब्रुसिलोसिस), लेप्टोस्पाइरोसिस, रेविज जस्ता पशुबाट मानिसमा सर्न सक्ने रोगको प्रकोप दिन दिनै बढ़दै गएको तथ्याङ्क हाम्रो अगाडि तै छ। खोरेत रोग लागेको पशुको मृत्युदर २ देखि ३ प्रतिशत मात्र हुने भए तापनि यसबाट उत्पादनमा हुने क्षति करोडौंको भएको देखिछ। यसै गरी परजीविको संक्रमणबाट पशु उत्पादन २० देखि ४० प्रतिशतले घट्ने गरेको अनुसन्धानबाट देखिएको छ।

धुलिखेल नगरपालिकामा पशुरोगको स्थितिबारे जानकारी लिंदा गाई भैसीमा खोरेत, थुनिलो, बाँझोपन, भ्यागुते, चरचरे, मिल्क फिवर र नाम्ले रोगको प्रकोप बढी भएको पाइएको छ, यद्यपि सबैजसो वडामा थुनिलो र खोरेतले अखाडा जमाएको र वडा नं ११ मा गर्भतुहुने रोग समेत भएको शंका गरिएको छ। यसको एकिन गर्न थप प्रयोगशाला परीक्षण गर्न जरुरी देखिन्छ। यसै गरी बाखामा मूख्य गरी पि पि आर (*Peste Petits Ruminant*) र खुट्टा कुहिने रोग (वडा नं २) भएको पाइएको छ। यसको विस्तृत विवरण अनुसूचि नं - २४ मा दिइएको छ।

माथि उल्लेख भएका रोग नियन्त्रण गर्न अब आयन्दा खोप, ड्रेन्चिङ, उपचार कार्यक्रम खर्च कृषकले व्यहोर्ने र प्रावधिक सेवा निःशुल्क उपलब्ध गराउनु पर्ने भनाइ छ। तर महामारी फैलिएको बखतमा नगरपालिकाले प्रदेश र संघिय सरकारसंग समन्वय गरी रोग नियन्त्रण तथा उन्मुलन गर्नु पर्ने र यी कार्य संपन्न गर्न पशुपालकको तर्फबाट सक्दो सहयोग गर्ने प्रतिबद्धता जनाइएको छ।

जैविक सुरक्षा (बायोसेक्यूरिटी)/असल भेटेरिनरी अभ्यास

पशुपन्चीबाट उत्पादित दूध, मासु वा अण्डा स्वच्छ, स्वस्थ र पर्याप्त हुन जस्ती छ। असुरक्षित खाद्य पदार्थको उत्पादकत्व बृद्धि हुनुलाई उपलब्ध मूलक कार्य मान्न सकिन्दैन। फार्ममा उत्पादित पशुजन्य पदार्थ उत्पादन थलो देखि उपभोक्तासम्म स्वच्छ, स्वस्थ र सुरक्षित हुनु अनिवार्य हुन्छ। सुरक्षित उत्पादन, प्रयोग र जैविक सुरक्षा (बायोसेक्यूरिटी) एक अर्काका पर्यायवाची शब्द हुन्। जैविक सुरक्षा भन्नाले मानव स्वास्थ्य, पशुस्वास्थ्य, विरुवाको स्वास्थ्य र वातावरण मैत्रीलाई बुझाउँदछ। यस अर्थमा गोठ, भकारो, मूत्र व्यवस्थापन, विषादिमुक्त घाँस, दानाको प्रयोग, खोपको प्रयोग, सुरक्षित भेटेरिनरी औषधी र विषादिको प्रयोग तथा सही व्यक्तिगत सरसफाईका साथै दूधउत्पादन, संकलन, भण्डारण, हुवानी, प्रशोधन, वितरण जस्ता हरेक स्तरमा असल भेटेरिनरी अभ्यास हुनु पर्दछ। तर नगरपालिकाको कुनै पनि वडाका कृषकहरुमा यसबारे स्पष्ट रूपमा ज्ञान, जानकारी भएको पाइएन (अनुसूची २२)। परम्परागत रूपमा जे जस्तो ज्ञान र शीप सिकेका छन् सोही अनुसार आफूले पशु उत्पादन तथा बजारिकरण गरिरहेको पाइयो। अर्को कुरा, काठमाण्डौ उपत्यकाबाट ३० देखि ४० कि मि को दूरीमा रहेका स्थानका कृषकले पनि पशुमा खोप लगाउने कार्य नियमित रूपमा गरेको पाइएन।

पशुजन्य पदार्थको उत्पादन र बजारिकरण

दूधउत्पादन र बजारिकरण :

प्राप्त विवरण अनुसार काभ्रे जिल्लामा उत्पादन हुने १२६५३४ मे ट कूल दूधमध्ये करिव ९७३३मे ट दूध धुलिखेल नगरपालिकामा उत्पादन हुने गरेको पाइएको छ (भेटेरिनरी हस्पिटल तथा पशु सेवा विज्ञ केन्द्र, २०७५ र अनुसूचि १९ र २०)।

उत्पादनलाई रकममा रुपान्तर गर्न बजारको आवश्यकता पर्दछ । कुनै पनि उत्पादनलाई बिक्री वितरण गरी नगदमा परिवर्तन नगरेसम्म त्यस उत्पादनको खासै महत्व हुदैन । यातायातको सुविधा, बजार सूचना, उत्पादनको बजारमा पहुँच आदिले व्यवसायलाई दिगो, भरपर्दो र आयमुलक बनाउन सक्छ । यसै परिप्रेक्षमा धुलिखेल नगरपालिकाको अध्ययन गर्दा वडा वडामा सडक पुगे पनि अधिकांश सडक कच्ची भएको, बजार सूचना स्पष्ट नभएको र मूल्य बिचौलियाले तय गर्ने गरेको पाएको छ । पशु तथा पशुजन्यपर्दाथको भरपर्दो बजार धुलिखेल, बनेपा र काठमाण्डौ उपत्यका हुनसक्ने भए तापनि दुध संकलन केन्द्रबाट चिलिङ सेन्टर भै बजार जाने र पशुपन्छी बिचौलियाले संकलन गर्ने गरेको पाइएको छ । केहि दुग्ध विकास संस्थान (डेरी डेभलपमेन्टकर्पोरेशन) मा पठाउने गरेको पाइएको छ । कृषक वा व्यवसायी संगठित भै बजार व्यवस्थापनमा संलग्न हुन नसकेको पाईएको छ ।

यसै सिलसिलामा प्राप्त सूचनालाई विश्लेषण गरी हेर्दा नगरपालिकाको वडा नं १ देखि ४ का १० वटा दुग्ध संकलन केन्द्रहरु र ५ वटा दुग्ध सहकारीबाट दैनिक १८०० देखि ५००० लिटर, वडा नं १० वाहेक वडा नं ८ देखि १२ मा भएका ७ भन्दा बढी दुग्ध संकलन केन्द्रले दैनिक ३५००-६०० लिटरका दरले दैनिक दूध संकलन गरी बजारमा पठाउने गरेको पाइएको छ तर गाईबाट दैनिक उपलब्ध हुने दूध अर्थात प्रतिगाइको उत्पादकत्व भने सरदर ६.०९ लिटर (अधिकतम ९ लिटर) मात्र भएको पाइएबाट गाईको नश्ल र व्यवस्थापन पक्षमा कमजोरी भएको नकान सकिदैन । कृषकको चाहना ७५ प्रतिशत जर्सीगाई र केहि वडामा मुर्मा भैसीको भए तापनि यस्ता पशु उपलब्ध हुन नसकेको र दूध दिन छाडे पछि भैसी बेच्ने चलनले भैसीको संख्या घट्दै गएको जानकारी प्राप्तभएको छ ।

दुग्ध उत्पादक सहकारी, दुग्ध संकलन केन्द्र र डेरी पसलको अवस्था

नगरपालिका भित्र जम्मा २१वटा दुग्ध संकलन केन्द्र, १९ वटा दुग्ध सहकारी, ६ वटा दुग्ध चिस्यान केन्द्र, १६ वटा डेरी पसल भएको पाइएको छ (भेटेरिनरी हस्पिटल तथा पशु सेवा विज्ञ केन्द्र, २०७५) (अनुसूचि २१ र २५) । १६ वटा डेरी पसल भएकोमा कुनै पनि डेरीले बिक्रीको समस्या नभएको बताए पनि पसलको अवस्था र सरसफाइको अवस्था सन्तोषजनक भएको पाइएन । दुग्ध संकलन केन्द्र २१वटा भनी उल्लेख गरिए तापनि बास्तवमा कतिपय स्थानमा घूमित नै पिच्छे दूध संकलन गरको पाइयो । दुग्ध सहकारीमा प्रयोग गर्ने क्यान, कृषकले दूध ढुवानी गर्ने वा ल्याउने भाँडा कतै एल्मुनियम त कतै प्लाष्टिकका र कतै गाग्री भएको पाइयो जुन मानव स्वास्थ्यको हिसाबले उपयुक्त मान्न सकिदैन । छलफलको क्रममा चिलिङ्ग भ्याटको कमीले गर्दा रातीको दूध उठाउन नसकिएको, दूध जम्ने, कच्ची सडकबाट आउने धूलो, दूध प्रशोधन वा विविधिकरण गर्ने तरिका बारे जानकारी नभएको, डेरी जनावरमा रोगको प्रकोप भै दूधको उत्पादन घट्नका साथै गुणस्तरकायम गर्न नसकेको र कतिपय सहकारीमा फिज राख्ने स्थान नभएका कारणले सोचे भै राम्ररी काम गर्न नसकेको विवरण प्राप्त भएकोछ । समस्याको निराकरण गर्ने तर्फ कारबाही अगाडि बढेमा आ आफ्नो तर्फबाट ५०। ५० प्रतिशत रकम व्यहोर्न आफूहरु तयार भएको दुग्ध संकलन केन्द्र र डेरी पसल र दुग्ध सहकारी संस्थाले बताएकाछन् ।

बजारमूल्य निर्धारण तथा बिक्री

उत्पादनको मूल्यले व्यवसायले कुन रूप लिने भन्ने निर्धारण गर्दछ । उचित मूल्य नपाएमा व्यवसाय धारासायी हुने स्वभाविक हुन्छ । दुग्ध विकास संस्थानले प्रति फ्याट रु १० देखि ११ सम्म दिने र निजी क्षेत्रले सो भन्दा रु १ वा २ प्रति फ्याट बढी दिने गरेको विवरण प्राप्त भएको छ । वडा नं १ र २ ले दुग्ध विकास संस्थानलाई पूरै दिने, वडा नं १० ले ५० प्रतिशत दुग्ध विकास संस्थानलाई र ५० प्रतिशत दूध निजी डेरी लाई र स्थानीय बजारमा दिने गरेको पाइएकोछ । बाँकी वडाले दूध निजी

डेरीलाई दिने गरेको पाइएकोछ । १९ वटा दुध सहकारी मध्ये ठूला मानिएका सहकारीसंग छलफल गर्दा दूधको मूल्यमा समानता भएको पाइएन । यसै गरी बोका खसीको मूल्यमा पनि एक रूपता भएको पाइएन ।

मासु पसलको अवस्था

नगरपालिका भित्र २० वटा मासु पसल मध्ये ४ वटा पसलको निरीक्षण गरी केही व्यवसायीसंग छलफल गर्दा नगरपालिका भित्र कुनै वधस्थल नभएको, घरमा नै पशु वध गरी मासु बेच्ने गरेको, मौजुदा मासु पसलमा सरसफाइको स्तर नाजुक भएको, मासुको मूल्य फरक फरक भएको पाइयो । वध गर्ने स्थान वरिपरि दुर्गन्ध फैलिएको पाइएबाट यस क्षेत्रमा धेरैकाम गर्न बाँकि रहेको पाइएकोछ । विस्तृत विवरण अनुसूची २१ मा दिइएको छ ।

पशुजन्य पदार्थ सम्बन्धी उद्योगको स्थिति

कुनै पनि स्थानमा व्यवसाय फस्टाएको छ वा छैन भनी एकिन गर्ने मापदण्ड त्यस ठाउँमा सञ्चालित उद्योगको अवस्थालाई मान्न सकिन्छ । उद्योगको विकासले स्वरोजगारी,, रोजगारी, रआर्थिक कियाकलापको विकास गर्नमा मद्दत पुऱ्याउदछ । तर यस नगरपालिकामा उत्पादित दूध, बोका, खसी, राँगा सिधै ठूला बजार काठमाण्डौ उपत्यकामा लगी बिक्री गर्ने गरेको पाइएबाट न. पा. भित्र यी चीजसंग संबन्धित उद्योग खासै विकास भएको पाइएन । वडा नं ६ २७ मा दैनिक ५-६ वटा रागा र ५-१० वटा बोका खसी काटी बिकि गर्ने गरेको पाइएतापनि संचालित वधस्थल वा मासु पसल कुनै पनि हिसावबाट वैज्ञानिक, स्वस्थ, वातावरण मैत्री भएको देखिएन । यसरी परम्परागत ढंगले वधस्थल वा मासु पसल संचालन गर्दा कुनै पनि समयमा जुनोटिक रोग फैलिन गई धनजनको ठूलो क्षति हुन सक्ने कुरालाई नकार्न सकिदैन । यसै गरी वडा वडामा खुला स्थानमा खसी बोका काटी बिलो लगाई मासु बिक्री गर्ने कार्यलाई पनि हतोत्साहित गर्न जरुरी देखिन्छ । नगरपालिका भित्र २० वटा मासु पसल, १६ वटा डेरी पसल, १ चीज कारखाना संचालन भएको विवरण प्राप्त छ । तर ती उद्योगहरूमा सरसफाइको व्यवस्था सन्तोषजनक भएको पाइएनात्यसैले यी वडामा सरसफाइ सहितको उद्योगको विकास गर्नु वाञ्छनीय देखिन्छ ।

पशुदाना तथा हरियो घास उत्पादन

पशुबाट आशातित फाइदा लिन हरियो घाँसमा आधारित पशुपालन पद्धतिको विकास गर्नु पर्दछ । दानामा आधारित वा कुडो- भुसामा आधारित पशुपालनबाट कहिल्यै बढि फाइदा लिन सकिदैन चाहे दुध वा मासुको मूल्य किन नबढोस । प्राविधिक दृष्टिकोणबाट भन्नु पर्दा घाँसखाने पशुलाई ३ भाग हरियो घाँस र एक भाग भुसा वा सुकेको घाँस दिनु पर्ने हुन्छ । हाल गरिएको अध्ययन अनुसार वर्षात्मा हरियो पर्याप्त हुने भएकोले हरियो घाँस र हिउद लागे पश्चात कुँडो, पिठो, ढुटो, पिना र भुसा पराल खुवाएर गाई/भैसी पाल्ने गरेको पाइएको छ । यसका अतिरिक्त कुनै पनि वडाका कृषकले सन्तुलित दाना प्रयोग गरेको पाइएन र उनीहरुको भनाइ अनुसार सानो मात्रा (Small Volume) भएको कारणले दाना उत्पादकले दाना उपलब्ध गराउन नचाहने र उपलब्ध गराए पनि कमसल गुणस्तर वा ढुसी परेको दाना दिने गुनासो रहेको छ । कुनै पनि वडामा वर्षात्मा खेर जाने घाँसवाट है वा साइलेज बनाई हिउँदमा सो प्रयोग गर्ने गरेको देखिएन । यस विषयमा छलफल गर्दा ज्ञान र सीपका कमीले यो कार्यको थालनी नगरेको र तालिम पाएमा सो प्रविधि अवलम्बन गर्न सक्ने दर्शाएका छन् । वडा नं ४ २ ९ का केही कृषकले पुरै जमिनमा घाँस लगाई बिक्री गर्ने इच्छा व्यक्त गरेका छन् (अनुसूची -२४) । एक पटकका लागि घाँसको मूल बीउमा ढुवानी अनुदान दिने र परलमूल्य कृषकले व्यहोर्ने त्यस पछि कृषकले नै बीउ उत्पादन तथा बिक्री गर्ने इच्छा व्यक्त गरेका पनि छन् । तर नगरपालिकाको कुनै पनि वडामा पशु दाना वा घाँसको ब्लक उद्योग संचालन भएको देखिएन ।

मिनरल ब्लकको प्रयोग

शरीरलाई विभिन्न प्रकारका मिनरल आवश्यकता पर्दछ । मिनरलको कमीले विभिन्न किसिमका रोग लाग्नका साथै उत्पादनमा प्रत्यक्ष असर पर्दछ । हालको अध्ययनमा ज्यादै कम व्यक्तिले बाहेक अन्य कृषकले यसको प्रयोग गरेको पाइएन ।

४. प्रमुख समस्या

धुलिखेल नगरपालिका पशुपालक कृषकको प्रमुख समस्या

१. कृषि नीति र कृषि विकास रणनीतियोजनाले लक्ष्य गरे अनुसार विकास कार्य गर्ने हालसालै मात्र जिम्मेवारी नगरपालिकामा आउनु ।
२. आकृष्मिक भेटेरिनरी सेवा उपलब्ध हुन नसक्नु ।
३. यातायातको समस्या भै बाहै महिना उत्पादनको बजारीकरण गर्ने नसक्नु ।
४. प्रायः जसो वडाहरूमा सिँचाइको अभाव भै हिउँदमा हरियो घाँसको व्यवस्था गर्ने नसक्नु ।
५. कृषकको चाहना बमोजिमका उन्नत पशुको श्रोत विकास नहुनु र नपाइनु ।
६. गुणस्तरीय पशु चिकित्सा र आकृष्मिक भेटेरिनरी सेवा उपलब्ध हुन नसक्नु ।
७. पशु रोग निदान कार्य जिल्ला स्तरमा हुन नसकी पशु उत्पादन वा पशुधन क्षति हुनु ।
८. समयमा उत्पादन सामग्री (औषधि, घाँसको वीउ, मल आदि) उपलब्ध हुन नसक्नु ।
९. व्यावसायिक पशुपालनमा यान्त्रिकीकरणका विधि अपनाउन नसक्नु ।
१०. पशु विमा प्रभावकारी नहुनु ।
११. बजारीकरणमा विचौलिया हावी हुनु ।
१२. पशु उत्पादन र पशुजन्य पदार्थको गुणस्तर कायम गर्ने भौतिक पूर्वाधार पर्याप्त नहुनु ।
१३. स्वस्थ पशुजन्य पदार्थको (मासु, दूध, अण्डा) उत्पादन, भण्डारण, परिवहन र प्रशोधनमा जैविक सुरक्षाका उपायहरू अवलम्बन गर्ने नसक्नु ।
१४. सरकारी स्तरबाट दिने सुविधा वर्गगत वा कृषकको स्तर अनुसार नभई एकै किसिमको हुनु ।
१५. प्रचलित अनुदान दिने व्यवस्थाबाट निश्चित व्यक्ति र वर्ग मात्र लाभान्वित हुनु ।
१६. नयाँ प्रविधिहरू बारे पर्याप्त रूपमा जानकारी नहुनु ।
१७. चरी चरनमा समस्या हुनु ।
१८. गुणस्तरीय दाना नपाइनु र दाना उद्योग जिल्लामा न हुनु ।
१९. पशु रोगको प्रकोप हुनु ।

कृषक/व्यवसायीहरूले व्यहोरिरहेका प्रमुख समस्या समाधानको लागि गरिएका प्रयासको पूर्ण विवरण अनुसूचि - २४ मा दिइएको छ ।

धुलिखेल नगरपालिका कृषकको प्रमुख समस्या

कृषिसंग सम्बन्धित SWOT Analysis

सबल पक्ष

- १) जिल्लाको भौगोलिक स्थिति तथा वातावरण तरकारी उत्पादनको लागि उपयुक्त ।
- २) प्रत्येक वडाहरुमा यातायातको अवस्था सन्तोषजनक भएको ।
- ३) खाद्यन्न वाली भन्दा छोटो अवधिमा नै उत्पादन हुने ।
- ४) अनुसन्धान, प्रसार शैक्षिक वातावरण उपयुक्त ।
- ५) धेरै युवाहरु (विदेशबाट फर्केका) तरकारी व्यवसायमा संलग्न भएका ।

अवसरहरु:

- १) बेमौसमी तरकारी सबभन्दा बढी आम्दानी दिने वाली भएको ।
- २) तरकारी उत्पादनको लागि उपयुक्त नीति, रणनीति योजनाको व्यवस्था ।
- ३) तरकारी उत्पादनको माग दिनानुदिन बढ्दै गरेको र निर्यात संभावना प्रचुर ।

दुर्बल पक्ष :

- १) मूल्य शृंखला सहयात्रीहरु बीच सिमित समन्वय र सूचनाको अभाव ।
- २) कृषि सामग्रीहरुको सिमित व्यवस्थापन ।
- ३) साना कृषकहरुको बैकिड सेवामा सिमित पहुँच ।
- ४) विषादिहरुको उच्चतम प्रयोग र स्वास्थ्यमा नकरात्मक प्रभाव ।

जोखिम:

- १) कृषि सामाग्रीको असिमित मूल्य बढ्दि ।
- २) भारतीय बजारसँग, जो धेरै अनुदानमा आधारित छ, प्रतिस्पर्धी ।
- ३) भारतीय बजार व्यवसायिक रूपामा बहुत उत्पादन ।

सबै वडाहरुमा कृषकहरु, सहकारीका प्रतिनिधिहरु, समूहका सदस्यज्यूहरुको छलफलमा औल्याएका विभिन्न समस्याहरु निम्नानुसार रहेका छन् :

कृषि संबन्धि समस्याहरु

१) सिंचाईको समस्या : सिंचाईको समस्या वडा नं. ६, ११, १०, १२ र १ मा केही हदसम्म सिंचाईको सुविधा भएपनि पर्याप्त नभई प्रायजसो सबै वडाहरुमा यसको समस्या निश्चित समूहसँग छलफलको बेला औल्याएका छन् । कुनै वडाहरुमा पानीको श्रोत भएतापनि त्यसलाई उपयोग गर्न नसकेको अवस्था रहेको छ । उपलब्ध सिंचाईको श्रोतलाई अनुवन्ध गर्न सकेमा पनि कृषिको उत्पादन तथा उत्पादकत्व बढ्दि गर्न सफल हुने कुरा औल्याएका छन् ।

२) गुणस्तरीय वीजको व्यवस्था : १२ वटा वडाहरु मध्ये १० वटा वडाहरुमा सम्बन्धित विकासका प्रतिनिधिहरुले गुणस्तरीय वीजको अभावको कारण उत्पादनमा अभिबृद्धि गर्न नसकेको कुरा औल्याएका छन् । यसकारण गुणस्तरीय वीजको व्यवस्था हुन जरुरी देखिन्छ ।

३) बजार व्यवस्थापन : १२ वटै वडाका प्रतिनिधिहरुले बजार व्यवस्थाको कमीले गर्दा उत्पादन तथा उत्पादकत्वमा अभिवृद्धि गर्न नसकेको व्यहोरा औल्याएका छन् ।

४) उत्पादनको मूल्यमा अभिवृद्धि : छलफलको विवरणमा १२ वटै वडाका प्रतिनिधिहरुले उत्पादनको मूल्यमा कुनै फरक नपरेको र उपभोक्ताहरुले पनि कुनै भिन्नता महसुस नभएको व्यहोरा औल्याएका छन् । उपभोक्ता तथा उत्पादन कर्ताहरुमा यो भिन्नताको महसुस अनिवार्य रूपमा हुनुपर्ने देखिन्छ ।

५) प्रविधि, प्राविधिक, तालीमको अभाव: १२ वटा वडाहरु मध्ये ११ वटा वडाहरुका प्रतिनिधिहरुले प्राविधिकको कमी महसुस गरेका छन् । उत्पादनलाई बजारसँग आवद्ध गर्नकोलागि केही वडाहरुमा संकलन केन्द्रको स्थापना भएको तर स्थापना भएको संकलन केन्द्रहरुलाई परिचालन गर्न नसकेको अवस्था देखिन्छ । त्यसैगरी नयाँ नयाँ प्रविधिहरुको विकास तथा सम्बन्धमा कृषक तथा प्राविधिकहरुलाई तालीमको व्यवस्थाको अभाव रहेको छ । समस्या महसुस भएको अवस्थामा प्राविधिकको उपस्थितिले वालीको उत्पादनमा सकारात्मक प्रभाव पर्ने उनीहरुको ठम्याई रहेको छ । वातावरणको कारणले रोग किराहरुको प्रकोप बढ्दै गएको अवस्थामा प्राविधिकहरुको सेवा अति नै आवश्यक पर्ने हुन जान्छ ।

६) विषादिहरुको व्यापक प्रयोग : १२ वटै वडाका कृषक तथा जनप्रतिनिधिहरुले विषादिको व्यापक प्रयोग एउटा विकराल अवस्थामा रहेको महसुस गरेका छन् । यसको प्रयोगबाट मानिसहरुको स्वास्थ्यमा नकारात्मक प्रभाव परको महसुस गरेका छन् ।

७) ढुवानी व्यवस्थापन : कृषक, कृषक समूह र सहकारीहरुको आफ्ना ढुवानीका साधनको अभावमा व्यापारीहरुले तोकेको मूल्यमा आफ्नो उत्पादनलाई दिनुपर्ने बाध्यता रहेको छ ।

८) जंगली जनावरहरुबाट क्षेत्री : वडा नं. १ र २ मा जंगली जनावरहरुले वाली नालीमा नोक्सानी पुर्याई रहेको अवस्था छ ।

९) कृषिमा यान्त्रिकरण : युवाहरु विदेशमा पलायन भएको अवस्थामा कृषिमा यान्त्रिकरणमय गर्नुको अलावा अन्य विकल्प नभएको महसुस भएको छ । १२ वटा वडाहरु मध्ये १ मा मिनीटिलरहरु नभएतापनि अन्य वडाहरुमा सरकारी स्तरबाट अनुदान प्राप्त तथा कृषक आफैले किनेका टिलरहरु उपलब्ध छन् ।

१०) कृषि सामग्रीको मूल्यमा बढ्दि हुनु, जग्गा प्लाटिङ भएर घडेरीमा विक्री हुनु आदि समस्याहरु प्रवृद्ध वादिहरुले औल्याएका छन् ।

पशु विकाससँग सम्बन्धित SWOT Analysis

सबल पक्ष

- १) जिल्लाको भौगोलिक स्थिति तथा वातावरण पशु उत्पादनको लागि उपयुक्त ।
- २) प्रत्येक वडाहरुमा यातायातको अवस्था सन्तोषजनक भएको ।
- ३) उत्पादनले सजिलै बजार पाउने ।
- ४) अनुसन्धान, प्रसार शैक्षिक वातावरण उपयुक्त ।

दुर्बल पक्ष :

- १) मूल्य श्रृंखला सहयात्रीहरु बीच सीमितसमन्वय र सूचनाको अभाव ।
- २) पशुपालनका लागि आवश्यक सामग्रीहरुको सीमित व्यवस्थापन ।
- ३) साना कृषकहरुको बैंकिङ सेवामा सीमित पहुँच ।

अवसरहरु:

- १) डेरी पशु र बाखापालन सबभन्दा बढी आम्दानी दिने पशु भएको ।
- २) पशु उत्पादन तथा बजारीकरणको लागि उपयुक्त नीति, रणनीति योजनाको व्यवस्था ।
- ३) पशुजन्य पदार्थको माग दिनानुदिन बढाउने गरेको ।

जोखिम:

- १) पशु उत्पादन सामग्रीहरुको मूल्य बढ्दि निरन्तर बढने कममा रहेको ।
- २) भारतीय बजारसँग प्रतिस्पर्धा गर्ने अप्लायारो पर्ने ।
- ३) पशु रोगको प्रकोप ।

५. रणनीतिक खाका तथा कार्यान्वयन

तालिका 12 :रणनीतिक खाका तथा कार्यान्वयन रणनीतिक खाका तथा कार्यान्वयन

लक्ष्य : १, प्रभावकारी प्रतिस्थात्मक मूल्य श्रृंखलामा आधारित कृषि तथा पशु उत्पादन		
प्रतिफल	रणनीतिहरु	कार्यान्वयन
कृषि व्यवस्थापनको प्रभावकारी रूपमा उत्पादन र उत्पादकत्व बढाउने	कृषकहरुबाट आधुनिक औजार र प्रविधिहरुको अधिकतम प्रयोग गर्ने । उत्पादकत्व बढाउन बढाउने दिने ।	कृषि तथा पशु फार्ममा यान्त्रिकरण कार्यक्रम लागू गर्ने उपयुक्त फार्म यान्त्रिकरणको छनौट गर्ने, उपयुक्त पशु उपचार, रोग निदान, जुनोटिक रोग नियन्त्रण, नश्ल सुधार गर्ने, चरन तथा घाँस विकास गर्ने ।
	आधुनिक र प्रभावकारी फार्मिङ तरिका विकास गर्ने	आधुनिक प्रविधि, फार्म यान्त्रिकरण आदिको निपुर्ण उपयोगको लागि तालीम उपलब्ध गराउने । हरित गृह प्रणालीमा तरकारी खेती गर्ने । कृषक माभ आई.पि.एम. प्रणाली सम्बन्धि विद्यालय सञ्चालन गर्ने । असलखेती प्रणाली/पशुपालनप्रयासहरुको अवलोकन गर्ने । आयातित वा स्थानीय स्तरमा उत्पादित वीजहरुको परीक्षण र गुणस्तर कायम गर्ने र कृषकलाई उपलब्ध गराउने ।
कृषि उपक्षेत्रको छनौट र विकास गर्ने		रणनीतिक वाली तथा पशुहरुको उत्पादन र उत्पादकत्व बढ्दि गर्ने कार्यक्रम लागू गर्ने मौरीपालन व्यवसायलाई अधिक बढाउने । मह प्रशोधन उद्योग स्थापना गर्ने । च्याँउ, फलफूल र तरकारी उत्पादन गर्ने ।

लक्ष : २, आन्तरिक बजार व्यवस्थापनको प्रणालीको विकास

<p>कृषि,पशु तथा पशुजन्यपदार्थको बजारको अवधारणा लागू गर्ने</p> <p>कृषि सूचना प्रणालीको विकास गर्ने</p> <p>फार्म सडकको व्यवस्था</p>	<p>अनुदान सहायताबाट बजार स्थापना विकास गर्ने । पशुपन्धी वधशाला निर्माण तथा संचालन गर्ने ।</p> <p>समूहमा आधारित बजार सूचना प्रणाली लागू गर्ने</p> <p>सफलताका कथाहरूलाई विभिन्न सञ्चार माध्यमबाट प्रचार प्रसार गर्ने</p> <p>बजार विकास सँग अनुबन्धित कर्मचारी र कृषकहरूलाई तालीमको व्यवस्था गर्ने</p> <p>सडकलाई स्तरयुक्त बनाउने</p>	<p>दातृ निकायहरूसँग अनुबन्धन गर्ने</p> <p>समिति /समूहमा आधारित सूचना प्रणालीको स्थापना गर्ने</p> <p>तालिम प्रदान गर्ने</p> <p>सडकलाई कम्प्याक्ट ग्रयावल र कालो पत्रे गर्ने ।</p>
---	--	--

लक्ष : ३, आवश्यकता अनुसारको स्तरयुक्त मानवीय श्रोतको व्यवस्था

<p>कृषि तथा पशुपालन क्षेत्रको बहुआयामिक आवश्यकता परिपूर्ति गर्ने गुणस्तरीय शिक्षा तथा तालिमको व्यवस्थापनको पहल</p>	<p>विभिन्न स्तरमा कृषि र पशुसेवा कर्मीहरूको आवश्यकता र औचित्यतालाई ध्यानमा राखी उच्च स्तरीय शिक्षा तथा तालीमको उपलब्धता गर्ने ।</p> <p>कृषि/पशु अनुसन्धान र प्रसार कार्यक्रम सँग समन्वय गरी आवश्यकता अनुसारको प्रविधि अवलम्बन गर्ने</p> <p>सिंचाई सुविधालाई आधुनिक बनाउने</p>	<p>विभिन्न व्यवसायिक शिक्षासँग सम्बन्धित निकायहरूसँग समन्वय गरी तालिमको व्यवस्थापन गर्ने</p> <p>नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद र कृषि विभाग/पशु सेवासँग कार्यक्रम तर्जुमा तथा कार्यान्वयनमा सहभागी भई कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने</p> <p>जिल्ला स्तर र नगरपालिका स्तरमा भएका विभिन्न सिंचाई श्रोतहरू उपयोग गर्ने पानी जम्मा गर्ने, पानी तान्ने र कुलोहरूको निर्माण गर्ने</p>
--	---	--

लक्ष : ४, वातावरणीय दृष्टिकोणले दीगो विकास

<p>वातावरणीय दृष्टिकोणले उपयुक्त असल कृषि प्रयासहरू (GAPs/GVPs) उत्पादन प्रणालीमा लागू गर्ने</p>	<p>वातावरण सम्बन्ध विभिन्न सूचना को उपलब्धता तथा सफल पद्धतीको पहूचमा ध्यान पुर्याउने</p>	<p>यी सूचनाहरू प्राप्त गर्न सम्बन्धित वातावरणीय निकाय सँग कार्यगत अनुबद्ध गरी सह-कार्यान्वयनमा अगाडि बढ्ने</p> <p>विभिन्न अनुसन्धान र अध्ययनबाट प्राप्त नतिजाहरू लाई सरकारी तथा गैर सरकारी संस्थाको सहयोगबाट कार्यान्वयन गर्ने</p>
--	--	--

लक्ष ५ खाद्य सुरक्षा तथा सुरक्षित खाद्य पोषणको अनुभूति गर्ने			
<p>सुरक्षित खानाको अनुभूति दिलाउन सबै वडाहरुमा आई.पि.एम पाठशाला र पशु विकासमा कृषकपाठशाला पद्धतिको विकास गर्ने ।</p> <p>खाद्य सुरक्षा सम्बन्धी विभिन्न निकायहरु सँग कार्यगत अनुवन्ध गर्ने</p>	<p>कृषि विभाग, पशु सेवा विभाग, नार्क र अन्य सम्बन्धित निकाय सँग कार्यगत योजना तयार गरी लागू गर्ने</p>	<p>एन्टिवायोटिक्स, विषादि न्यूनिकरण गर्ने जनचेतना अभिवृद्धि गर्ने विषादिको अवशेष परीक्षण गर्ने</p>	<p>कृशादेवी सामुदायिक आई. पि.एम. श्रोत केन्द्रबाट उत्पादित जैवीक विषादि खरीद तथा वितरण गर्ने आई.पि.एम. कृषक पाठशाला सञ्चालन गर्ने</p>
<p>जैवीक उत्पादनलाई सबै वडाहरुमा प्राथमिकता साथ अधिक बढाउने</p>	<p>सबै वडाहरुमा जैविक विषादि सम्बन्धी तालिम उपलब्ध गराउन सम्बन्धित निकाय सँग कार्यगत एकता गर्ने</p>	<p>विषादिको जनचेतनामूलक स्थलगत घुम्ती तालीम प्रदान गर्ने एक स्वास्थ्यको अवधारणा अनुसार पशु सेवाका उपयुक्त कार्यक्रम संचालन गर्ने</p>	<p>सबै वडाहरुमा तालीम उपलब्ध गर्ने र सम्बन्धित विशेषज्ञहरुको सहभागिता गराउने</p>

६. कृषि क्षेत्रका संभाव्यता

संभाव्य अवसरहरु :

यस नगरपालिकामा विभिन्न किसिमका उब्जाउ क्षेत्रहरु रहेका छन् । बहुसंख्यक जनजातिहरुले कृषि क्षेत्रलाई नै मुख्य आयको श्रोतमा अंगालेका छन् । यो नगरपालिका ठूलो बजार क्षेत्र रहेका काठमाडौं, ललितपुर र भक्तपुर बजार र तराई क्षेत्रसँग जोडिएको छ । तसर्थ, यस नगरपालिकाले कृषि उत्पादन, व्यापार उद्योग, पर्यटन आदिमा फड्को मारेको देखिन्छ ।

- पहिलो प्राथमिकता प्रायः तरकारीहरुमा लगभग ५८.३३ प्रतिशत उत्पादन आलुको हुने गरेको छ भने दोस्रो प्राथमिकतामा ४१.६७ प्रतिशत टमाटर खेती हुने गरेको छ । क्रमगत रूपमा हेदा कृषिले पहिलो स्थान पाएको छ भने त्यसपछि दोस्रो स्थानमा व्यापार र उद्योग, तेस्रो मादैनिक ज्यालादारी, चौथोमा विदेश कामदार र पाँचौमा पर्यटन क्षेत्र रहेको छ । कृषिमा आधारित उत्पादनबाट विभिन्न वडाहरुमा अध्ययन गर्दा प्रति घरधुरीले बर्षमा ९ लाख सम्म आमदानी गरेको देखिन्छ अनुसूची-८ । अतः यो पेशालाई क्रमगत रूपमा अगाडी बढाउनु पर्ने भएको छ ।
- यस नगरपालिकामा विभिन्न फलफूलहरु वर्षिक ४०४ हेक्टरमा उत्पादन भई करिव १९६७ मे.ट. फलफूल उत्पादन भएको अनुमान छ । सुन्तला जातहरु वडा नं. ८, ९, १०, ११ र १२ मा लगाईएको पाइएका छ । पुराना बगैंचाहरुमा अति घना विरुवा लगाउने गरेको र फलीरहेको सुन्तलाको बगैंचा व्यवस्थापन राम्रो नभएकोले मनग्य उत्पादन लिन सकिरहेका छैनन । बढी लाभ लागत अनुपातको हिसाबले पनि यसमा आधुनिक प्रविधि प्रयोगबाट उच्चतम लाभ लिने वातावरणको सृजना हुन जरुरी छ ।

- ३) नेपालले विदेशबाट धेरै ठूलो परिमाणमा फूल आयात गरिरहेको पाईन्छ । थोरबहुत प्रयास भएता पनि अझै ठोस रूपमा अगाडी बढनु पर्ने स्थिति देखिन्छ । खास गरी वार्ड नं. ३, ४, ५, ६, ७ र ८ मा यो व्यवसायलाई बढाउनु पर्ने देखिन्छ । यस कार्यक्रमको लागि छोटो अवधिमा उत्पादन हुने फूलहरुलाई बढावा दिई उत्पादनलाई निरन्तरता दिनुपर्ने हुन्छ ।
- ४) क्षेत्र विस्तार र प्रविधिको प्रसार, यान्त्रिकरण प्रवर्द्धन गर्दै आलुको उत्पादन तथा उत्पादकत्व बढाउने र लागत मूल्य घटाउने, रोजगारीको अवसर प्रदान गर्ने, आलुमा आधारित उद्योग स्थापना वाट आलु जन्यउत्पादनको विविधिकरण गरी समग्र अर्थतन्त्रमा टेवा पुऱ्याउने लक्ष्य अनुरूप हिउँदे, वर्षे र बसन्ते लाई निरन्तरता दिई कार्यक्रम अघि बढाउन जरुरी छ । यसका साथ सथै आलुका परिकारलाई बनाउने उद्योगहरुको स्थापना गर्नुपर्ने पनि जरुरी छ ।
- ५) धुलिखेल नगरपालिका केही बडाहरुमा खास गरी १०, ११, १२, १ मा मह उत्पादनको थालनी भएको पाईन्छ । माहुरीको उत्पादन लाभ लागतका हिसाबले पनि महत्वपूर्ण व्यवसाय रहेको छ । यसको लाभ लागत अनुपात १.८९ रहेको छ, जुन व्यवसायिक हिसाबले उपयुक्त नै मान्न सकिन्छ । अतः यस व्यवसायलाई अन्य सम्भाव्य बडाहरुमा फैलाउनु पर्ने देखिन्छ ।
- ६) गुणस्तरीय वीऊ उपलब्धताबाट उत्पादन तथा उदपाकत्वमा बृद्धि भई आर्य आर्जनमा महत्वपूर्ण योगदान दिन सकिन्छ । त्यसकारण यसलाई कृषक स्तरमै उत्पादन गरी गुणस्तर तथा समय सापेक्ष रूपमा अगाडि बढनु पर्ने अवस्था रहेको छ ।
- ७) नगरपालिकाका विभिन्न बडाहरुमा विभिन्न किसिमका जैविक मलहरु उपलब्ध भएको देखिन्छ । कृषकको चाहना पनि जैविक मलको उपयोगबाट उत्पादन हुने वस्तुलाई उपभोक्ता समक्ष पुँ-याई स्वस्थ रहने वातावरण बनाउने रहेको छ । अतः जैविक मलको प्रचार प्रसार तथा प्रयोगमा बढी चासो र अनुकूलता उपलब्ध गराउन जरुरी देखिन्छ ।
- ८) नगरपालिकाको बडा नं १, ९, १०, ११ र १२ मा पानीको श्रोत भएको, बडा नं ९ मा बोरिङ गरी पानीको व्यवस्था गर्ने प्रयास भैरहेको र बाँकी बडामा पानीको श्रोत नभएको पाइएको छ । बडामा जग्गा जमिनको उपलब्धता र पशुपालनको स्थिति अनुसार बडा नं २, ७ र ८ मा पानीको वैकल्पिक व्यवस्था गरी व्यवसाय संचालन गर्न मनासिव हुने देखिन्छ ।
- ९) नगरपालिकाको बडा नं ९ र ४ मा पिछडिएका वर्गहरु क्रमशः २०० र १७१ घरधुरी दलितको भएको र ५ नं बडामा जम्मा एउटा मात्र घर भएको पाएको छ । अतः यी वर्गहरुको उत्थानको लागि ठोस कार्यक्रम अगाडि बढाउन जरुरी छ । बडा नं ४ र ९मा दलितको संख्या धेरै भएको र केही बडामा भूमिहीन कृषक (बडा नं ३, ६ र ८ मा) को संख्या बढी देखिएको र यस किसिमको परिवारको आर्थिक स्तर बृद्धि गर्न उत्तिकै महत्वपूर्ण भएको हुँदा यो वर्गको आर्थिक विकासको लागि केही कार्यक्रमहरु अगाडि बढाउनु पर्ने देखिन्छ । तसर्थ दलित, गरीव रभूमिहीन कृषककालागि पूर्ण अनुदानमा कार्यक्रम दिनु उत्तम हुने देखिन्छ । तर धेरै कृषकले यिनिहरुलाई पनि कम व्याजदरमा कर्जा उपलब्ध गराउनु उत्तम हुने राय दिएका छन् ।
- १०) मौसम परिवर्तनका कारणले अनपेक्षित भार उम्मने, जस्ता परिवर्तन आएको पाइएको छ । त्यसै गरी विभिन्न वाली उत्पादनमा पनि मौसम परिवर्तनका कारण विभिन्न किसिमका अनपेक्षित

रोगहरु र किराहरु देखिने, चाँडै पाक्ने वातावरण बन्ने तर उत्पादन कम हुने, मनशुन चाँडै शुरु हुने आदि समस्याहरु देखापर्न थालेका छन् ।

११) यस नगरपालिकाबाट ५० प्रतिशतसम्म युवाहरु (वडा नं. ६) विदेश जानु परेको अवस्था रहेको छ । यसै क्रममा युवाहरुलाई कृषि क्षेत्रमा आकर्षित गरी कृषि उत्पादन र उत्पादकत्वमा बढ़ि गरी कृषि क्षेत्रको व्यवसायीकरणबाट आय आर्जन बढाउने उद्देश्य यस नगरपालिकाले अंगिकार गरे अनुरूप विभिन्न वडाहरुमा च्याँउ खेती, कौशी खेती र टनेलमा तरकारी खेती कार्यक्रम अगाडी बढाउनु पर्ने देखिन्छ । नगरपालिकाका सरदर २० देखि ५० प्रतिशतसम्म युवा घरगाउँ छाडी बाहिर /विदेश पलायन भएको अवस्था छ, फलस्वरूप कार्यथलोमा श्रमशक्तिको कमी महशुस हुँदो छ । युवा शक्तिलाई गाउँमै आकर्षित गर्न सक्ने अवस्था सिर्जना नभएसम्म गाउँमा श्रमशक्ति संचित गर्न संभव देखिदैन । यसकारण युवालाई यस तर्फ आकर्षित गर्न यान्त्रीकरण सहितको समूहगत कृषि व्यवसाय अवलम्बन गर्ने वातावरण तयार गरिनु आवश्यक छ ।

१२) वडा नं १,२, ८, ११को माथिल्ला भेगमा टिमुर र ओसिलो जमिन भएको भागमा अलैंची खेती गर्न सकिने देखिन्छ ।

पशुपालनको संभावना

१. धुलिखेल नगर पालिकाको अधिकांस वडा नं हरुमा गाईपालन गर्न सकिने देखिन्छ भने वडा नं ११ र १२ मा मुरा भैसी फार्म संचालनमा जोड दिई भैसी प्रवर्धन कार्यक्रम संचालन गर्न, वडा नं १,२,८ र ९ मा भैसी प्रवर्द्धन कार्यक्रम समेत संचालन गरी जिल्लामा मुरा भैसीको संरक्षण तथा मुरा भैसी विकास हुन सक्ने देखिन्छ । ४ वर्षभित्र गाईको कमितमा १ वटा श्रोतकेन्द्र खडा गर्न सकिने देखिन्छ ।
२. नगर पालिकाको वडा नं ८, १, ९, २ र १२ वडाहरुमा स्थानीय बाखा छनोट गरी र बोएर बोकाबाट क्रस गराइ उन्नत बाखापालन व्यवसायिक रूपमा संचालन गर्न र वडा नं १ र ९ मा बाखाको श्रोत विकास गर्न सकिने देखिन्छ ।
३. वडा नं ४ र ९ का केही कृषकले आफ्नो पूरै जमिनमा घाँस लगाई विक्री गर्ने इच्छा व्यक्त गरेबाट परीक्षणको रूपमा यो कार्य शुरु गर्नु सकिने देखिन्छ ।
४. सहकार्यमा ठूला डेरी फार्ममा परीक्षणको रूपमा साइलोपिट बनाइ साइलेज तयार तथा प्रयोग गर्न सकिने देखिन्छ ।
५. सहकारीकरणको माध्यमबाट पशुजन्यपदार्थको बजारीकरण र उद्योग संचालनगर्न संभव भएको देखिन्छ । वडा नं २ र ११ मा डेरी उद्योग संचालन गरी दूधका परिकार तयार गरी विक्री गर्ने व्यवस्था मिलाउन सकिने देखिन्छ ।
६. विभिन्न वडाका महिला, वडा नं ३, ६ र ८ का भूमिहिन, वडा नं ४ र ९ का दलित कृषकका लागि बाखा, कुखुरा कार्यक्रम संचालन गर्न सकिने देखिन्छ ।

७. वडा नं १ र २ लाई पायक पर्ने गरी वडा नं १ मा बाखा र लोकल कुखुरा संकलन केन्द्र स्थापना तथा संचालन गर्न र वडा नं ९,१० र १२ मा पायक पर्ने गरी वडा नं १२ मा बाखा र लोकल कुखुरा संकलन केन्द्र स्थापना तथा संचालन गर्न सकिने देखिन्छ ।
८. ब्लकमा पौष्टिक तत्व बढाउने प्रविधि बारे जानकारी उद्योगीलाई उपलब्ध गराउएमा वडा नं १० वा १२ मा सुकेका ढोड, छवाली वा चोकर पेली ब्लक बनाउने एक उद्योग सहकार्यमा संचालन गर्न सकिने देखिन्छ ।
९. जग्गाको उपलब्धता, पानीको उपलब्धता, डिस्पोजल गर्ने ठाउँको उपलब्धता र जनस्वास्थ्य संरक्षणको दृष्टिकोणबाट वडा नं ९मा रागो र खसीको लागि र वस्तिबाट केही किलोमिटर टाढा हुने गरीवडा नं ३ वा ४ मा कुखुराको लागि वधस्थल निर्माण गरी संचालन गर्न सकिने देखिन्छ ।
१०. नगरपालिकाको विभिन्न वडाहरुका जंगलमा चरन विकास गरी पशु आहारा आपूर्ति तथा वातावरण संरक्षण गर्न सकिने देखिन्छ । सामुदायीक बनमा उपयुक्त किसिमको घाँस, डालेघाँस लगाउन सकिने देखिन्छ ।
११. वस्तिबाट केही दुरी टाढा हुने गरी वडा नं ४ र ५ मा व्यवसायिक कुखुरापालन विस्तार गर्ने र वडा नं १ मा अर्ध व्यवसायिक कुखुरापालन कार्यमा निरन्तरता दिने ।

७. सुभावहरु तथा सिफारिसहरु

आगामी ४ बर्षका लागि प्राथमिकता प्राप्त कार्यक्रमहरु सिफारिस गरिएका छन्:

कृषितर्फ

पहिलो प्राथमिकता प्राय: तरकारीहरुमा लगभग ५८.३३ प्रतिशत उत्पादन आलुको हुने गरेको छ, भने दोस्रो प्राथमिकतामा ४१.६७ प्रतिशत टमाटर खेती हुने गरेको छ। क्रमगत रूपमा हेदा कृषिले पहिलो स्थान पाएको छ, भने त्यसपछि दोस्रो स्थानमा व्यापार र उद्योग तेस्रोमा, दैनिक ज्यालादारी, चौथोमा विदेश कामदार र पाँचौमा पर्यटन क्षेत्र रहेको छ। कृषिमा आधारित उत्पादनबाट विभिन्न वडाहरुमा प्रति घरधुरीले बर्षमा ९ लाखसम्म आम्दानी गरेको देखिन्छ ।

अतः विभिन्न वडाहरुमा विभिन्न कार्यक्रमहरु प्रस्ताव गर्न सबै वडाहरुको श्रोत साधन र वातावरण समेतको विश्लेषण गरी कार्यक्रमहरु प्रस्ताव गरिएका छन्। यसका साथै सिफारीश गरिएका वालीहरुको लाभ लागतको विश्लेषण गरी सो को अनुपात राम्रो भएका वालीहरुलाई मात्र समावेश गरिएको छ। यसै गरी विभिन्न बाहै वटा वडाहरुमा केही विशिष्ट तथा केही सामान्य कार्यक्रमहरु सिफारीश गरिएका छन् ।

- १) वडा नं. १ मा पानीको श्रोत भएको तथा पूर्ण रूपमा उपयोग नभएको अवस्थामा कुलो निर्माण गर्ने कार्य पहिलो प्राथमिकता रहेको छ, भने अन्य प्राथमिकता अनुसार आलु, टमाटर, मौरी पालनलाई विशेष प्राथमिकता दिएको छ। यस कार्यबाट ४ बर्षभित्र कम्तिमा पनि वडाको ५० % खेतीयोग्य जमिन सिचित गर्न र १५ देखि २० % तरकारीको उत्पादन बुद्धि गर्न सहयोग हुने देखिन्छ । युवाहरुलाई लक्षित गरी एक गाउँ एक उत्पादन तथा अलैची विकास कार्यक्रमलाई

बढावा दिइएको छ । यसैगरी च्याउँ खेती, फार्म यान्त्रिकरण, आई.पि.एम., जैवीक मलको उपयोग, तरकारी नर्सरी समेत समेटिएको छ ।

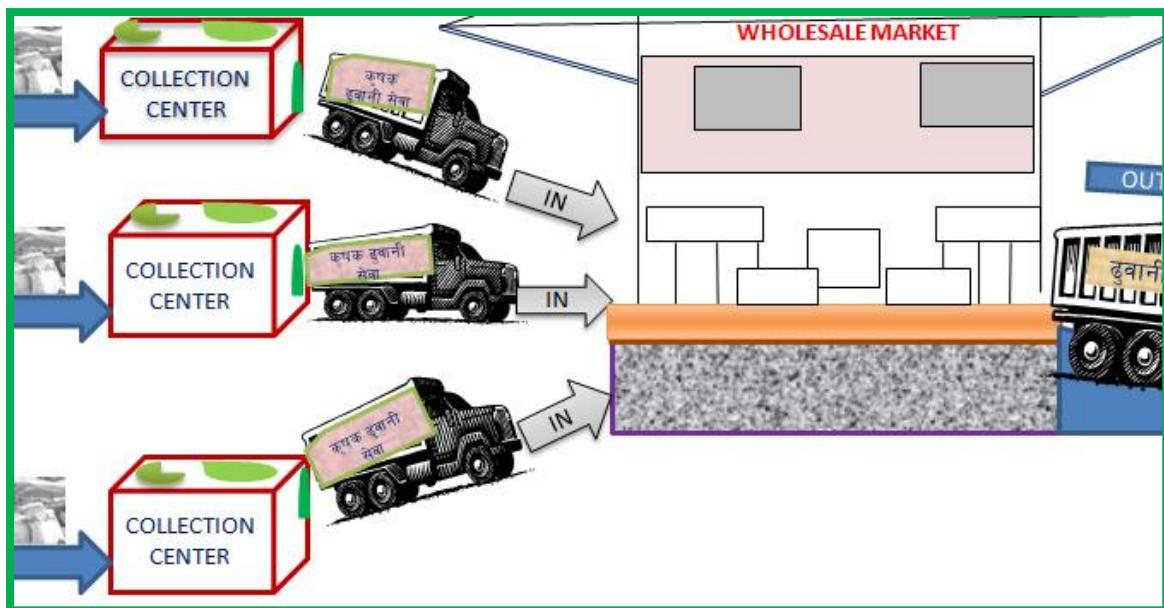
- २) वडा नं. २ मा आलू र टमाटर उत्पादन सहितच्याउँ खेती, साना सिंचाई (प्लाष्टिक/सिमेन्टेड पोखरी, फार्म यान्त्रिकरण, मौरीपालन र काँक्रा उत्पादनलाई प्राथमिकता दिइएको छ । अन्य कार्यक्रमहरुमा वडा नं. १ मा जस्तै सिफारिस गरिएका छन् । यसो गर्दा ४ बर्षभित्र कम्तिमा पनि तरकारीको उत्पादन र उत्पादक संख्या वुद्धिभई वडा आफैमा आत्म निर्भरभई ठूला सहरमा नियात गर्न सहयोग हुने देखिन्छ ।
- ३) वार्ड नं. ३ मा आलु, टमाटर खेती, च्याउ खेती, फूलको खेती, आई.पि.एम. कार्यक्रम आदिको अलावा एक गाउँ एक उत्पादन अन्तर्गत लसुन/प्याज/अमलिसो/अलैंची/कटुस खेती आदि बढी उपयोगी देखिएकोले व्यवसायीक रूपमा यो कार्यक्रमलाई सिफारिश गरिएको छ । यस कार्यबाट ४ बर्षभित्र कम्तिमा पनि १० देखि २५% किसानहरु व्यवसायीक खेतीमा लागि ठूला सहरमा तरकारीका नियात गर्न सहयोग हुने देखिन्छ ।
- ४) यस वडा नं ४ मा भूमिहीन तथा दलितहरूको बाहुल्यता रहेको र युवाहरु विदेश पलायनको अवस्था भएको कारणले जग्गालाई लिजमा लिई हरित गृहमा टमाटर खेती, च्याउँ खेती, फूलको खेती, फार्म यान्त्रिकरणलाई प्राथमिकता दिईएको छ । यसता कार्यहरुबाट ४ बर्षभित्र कम्तिमा पनि २० देखि ३५ % युवाहरु विदेश पलायन हुन बाट घटी कृषि पेशामा लागि तरकारीको उत्पादन वुद्धि गर्न सहयोग हुने देखिन्छ ।
- ५) वडा नं. ५ मा पनि अन्य माथिका वडाहरु जस्तै आलु, टमाटर, च्याउँ, काँको, फूल खेती र सुन्तला खेतीलाई प्राथमिकता दिईएको छ । यस वडामा पनि भूमिहीन र युवा स्वरोगवार कार्यक्रमलाई अगाडि सारिएको छ । यसका साथै जापानिज कटुसलाई एक गाउँ एक उत्पादनको रूपमा प्रस्ताव गरिएको छ । यसो गर्दा ४ बर्षभित्र कम्तिमा प्रति घर ५ बोटका दरले जापानिज कटुसलाई प्रबंधन गरि कम्तिमा कटुस खेति नमुना वडा बनाउने लक्ष्य लिन पर्ने देखिन्छ ।
- ६) वडा नं. ६ र ७ बजार क्षेत्रका वडाहरु भएका तथा जग्गा पनि तुलनात्मक रूपमा कम नै भएको कारण तथा युवाहरु ठूलो संख्यामा विदेश पलायन भएको अवस्थामा युवा स्वरोजगारका कार्यक्रमहरु अवलम्बन गरिएका छन् । खास गरी कौशी खेती, टोल टोलमा खुद्रा तरकारी व्यापार, हरियो सागपात उत्पादन आदिलाई अघि बढाईएको छ । यस कार्यबाट ४ बर्षभित्र कम्तिमा पनि ५० % वडा बासीले वर्ष भरिनै घरमा आवश्यक मैसमि तरकारीको कौशीमै उत्पादन गर्न सहयोग हुने देखिन्छ ।
- ७) गुणस्तरीय वीउको उपलब्धताबाट उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धि भई आय आर्जनका क्षेत्रमा महत्वपूर्ण योगदान दिन सकिन्छ । यहि दृष्टिकोणलाई मनन गर्दै तरकारी नर्सरी कार्यक्रमलाई ३, ८ र ९ वडाहरुमा प्रस्ताव गरिएको छ ।
- ८) नगरपालीकाका विभिन्न वडाहरुमा खास गरी वडा नं. ५, ८, १०, ११, १२ मा जैवीक मलको उपयोगले व्यापकता पाएको छ भने अन्य वडाहरुमा पनि यसको प्रयोग बढ्दो छ । रोग किराको नियन्त्रणको लागि ५ र ६ वडाहरुमा बाहेक अन्यमा पहिलो प्राथमिकता क्रममा आई.पि.एम. पद्धती र जैवीक मल तथा दोस्रो स्तरमा मात्र रसायनयुक्त विषादीको प्रयोग गरेको देखिएको छ । यस

कार्यबाट ४ बर्षभित्र कम्तिमा पनि एउटा वा दुईवटा वडालाई आई.पि.एम मैत्रि वडाको रुपमा प्रबंधन गर्न सहयोग हुने देखिन्छ ।

- ९) नगरपालीकाबाट सरदर २० देखि ५० प्रतिशतसम्म युवाहरु घरगाउँ छाडी विदेश पलायन भएको देखिएको अवस्थामा थलोमा श्रमशक्तिको कमी महशुस गर्नु स्वभाविकै हो । युवा शक्तिलाई गाउँमै आकर्षित गर्न सक्ने अवस्था सिर्जना नभएसम्म गाउँमा श्रमशक्ति संचित गर्न संभव देखिदैन । यस दृष्टिकोणलाई मनन गर्दै वडा नं. १, ४, ५, ६, ७, ११ र १२ मा युवाहरुलाई कृषि क्षेत्रमा आकर्षित गरी कृषि उत्पादन र उत्पादकत्वमा बढ्दि गरी कृषि क्षेत्रको व्यवसायीकरणबाट आय आर्जन बढाउने उद्देश्य यस नगरपालिकाले अंगिकार गरे अनुरूप विभिन्न वडाहरुमा च्याँउ खेती, कौशी खेती र टनेलमा तरकारी खेती मौरी पालन आदि कार्यक्रम अगाड बढाउन सिफारिश गरिएको छ । यस्ता कार्यहरुबाट ४ बर्षभित्र कम्तिमा पनि २० देखि ३५ % युवाहरु विदेश पलायन हुन बाट घटी कृषि पेशामा लागि तरकारीको उत्पादन बढ्दि गर्न सहयोग हुने देखिन्छ ।
- १०) यस नं पाको वडा नं. ६ र ७ बाहेक अन्य वडाहरुमा सुन्तला जात फलफूलको उत्पादन हुदै आएको तर सुन्तलाको बगैँचा व्यवस्थापन राम्रो नभएकोले मनग्य उत्पादन लिन सकिरहेका छैनन । धेरै बगैँचाहरुमा बोट बूढा भई सुकेकाले र पुराना बोटहरु बाट मनग्य उत्पादन लिन नसकेकाले बदलिदो वातावरण सापेक्षित जातको छनोट गर्न सिफारिश गरिएको छ । यस कार्यबाट ४ बर्षभित्र कम्तिमा पनि ५० % सुन्तलाको बगैँचामा वातावरण सापेक्षित जातहरुको स्थापना गरि कम्तिमा पनि २० देखि ३५ % उत्पादन बढ्दि गर्न सहयोग हुने देखिन्छ ।

प्रस्तावित थोक बजार विकास

बर्तमान अवस्थामा आधुनिक प्रविधिको उपयोगबाट उत्पादन तथा उत्पादकत्व अभिवृद्धिका साथै माग अनुसार बजारमा ठूलो परिमाणमा कृषि उत्पादन भित्रिने गरेको पाईन्छ । यस नगरपालीकामा पनि तरकारी तथा अन्य उत्पादनको थलोको रूपमा विकास भइसकेको अवस्थामा एउटा थोक बजारको आवश्यकता तडकारो रूपमा देखा परेको छ । पूर्वी तराई क्षेत्र तथा विभिन्न छिमेकी जिल्लाहरुमा उत्पादन हुने उत्पादलाई खुद्रा खाद्री रूपमा काठमाडौंको सडकमा हुने सवारी साधनको चापको स्थितीमा कालिमाटी, बल्कु तथा अन्य बजार क्षेत्रमा भित्र्याउनु भन्दा धुलिखेलमा स्थापना हुने थोक बजारमा खरिद विक्री गरी एकमुष्टरूपमा काठमाडौं भित्र्याउन आवश्यक छ । यसबाट नगरपालिकालाई सानो मात्रामा भए पनि आम्दानीको श्रोतको पहिचान हुने तथा कृषक व्यापारीहरुको एउटा निश्चित बजार थलोको सुगमता हुन जानेछ । प्रस्तावित थोक बजारमा कृषि बैज्ञानिक केन्द्र, सूचना प्रणाली, प्रयोग शाला सहित प्रस्ताव गरिएको छ । यस केन्द्रले कृषकहरुलाई आवश्यक पर्ने प्रविधि, प्राविधिक सेवा केन्द्र, प्रयोगशालाको सुविधा आदि अनुभूति गर्नेछन् । यसका साथै वडा स्तरमा स्थापना गरिने समूहमा आवद्ध बजार सूचना प्रणालीलाई थोक बजार स्थलको कृषि बैज्ञानिक केन्द्रसँग आवद्ध गरी कृषि सूचना आदान प्रदान गरिनेछ ।

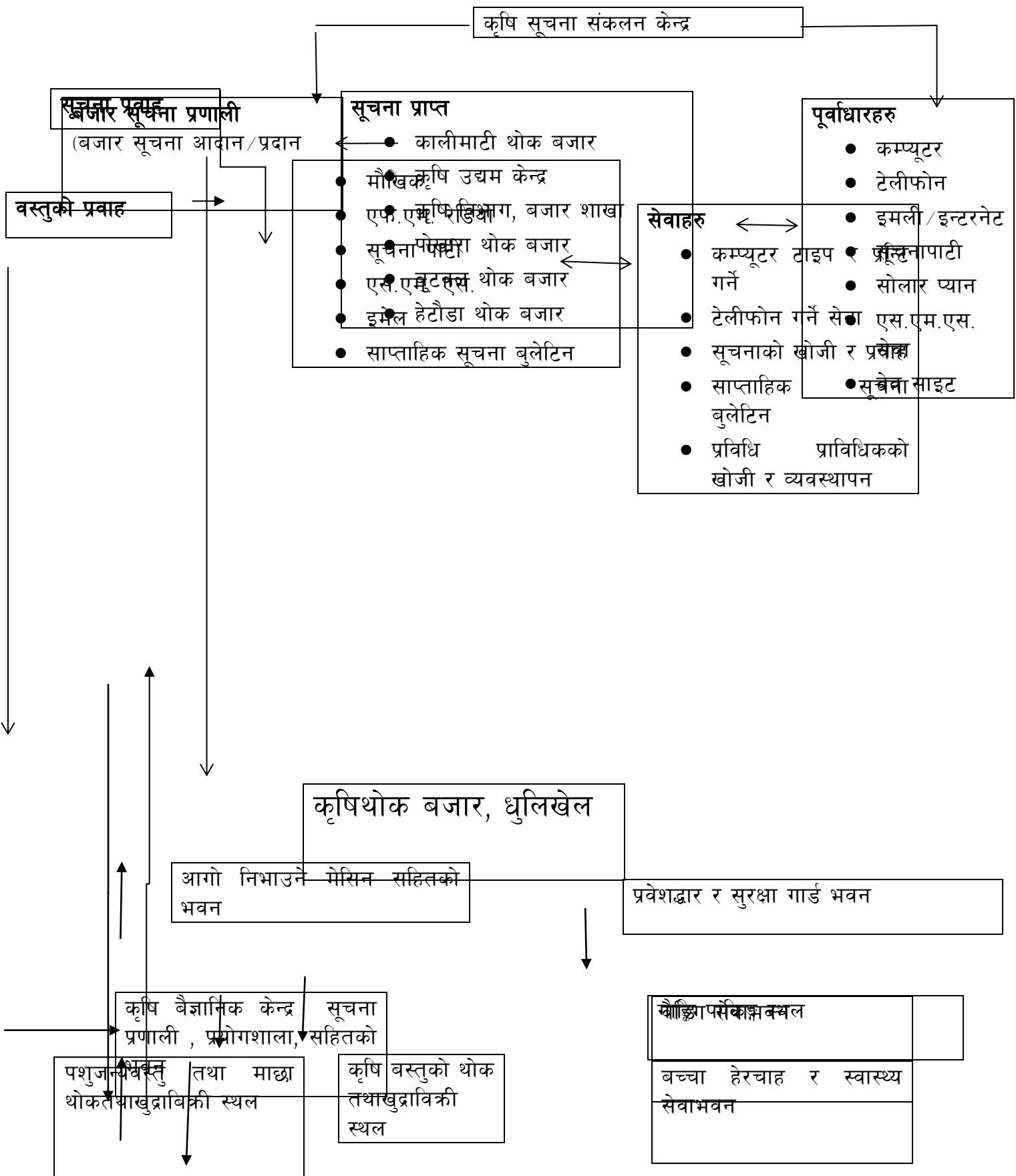

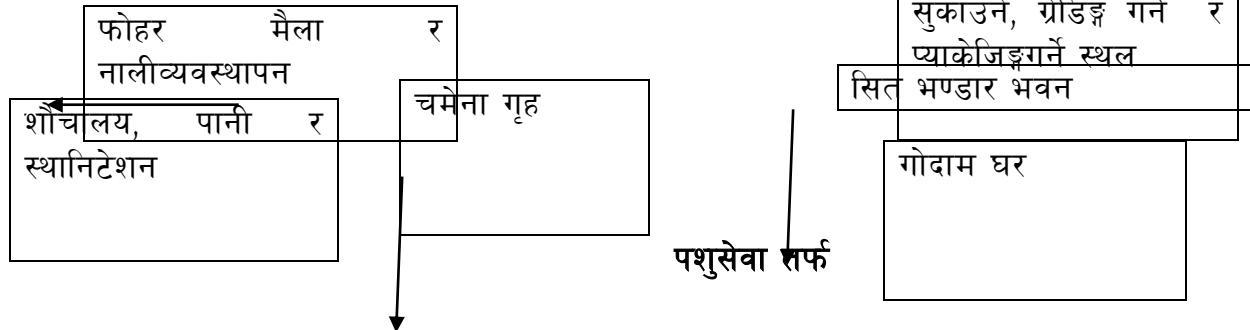
:

समुह र सहकारितामा आधारित बजार सूचना प्रणालीको संचालन

ग्रामीण क्षेत्रमा बजार सूचनाको पहुँचमा कमी भएको कारणवाट कृषकहरुले आफ्नो उत्पादन स्थानीय बजारमै व्यापारीले उपलब्ध गराएको मूल्यमा मात्रै विक्री गर्नुपर्ने वाध्यात्मक अवस्थामा यस वडा स्तरमा स्थापना गरिने बजार सूचना प्रणालीवाट कृषक समूह सदस्यहरुले फाइदा लिन सक्ने छन्। समयमा बजार सूचना उपलब्ध नहुदा कृषकहरुले आफ्नो उत्पादित वस्तुको उचित मूल्य नपाइरहेको अवस्थामा यस सूचना प्रणालीको विकासवाट सामुहिक विक्री वितरण प्रवर्द्धनमा सहयोग पुग्ने। बजार सूचना प्रणालीको संचालन नियमित सूचना संकलन, विश्लेषण र प्रवाह गर्ने पद्धतिमा विकास हुने देखिन्छ।

चित्र १ : कृषि सूचना संकलन केन्द्र

प्राथमिकता प्राप्त कार्यक्रमहरु

आगामी ४ बर्षका लागि प्राथमिकता प्राप्त निम्नलिखित कार्यक्रमहरु सिफारिस गरिएका छन्:

पशुपालन तथा व्यवस्थापन

१. नगरपालिकाका प्रायजसो सबै वडामा गाईपालन गर्ने गरेको र गाईपालनमा संबद्ध कृषकले गाईपालनलाई पहिलो प्राथमिकता दिन चाहेको हुदा ती वडाहरुमा गाई भैसीपालन कार्यक्रम संचालन गर्ने र भैरहेका वर्णशंकर गाईको गुणस्तर सुधार गरी ७५ प्रतिशत जर्सी रगत भएको स्तरमा लैजानु मनासिव हुने देखिन्छ। यस कार्यबाट ४ वर्षभित्र गाईको कम्तिमा १ वटा श्रोतकेन्द्र खडा गर्न सहयोग हुने देखिन्छ। तर वडा नं ११ र १२ मा मुर्मा भैसी फार्म संचालनमा जोड दिई भैसी प्रवर्द्धन कार्यक्रम संचालन गर्ने र कृषकको चाहना अनुसार वडा नं १,२,८ र ९ मा भैसी प्रवर्द्धन कार्यक्रम समेत संचालन गर्नाले जिल्लामा मुर्मा भैसीको संरक्षण तथा विकास हुन सक्ने देखिन्छ।
२. पशु व्यवस्थापन र नश्लमा सुधार गरी ४ वर्षमा ७५ प्रतिशत जर्सीगाईबाट सरदर १२ लिटर र मुर्मा भैसीबाट सरदर १० लिटर दूध प्रति जनावर गर्ने लक्ष्य तय गर्नु पर्ने देखिन्छ।
३. नगर पालिकाको वडा नं १, २, ८,,९, र १२ बाखापालन गरेको र पालनपोषण गरेका कुल बाखाको करिव ४० प्रतिशत खसी बोका बिक्री गर्ने गरेको अनुमान भएबाट यी वडाहरुमा स्थानीय बाखा छनोट गरी र बोएर बोकाबाट क्रस गराइ उन्नत बाखापालन व्यवसायिक रूपमा संचालन गर्न प्रोत्साहन गर्नु उचितहुने देखिन्छ। नगर पालिकाको वडा नं १, ९ र ११ मा बाखाको श्रोत विकास गर्न प्रतिघर बाखा ५० का दरले राख्ने र ४ वर्षभित्र बाखाको कम्तिमा १ वटा श्रोतकेन्द्र खडा गर्ने लक्ष लिन पर्ने देखिन्छ।
४. वर्णशंकर बाखा उत्पादनका लागि बाखाको पकेटमा आवश्यक पर्ने उन्नत बोएर बोका प्रति ४० देखि ५० बाखाको लागि १ का दरले पूरै अनुदानमा वितरण गर्न उचित हुने देखिन्छ। तर अन्य वडामा प्रतिघर २०-२५ बाखापालन गर्ने कार्य गर्नु उचित हुने देखिन्छ।
५. कुनै पनि वडामा व्यवसायिक गाई वा बाखापालन कार्य संचालन गर्दा पहिलो वर्षमा आधारभूत कार्यक्रमहरु गर्ने र दोश्रो वर्षमा पशु व्यवस्था गर्ने गरी बढीमा ३० प्रतिशत घरधुरी समेटिने गरी कार्य शुरु गर्ने र ती फार्म वा कृषकबाट उत्पादित पशु अन्य कृषक वा व्यवसायीलाई बिक्री गरी ४ वर्षभित्र इच्छुक सबै कृषकमा कार्यक्रम पुऱ्याउने र श्रोत केन्द्रमा उत्पादन भै बढी भएका

उन्नत गाई वा बाखा काम्भे जिल्ला भित्र वा अन्य जिल्लामा बिक्री बितरण गर्ने व्यवस्था मिलाउनु उपयुक्त हुन सक्दछ ।

६. अनुत्पादक बहर, गाई, गोरु बिक्री गरी पठाउने कानूनी प्रावधान नभएकाले यस्ता पशु छाडा गर्ने गरेको पाइएकोले नगरपालिकाको वडा नं ९ वा उपयुक्त स्थानमा एक गौशाला निर्माण गरी तिनीहरुको व्यबस्थापन नगरपालिकाले गर्ने तर यस्ता पशु हटाउन चाहने कृषकबाट न पा ले कानूनले तोके बमोजिमको रकम असुल उपर गर्ने । यसका लागि अलग रकमको व्यवस्था गर्ने गर्न सके छाडा पशुको समस्या कम हुने देखिन्छ ।
७. प्राथमिकतामा कममा परेका अन्य पशु पालन कार्यकमलाई ४ बर्ष पश्चात पहिलो प्राथमिकतामा राखी संचालन गर्ने ।

पशु आहारा व्यवस्थापन

१. सिंचाइको लागि पानी प्राप्त नभए बाली वा घाँस उत्पादन संभव हुदैन । अतः पानीको व्यवस्थापन गरी हिउदे घाँस लगाउने, वर्षातको घाँसबाट हे, साइलेज बनाउने र दाना कम प्रयोग गरेमा मात्र पशु उत्पादन लागत मूल्य घट्न गई कृषक बढी लाभान्वित हुन सक्ने देखिन्छ । वडाको बनोट, पानीको उपलब्धता, जग्गा जमिनको उपलब्धता र पशुपालनको स्थिति र पशुको किसिमको आधारमा एकिकृत रूपमा घाँस लगाउन सके अभ सजिलो हुने देखिन्छ । यसर्थ परीक्षणको रूपमा वडा नं २, ८ र ११ मा पानीको वैकल्पिक व्यवस्था अर्थात बर्षे पानी संकलन गर्ने वा निजी पानी पोखरीको व्यवस्था गर्ने र यसको नतिजाको आधारमा अन्य वडामा कार्यकम विस्तार गर्नु उपयुक्त हुने देखिन्छ । यसै गरी वडा नं १ र १० मा कुलो निर्माण गरी सिंचाइको व्यवस्था गर्नु पर्ने देखिन्छ । तर वडा नं १२ मा सानो खोला पाइएको हुदा पानी लिफ्ट गरी सिंचाइको व्यवस्थागरी हिउदे घाँस लगाउनुव्यवहारिक हुने देखिन्छ ।
२. वडा नं ४ र ९ का केही कृषकले पुरै जमिनमा घाँस लगाई बिक्री गर्ने इच्छा व्यक्त गरेबाट परीक्षणको रूपमा यो कार्य शुरु गर्नु पनि मनासिव हुने देखिन्छ । एक पटकका लागि घाँसको मूल बीउमा ढुवानी अनुदान दिने र परलमूल्य कृषकले व्यहोर्ने, त्यस पछि कृषकले नै बीउ उत्पादन तथा बिक्री गर्ने कार्य गर्नाले श्रोत विकास भै आत्मनिर्भर हुन सक्ने देखिन्छ ।
३. पशुपालक कृषकलाई प्रतिघर १ देखि २ वटा मिनरल ब्लक अनुदानमा दिई पारेख गर्नदिने र सोको नतिजा हेरी आफैले खरीद गरी प्रयोग गर्न लगाउने गरेमा पशु उत्पादनमा सुधार आउन सक्ने देखिन्छ ।
४. सहकार्यमा ठूला डेरी फार्ममा परीक्षणको रूपमा साइलोपिट बनाई साइलेज तयार तथा प्रयोग गर्ने र यसको तरिका र महत्वबारे अरु कृषकलाई प्रदर्शन गरी प्रयोग गर्ने प्रोत्साहित गर्ने ।
५. भैरहेको जंगलमा चरन विकास गर्ने । सामुदायिक बनमा डालेघाँस, भूईघाँस लगाई घाँस विकास गर्न सकिने देखिन्छ ।

पशुपालनमा यान्त्रिकिकरण तथा पशु विमा

१. ग्रामिण तहमा श्रमशक्ति नभई कृषि तथा पशुपालन व्यवसाय अधि बढाउन विल्कुल असंभव हुने हुदा ससाना उपकरणको प्रयोग गरी पशुपालनमा यान्त्रिकिकरण शुरु गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

२. पशु विमा कृषकको पशुधन सुरक्षा र क्षति कम गर्न तथा क्षति भैहाले पनि साहै कम धनको क्षति हुने व्यवस्था भएको हुँदा यसको प्रभावकारी कार्यान्वयन हुनु आवश्यक छ ।
३. १००० वटा भन्दा बढी कुखुरा पाल्ने कृषकलाई विमा मार्फत सुरक्षाको ग्यारेन्ट गर्ने । ठूला फार्मको रूपमा कुखुरा पाल्ने व्यवसायी कृषकलाई कम व्याज दरमा ऋण दिन पहल गर्ने, विमा मार्फत व्यवसाय सुरक्षाको ग्यारेन्ट गर्ने र प्राविधिक सेवा उपलब्ध गराउने ।

पशु स्वास्थ्य सेवा

१. पशुस्वास्थ्य/सेवाकर्मी को सही व्यवस्थापन गर्न सके वडा नं ८,९,१२ मा बाहेक अन्य वडामा थप प्राविधिक पठाउनु पर्ने देखिदैन । तर रोगी पशुको तत्काल रोग निदान गरी कम खर्चमा उपचार गर्नका साथै पशु र पशु उत्पादनको कम क्षति गर्नका लागि भेटेरिनरी अस्पताल तथा पशु सेवा विज्ञ केन्द्रमा रहेको प्रयोगशालालाई वेसिक ल्याबमा स्तर बढ़ि गरी १ जना मेडिकल टेक्नोलोजिष्ट वा ल्याब असिष्टेन्टको व्यवस्था गर्न जरुरी देखिन्छ । भविष्यमा १जना रेडियोलोजिष्ट र १ जना गाइनाकोलोजिष्टको व्यवस्था गर्न सके भेटेरिनरी सेवाले पूर्ण रूप लिन सक्ने देखिन्छ ।
२. पशुको रोग तत्काल निदान गर्न भेटेरिनरी हस्पिटलमातथा पशु सेवा विज्ञ केन्द्रमा रहेको प्याथोलोजिकल ल्याबोराटरीलाई स्तर उन्नति गरी वेसिक ल्याबोराटरी बनाउने र बैरेन्टरी स्तरीय, भरपर्दो, सहज बनाउन १ जना मेडिकल ल्याबोराटरी टेक्नोलोजिष्ट वा तालिम प्राप्त ल्याबोराटरी असिष्टेन्टको व्यवस्था मिलाउने ।
३. हाल यस नगरपालिका भित्र ५ वटा कृत्रिम गर्भाधान केन्द्रबाट १० जना कृत्रिम गर्भाधान कार्यकर्ताबाट सेवा पुऱ्याएको प्राप्त विवरण अनुसार कृत्रिम गर्भाधान केन्द्र थप गर्नु पर्ने देखिदैन, किनकि १ जनाले वर्ष भरिमा १५०० कृत्रिम गर्भाधान गरे पनि १० जनाले १५००० गाईमा यो सेवा पुऱ्याउन सक्ने देखिन्छ । कृत्रिम गर्भाधान केन्द्रको उचित व्यवस्थापन गरेमा यो सेवा दिन अप्यारो नपर्ने देखिन्छ ।
४. पशु स्वास्थ्य सेवा दिनको कुनै पनि समयमा आवश्यक हुन सक्ने र प्राविधिकलाई चौबीसै घण्टा सेवा दिन वाध्य पार्दा समयमा गुणस्तरीय सेवा उपलब्ध हुन नसक्ने संभावना बढी हुन्छ । तसर्थ पशु चिकित्सा सेवालाई दिगो, गुणस्तरीय र भरपर्दो पार्नको लागि निजी वा गैर सरकारी क्षेत्रमा कार्यरत पशुस्वास्थ्य कर्मीलाई सेवाको किसिम तोकी सोही अनुसारको न्यूनतम पारिश्रमिक तोकी काममा लगाउने; सरकारी सेवामा कार्यरत कर्मचारीले यस किसिमको सेवा विहान बेलुका वा रातीको समयमा दिँदा सेवाको प्रकृति हेरी न्यूनतम पारिश्रमिक लिन सक्ने व्यवस्था मिलाउनु जरुरी देखिन्छ । यस किसिमको प्रावधानले कृषक नठिगाने, प्राविधिक सेवा समयमा उपलब्ध हुनसक्ने देखिन्छ । यस किसिमको प्रावधान गर्न नसके पुरानो समस्याहरुको पुनराबृति हुने संभावना बढी हुने देखिन्छ ।

सहकारीकरण तथा पशुजन्यपदार्थको बजारीकरण

१. बाहै महिना उत्पादनको बजारीकरण गर्न कृषक वा जनसहभागितामा कम्प्याक्ट ग्रामेल्ड सडक बनाउने ।
२. आगामि दिनमा दुग्ध उत्पादक सहकारी, दुग्ध संकलन केन्द्र र डेरी पसललेदूध ढुवानीको लागि स्टिलको भाँडा, स्टिलको क्यान प्रयोग गर्ने, संकलन केन्द्र, चिलिड सेन्टरको सरसफाई र व्यक्तिगत सरसफाईमा ध्यान दिनु आवश्यक देखिन्छ ।

४. साँझको समेत दूध संकलन गर्न अति आवश्यक भएको हुदा आवश्यक परेको दुग्ध सहकारी संस्थामा चिलिङ भ्याट थप गर्ने ।
५. दूधको गुणस्तर सुधार गर्न अति जरुरी भएको हुँदा दूध संकलन गर्ने व्यक्ति वा व्यवसायीलाई समूहमा आवद्ध गराई नगरपालिकामा अनिवार्य दर्ता गराउने । चिलिङ भ्याट नभएका व्यक्ति वा व्यवसायीलाई दूध संकलन गर्न वा बिक्री गर्न स्वकृति नदिने । यसरी नगरपालिकामा दर्ता भएका दूध संकलकलाई सफा दूध उत्पादन, भण्डारण, संरक्षण सम्बन्धि तालिमको व्यवस्था मिलाउने ।
६. दूध संकलन गर्ने दुग्ध सहकारी संस्था लि. वा दूध संकलन केन्द्रले दूधको गुणस्तर/शुद्धता एकिन गर्न अनिवार्य रूपमा मिल्क एनालाइजर राख्ने व्यवस्था गर्ने । यसरी मिल्क एनालाइजर प्रयोग गर्न चाहने संघ संस्थालाई एकपटकको लागि परलमूल्यको ५० प्रतिशत रकम अनुदान दिने ।
७. कृषक वा व्यवसायी संगठित भै बजार व्यवस्थापनमा संलग्न हुन नसकदा विचौयिले आफुखुसी मूल्यमा पशुपञ्ची खरीद गर्ने गरेको पाईएबाट उत्पादकले परिश्रमको वास्तविक मूल्य नपाउने र उपभोक्ताले पनि महगोमा पशुजन्यपर्दार्थ खरीद तथा उपभोग गर्नु पर्ने टडकारो देखिन्छ । यसको समाधानको उपायमा कृषकहरु संगठित हुने, आफु भित्रैबाट कसैले बजारिकरणमा भाग लिने र हप्ता हप्तामा उत्पादकलाई रकम चुक्ता गर्ने व्यवस्था मिलाउने जस्ता कार्य गर्न सक्दछन् ।
८. दुग्ध उत्पादक सहकारी, दुग्ध संकलन केन्द्र र डेरी पसलको समस्याको निराकरण गर्ने तर्फ कारबाही अगाडि बढउँदा दुग्ध सहकारी संस्थाले आफ्नो तर्फबाट कूल रकमको ५० प्रतिशत रकम व्यहोर्ने र नगरपालिकाको तर्फबाट ५० व्यहोर्ने गर्दा छिटो सुधार आउने आशा गर्न सकिन्छ ।
९. वधशाला स्थापना तथा संचालन, मासु पसल सुधारमा नगरपालिकाले विशेष ध्यान दिई मौजुदा कानून बमोजिम स्वच्छ, स्वस्थ मासुको उत्पादन तथा वितरण गर्ने तर्फ कदम चाल्नु पर्ने देखिन्छ ।

जैविक सुरक्षा (बायोसेक्यूरिटी) तथा वातावरण संरक्षण

१. आगामि दिनमा जैविक सुरक्षा (बायोसेक्यूरिटी) सम्बन्धी तालिम गोष्ठि संचालन गर्नका साथै संभव भएसम्ममा एफ एम रेडियोको माध्यमबाट समेत यसको प्रचार प्रसार गर्न अति जरुरी देखिन्छ । यस सिलसिलामा मूल्य श्रृंखलामा संलग्न सबै सरोकारवालाहरूलाई संलग्न गराउनु पर्ने देखिन्छ । यसो गर्नाले सुरक्षित उत्पादन हुनका साथै वातावरण संरक्षणमा समेत सहयोग पुग्न सक्ने आशा गर्न सकिन्छ ।
२. एग्रोभेट संचालनको विषय कानूनी व्यवस्थासंग सम्बन्धित भएको, वातावरण प्रदुषण गर्ने विषय भएको र जैविक सुरक्षा संबन्धि सिद्धान्त, मूल्य मान्यता विपरित भएको हुदा एग्रोभेट व्यवस्थापनमा विशेष ध्यान दिनु आवश्यक देखिन्छ । साथै वडाको बीच स्थानमा पर्ने गरी वडा नं १, ८ र ११ मा कानूनसम्मत रुपमा एग्रोभेट थपगर्ने र वडा नं १० को भेटेरिनरी औषधी पसल दर्ता प्रकृया पूरा गरी संचालन गराउन उपयुक्त हुने देखिन्छ । साथै कुनै पनि एग्रोभेटले घाँसको बीउ बेर्ना वितरण गर्ने गरेको नपाईएबाट घाँसको बीउ बेर्नाको श्रोत केन्द्र खडा गरी अन्य कृषकलाई बिक्री वितरण गर्न सके बीउको गुणस्तर राम्रो हुने र व्यवसायीले पनि उत्पादन बढाउन सक्ने देखिन्छ ।

३. एग्रोभेटमा पशु औषधी र विषादि अलग अलग राखी अलग अलग काउन्टरबाट बिक्री गर्नुपर्ने कानूनी व्यवस्था भएकोले न. पा. ले एकपटकको लागि रु ५०,०००सम्म अनुदान दिई एग्रोभेट व्यवस्थापनमा सहयोग गर्नु उपयुक्त हुन सक्दछ ।
४. मानिसमा प्रयोग हुने एन्टिबायोक्सिस, प्रयोग गर्ने नहुने हार्मोन समेतको जथाभावि प्रयोगबाट जनस्वास्थ्य, पशुस्वास्थ्य र वातावरणमा नकारात्मक असर परिहरेकोले यस्ता किसिमका औषधीहरु बेच्दा एग्रोभेटले प्रिस्कृप्सनको आधारमा आफ्नो पसलको रजिष्टरमा टिपी बिक्री गर्ने व्यवस्था मिलाउनु पर्ने देखिन्छ ।
५. वन जंगल, चरनको सही उपयोग, गोबर/मलको सही व्यवस्थापन, डालेघाँस, घाँसमा आधारित पशुपालन, खाना पकाउने काममा दाउराको कम प्रयोग र गोबर र्यासको प्रयोग, घाँस उत्पादन गर्ने बहानामा डढेलो लगाउने प्रवृत्तिमा नियन्त्रण आदि जस्ता कार्य गर्नाले मौसम परिवर्तन र यसबाट हुने प्रभावलाई कम गर्न सकिन्छ । तसर्थ सडकको स्तर उन्नति, वन जंगलको न्यायोचित प्रयोग, चरन विकास, सिल्भिपाश्चर र भू खण्डकरण कम कमगरी पशुपालन गर्दा वातावरण संरक्षण, उत्पादन बढ़ि र बजारिकरणमा सहयोग पुग्ने हुदा यस किसिमका कार्यक्रम संचालन गर्नु पर्ने देखिन्छ ।
६. २ देखि ५ वटा बाखा पाल्ने महिला वा दलित वा निम्नवर्गका कृषकलाई प्रति बाखी रु७००० । का दरले अनुदान दिने, कुखुराको हकमा १०० कुखुरा पाल्ने कृषकलाई प्रति कुखुरा रु ५० का दरले अनुदान दिने । वीऊको लागि बोएर बोका प्रति ४० देखि ५० बाखाको लागि १ वटाका दरले हुने गरी पूरै अनुदानमा वितरण गर्न उचित हुने देखिन्छ ।

माथि जे सुकै कुरा भनिए तापनि दलित, महिला र भूमिहिन कृषकमा लैजाने ठूला कार्यक्रमको हकमा ५०% अनुदानको व्यवस्थाको र्यारेन्टि गरी कार्यक्रम संचालन गर्न लगाउने तर काम सम्पन्न भएको आधिकारिक प्रमाण पेश गरे पछि बैक माफत पूरै भुक्तानी दिने व्यवस्था मिलाउनु व्यवहारिक हुन सक्दछ । अग्रिम रकम दिंदा रकम हिनामिना भई योजना असफल भएका घटना विसंदा सोही नतिजाको पुनरावृति नहोला भन्न सकिन्दैन ।

७. प्राथमिक उत्पादनमा उल्लेख गरे बमोजिमका कार्य मात्र गर्दा मूल्य श्रृंखलामा संलग्न अन्य सरोकारवाला सेवा सुविधाबाट छुटन सक्ने हुदा यस विषयलाई पनि उत्तिकै सम्वेदनशील भै हेरी सोही अनुसार योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्न मनासिव हुन सक्दछ ।
८. भविष्यमा व्यावसायले निरन्तरता पाउनका साथै व्यावसायबृद्धिलाई समेत ध्यानका राखी ठूला व्यावसायिलाई प्राविधिक सेवा टेवा र कम व्याजदरमा कर्जा /ऋण उपलब्ध गराउन पहल गर्नु व्यवहारिक हुन सक्दछ ।

संकलन केन्द्र स्थापना, संचालन, उद्योग संचालन र कम व्याज दरमा ऋण

१. वडा नं १ र २ लाई पायक पर्ने गरी वडा नं १ मा बाखा र लोकल कुखुरा संकलन केन्द्र स्थापना तथा संचालन गर्ने । वडा नं ९,१० र १२ मा पायक पर्ने गरी वडा नं १२ मा बाखा र लोकल कुखुरा संकलन केन्द्र स्थापना तथा संचालन गर्ने ।

२. दानाकोलागि आवश्यक पर्ने कच्चा पदार्थ स्थानीय स्तरमा उपलब्ध हुनसक्ने संभावना कम देखिएको हुदा वडा नं १० वा १२ मा मिनरल मिक्सचर सहितको सुकेका ढोड, छ्वाली वा चोकर पेली ब्लक बनाउने एक उद्योग सहकार्यमा संचालन गर्ने प्रोत्साहित गर्ने र ब्लकमा पौष्टिक तत्व बढाउने प्रविधि बारे जानकारी उद्योगीलाई उपलब्ध गराउनु मनासिव हुने देखिन्छ ।
३. सम्भाव्यताको आधारमा वडा नं २ र ११ मा डेरी उद्योग संचालन गरी दूधका परिकार तयार गरी बिक्री गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।
४. जग्गाको उपलब्धता, पानीको उपलब्धता, डिस्पोजल गर्ने ठाउँको उपलब्धता र जनस्वास्थ्य संरक्षणको दृष्टिकोणबाट वडा नं ९मा रागो र खसीको लागि र वडा नं ३ वा ४ मा कुखुराको लागि वधस्थल निर्माण गरी संचालन गर्ने ।
५. व्यवसायी फार्मको रूपमा ७५ प्रतिशत जर्सी गाई वा मुर्मा भैसी पालन वा ५० भन्दा बढी बाखापालन गर्ने व्यवसायीलाई पशु खरीद गर्दा कम व्याज दरमा ऋण दिन पहल गर्ने र ढुवानी अनुदानको समेत व्यवस्था मिलाउँने ।

कुखुरापालन विस्तार

वस्तिबाट केही दुरी टाढा हुने गरी वडा नं ४ र ५ मा व्यवसायिक कुखुरापालन विस्तार गर्ने र वडा नं १ मा अर्ध व्यवसायिक कुखुरापालन कार्यलाई निरन्तरता दिने । वडा नं ११ मा अर्ध व्यवसायिक स्थानीय कुखुरापालन कार्य संचालन गर्ने ।

पशुपालन व्यवसाय संचालन गर्दा कृषक/व्यवसायीको सहभागिता

अध्ययनको कम्मा कृषक व्यवसायीहरूले ५० देखि ७५ प्रतिशत रकम सरकारबाट व्यहोर्न पर्ने आशय व्यक्त गरेको पाइएको छ । हाल पशुपालन व्यवसायमा व्यहोरेको समस्या र तिनको समस्या समाधान गर्ने कृषकको तर्फबाट व्यहोर्ने रकमको प्रतिशत अनुसूचिमा २४ मा प्रस्ताव गरिएको छ । अनुसूचि २४ मा प्रस्तावित प्रतिशत वडा-वडामा केही फरक देखिए तापनि पशुपालन व्यवसायलाई दिगो राख्न र कमिक रूपमा सरोकारवाला सबैमा कार्यक्रम पुऱ्याउनका लागि न. पा. ले अत्यावश्यक सेवा र सरकारको दायित्व भित्र पर्ने सेवाका हकमा निःशुल्क उपलब्ध गराउने र निर्माण कार्यमा ४० /६० % र अन्य कार्यक्रमको हकमा ५० /५० % का दरले रकम व्यहोर्न बढी व्यहारिक हुने देखिन्छ ।

८. कार्य योजना

यो कार्य योजनामा विभिन्न वालीहरूको लाभ लागतको विश्लेषण गरी लाभ लागत अनुपात बढी हुने वालीहरूको मात्र उत्पादन गर्न सिफारिस गरिएका छन् । यसरी सरसरी हेदा आलु उत्पादनको लाभ अनुपात २.८२ छ भने दोस्रोमा हरित गृहमा टमाटर खेतीको अनुपात २.४६, काँकोको २.३७ साधारण टमाटरको उत्पादन २.३४ रहेको छ । अतः यी वालीहरूलाई व्यवसायीक रूपमा अगाडी बढाउन प्रस्ताव गरिएको छ । यसका अलावा विभिन्न जिल्लाहरूमा सफल कार्यक्रमलाई पनि व्यवसायीक रूपमा अगाडी बढाउन प्रस्ताव गरिएको छ ।

तालिका 13 M लाभ लागत अनुपात

कार्यक्रम	जम्मा लागत	जम्मा नाफा	लाभ/लागत/अनुपात	अनुदान ५० र ३० प्रतिशत	जम्मा लागत
धान उत्पादन	७०२०.५	७९५०	१.१३	३५१०	१७५५०
मकै उत्पादन	५६४८.५२	६२५०	१.११	२८२४	१४१२०
आलु उत्पादन	१०६३५	३००००	२.८२	५३१८	५३१७५
काउली	१२८७३.१७	२५५००	१.९८	६४३६	४५०५५
टमाटर	१५२९८	३५८७५	२.३४	१०७०८	५३५४३
हरित गूहमा टमाटर	१०२३९०	२५२०००	२.४६	७१६७३	३५८३६५
मूला	११४७८.७	१७१००	१.४८	५७३९	२८६९५
काँको	११७७१.२९	२७५००	२.३७	५८८६	२९४२७

Source: Cost of Production and Marketing margin of cereals, vegetables and industrial crops, 2074/75, Market Research and Statistics Management Program (Verified from field survey)

वडा अनुसार प्राथमिकता प्राप्त कार्यक्रम र बजेट व्यवस्था

तालिका 14M वडा नं. १ को प्राथमिकता कार्यक्रम तथा बजेट व्यवस्था

वार्ड नं. १ / प्राथमिकता	कार्यक्रमहरू	पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	चौथो वर्ष	जम्मा रु	कैफियत
१	कुलोको व्यवस्थापन	-	१०,०००००	१००००००	-	२००००००	- कुलोको निमाण र व्यवस्थापन गर्ने
२	आलु उत्पादन	५३१७५ (१०)	५३१७५	५३१७५	५३१७५	२१२७००	- गुणस्तरिय वित्तको उपलब्धता - वित्तको जातिय गुण कायम गर्ने कार्यक्रम
३	टमाटर	१०७०८० (१०)	१०७०८० (१०)	१०७०८० (१०)	१०७०८० (१०)	४२८३२०	- गुणस्तरिय वित्तको उपलब्धता - टि एल एम लियुर र प्रकाश पासोको प्रयोग (टुटा किरा नियन्त्रण)
४	हरित गृहमा टमाटर	२८६७१२ (४)	२८६७१२ (४)	२८६७१२ (४)		८६०१३६	- युवा लक्षित कार्यक्रम - व्यवसायिक टनेल खेतीका लागी तालिम र टनेल वितरण
५	मैरीपालन		३१७३५० (१०)			३१७३५०	- एक गाउँ एक उत्पादन - मैरी पालक किसानलाई तालिम र गोला सहित घार वितरण
६	अलैंची / अमलिसो		५००००	५००००		१०००००	- युवा लक्षित कार्यक्रम - अलैंची / अमलिसोको बेर्ना वितरण र तालिम
७	काँका	२९४२७ (५)	२९४२७	२९४२७	२९४२७	११७७०८	- गुणस्तरिय लोकल वित्तको उपलब्धता - वित्तको जातिय गुण कायम गर्ने - फल कुहाउने ओसा नियन्त्रण गर्ने व्याको लियुरको प्रयोग
८	च्याँउ	५८७९६ (२)	५८७९६	५८७९६	५८७९६	२३५१८	- तालिम र गुणस्तरिय (Spawn) वित्तको उपलब्धता - व्यवसायिक खेतीका लागी टनेल वितरण
९	सुन्तला उत्पादन	१६२३६ (२)	१६२३६	१६२३६	१६२३६	६४९४४	- बगैंचा व्यवस्थापन

							- वातावरण सापेक्षित जातहरुको वितरण
१०	फार्म यान्त्रिकरण	७५०००० (५)	७५००००	-	१५०००००	- युवा लक्षित कार्यक्रम - आवश्यकतामा आधारित यन्त्रहरुको उपलब्धता समुह वा सहकारीमा (जस्तै थ्रेसर, टिलर, रिपर)	
११	आई. पि.एम. कार्यक्रम	१५००००(१)		१५००००(१)	३०००००	- वाली विधेश आई. पि.एम. पाठशाला - आई. पि.एम. सामाग्री वितरण र भोलमलको सामाग्री वितरण	
१२	जैविक मल	५००००	५००००	५००००	२०००००	- तालिम र सामाग्रीको उपलब्धता (Tricho-compost, Green Manure, Composting)	
१३	मूला	-	२८६९५(५)	२८६९५(५)	२८६९५(५)	११४७८०	- गुणस्तरिय वित्तको उपलब्धता - वित्तको जातिय गुण कायम गर्ने
१४	काउली	५७९२४(९)	५७९२४(९)	५७९२४(९)	५७९२४(९)	२३१६९६	- तालिम र गुणस्तरिय वित्तको वितरण - वित्तको जातिय गुण कायम गर्ने
१५	फलफूल उत्पादन	८११८(१)	८११८(१)	८११८(१)	३२४७२	- वातावरण सापेक्षित जातहरुको वितरण	
१६	तरकारी नसरी	५००००		५००००	१०००००	- गुणस्तरिय वित्तको प्रयोग गरि बैना उत्पादन र तालिम	
१७	सि.सि./जि.एम.आई	-	५०००००	-	५०००००	- संकलन केन्द्र र समूहमा आधारित बजार सूचना केन्द्रको स्थापना	
जम्मा						७३१५४९०	
वाई.सि.पी.= युवा केन्द्रित कार्यक्रम, सि.सि.= संकलन केन्द्र, जि.एम.आई. = समूहमा आधारित बजार सूचना केन्द्र							

तालिका 15 : वडा नं. २ को प्राथमिकता कार्यक्रम तथाबजेट व्यवस्था

रकम रु मा

वार्ड नं. २ प्राथमिकता	कार्यक्रमहरू	पहिलो बर्ष	दोस्रो बर्ष	तेस्रो बर्ष	चौथो बर्ष	जम्मा	कैफियत
१	आलु उत्पादन	५३१७५ (१०)	५३१७५ (१०)	५३१७५ (१०)	५३१७५ (१०)	२१२७००	- गुणस्तरिय विउको उपलब्धता - विउको जातिय गुण कायम गर्ने कार्यक्रम
२	टमाटर	१०७०८० (१०)	१०७०८० (१०)	१०७०८० (१०)	१०७०८० (१०)	४२८३२०	- गुणस्तरिय विउको उपलब्धता - टि एल एम लियुर र प्रकाश पासोको प्रयोग (टुटा किरा नियन्त्रण)
३	तरित गृहमा टमाटर	२८६७१२ (४)	२८६७१२ (४)	२८६७१२ (४)		८६०९३६	- युवा लक्षित कार्यक्रम - व्यवसायिक टनेल खेतीका लागी तालिम र टनेल वितरण
४	च्याउ	५८७९६ (२)	५८७९६ (२)	५८७९६ (२)	५८७९६ (२)	२३५१८	- युवा लक्षित कार्यक्रम - तालिम र गुणस्तरिय (Spawn) विउको उपलब्धता - व्यवसायिक खेतीका लागी टनेल वितरण
५	साना सिंचाई	५०००००	५०००००	५०००००	-	१५०००००	- थेपा सिंचाई, प्लाष्टिक/सिमेट पोखरी
६	अलैंची	१०००००	१०००००	१०००००		३०००००	- अलैंची बेर्ना वितरण र तालिम
७	अदुवा बेसार उत्पादन	१०००००	१०००००	१०००००		३०००००	- गुणस्तरिय विउको उपलब्धता
८	फार्म यान्त्रिकरण	-	५०००००	-	-	५०००००	- युवा लक्षित कार्यक्रम - आवश्यकतामा आधारीत यन्त्रहरूको उपलब्धता समुह वा सहकारीमा (जस्तै थ्रेसर, टिलर, रिपर)
९	मैरीपालन	-	३१७३५० (१)		३१७३५०	६३४७००	- एक गाउँ एक उत्पादन - मैरी पालक किसानलाई तालिम र गोला सहित घार वितरण

१०	आई. पि.एम. कार्यक्रम	१५००००(१)		१५०००० (१)		३००००	- वाली विषेश आई. पि.एम. पाठशाला - आई. पि.एम. सामाग्री वितरण र भोलमलको सामाग्री वितरण
११	तरकारी नसरी	५००००		५००००	१०००००	- गुणस्तरिय विउको प्रयोग गरि बैना उत्पादन र तालिम	
१२	कफि उत्पादन	३००००	३००००	३००००	३००००	१२००००	- गुणस्तरिय वेर्नाको वितरण - बगैंचा व्यवस्थापन तालिम
१३	जैविक मल	५००००	५००००	५००००	५००००	२०००००	- तालिम र सामाग्रीको उपलब्धता (Tricho-compost, Green Manure, Composting)
१४	काँका	२९४२७ (५)	२९४२७ (५)	२९४२७ (५)	२९४२७ (५)	११७७०८	- गुणस्तरिय लोकल विउको उपलब्धता - विउको जातिय गुण कायम गर्ने - फल कुहाउने औसा नियन्त्रण गर्न व्याको लियुरको प्रयोग
१५	सुन्तला उत्पादन	१६२३६ (२)	१६२३६ (२)	१६२३६ (२)	१६२३६ (२)	६४९४४	- बगैंचा व्यवस्थापन - वातावरण सापेक्षित जातहरुको वितरण
१६	फलफूल उत्पादन	८११८(१)	८११८(१)	८११८(१)	८११८(१)	३२४७२	- वातावरण सापेक्षित जातहरुको वितरण
१७	मूला	२८६९५(५)	२८६९५(५)	२८६९५(५)	२८६९५(५)	११४७८०	- गुणस्तरिय विउको उपलब्धता - विउको जातिय गुण कायम गर्ने
१८	काउली	५७९२४(९)	५७९२४(९)	५७९२४(९)	५७९२४(९)	२३१६९६	- तालिम र गुणस्तरिय विउको वितरण - विउको जातिय गुण कायम गर्ने
१९	सि.सि./जि.एम.आइ	-	५०००००	-	-	५०००००	- संकलन केन्द्र र समूहमा आधारित बजार सूचना केन्द्रको स्थापना
जम्मा						६७६२६४०	
वाई.सि.पी.न् युवा केन्द्रित कार्यक्रम, सि.सि./सि.सि./एम.आई.सि.न् संकलन केन्द्र / बजार सूचना केन्द्र र फार्म , एफ.एम. फार्म यान्त्रिकरण							

तालिका 16M वडा नं. ३ को प्राथमिकता कार्यक्रम तथाबजेट व्यवस्था

वार्ड नं. ३ प्राथमिकता	कार्यक्रमहरु	पहलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	चौथो वर्ष	जम्मा	कैफियत
१	आलु उत्पादन	५३१७५ (१०)	५३१७५ (१०)	५३१७५ (१०)	५३१७५ (१०)	२१२७००	- गुणस्तरिय विउको उपलब्धता - विउको जातिय गुण कायम गर्ने कार्यक्रम
२	घरित गृहमा टमाटर	२८६७१२ (४)	२८६७१२ (४)	२८६७१२ (४)		८६०१३६	- युवा लक्षित कार्यक्रम - व्यवसायिक टनेल खेतीका लागी तालिम र टनेल वितरण
३	टमाटर	१०७०८० (१०)	१०७०८० (१०)	१०७०८० (१०)	१०७०८० (१०)	४२८३२०	- गुणस्तरिय विउको उपलब्धता - टि एल एम लियुर र प्रकाश पासोको प्रयोग (टुटा किरा नियन्त्रण)
४	च्याँउ	५८७९६ (२)	५८७९६ (२)	५८७९६ (२)	५८७९६ (२)	२३५१८४	- युवा लक्षित कार्यक्रम - तालिम र गुणस्तरिय (Spawn) विउको उपलब्धता - व्यवसायिक खेतीका लागी टनेल वितरण
५	फार्म यान्त्रिकरण	७५०००० (५)	७५०००० (५)		-	१५०००००	- युवा लक्षित कार्यक्रम - आवश्यकतामा आधारीत यन्त्रहरुको उपलब्धता समुह वा सहकारीमा (जस्तै थ्रेसर, टिलर, रिपर)
६	फूलको खेती	१०००००	१०००००	१०००००	१०००००	४०००००	- युवा लक्षित कार्यक्रम - तालिम र गुणस्तरिय विउको उपलब्धता - व्यवसायिक खेतीका लागी टनेल वितरण
७	सिमेन्टेड पोखरी	२०००००	२०००००	२०००००	२०००००	८०००००	- निर्माण सामाग्रीको उपलब्धता र तालीम
८	अदुवा बेसार उत्पादन	१०००००	१०००००	१०००००		३०००००	- गुणस्तरिय विउको उपलब्धता
९	आई. पि.एम. कार्यक्रम	१५०००० (१)		१५०००० (१)		३०००००	- वाली विषेश आई. पि.एम. पाठशाला

							- आई. पि.एम. सामाग्री वितरण र भोलमलको सामाग्री वितरण
१०	कफि उत्पादन	३००००	३००००	३००००	३००००	९२००००	- गुणस्तरिय वेर्नाको वितरण - बगैंचा व्यवस्थापन तालिम
११	जैविक मल	५००००	५००००	५००००	५००००	२०००००	- तालिम र सामाग्रीको उपलब्धता (Tricho-compost, Green Manure, Composting)
१२	तरकारी नर्सरी	५००००		५००००		१०००००	- गुणस्तरिय वित्तको प्रयोग गरि बेना उत्पादन र तालिम
१३	लसुन/ प्याज	१००००	१००००	१००००	१००००	४००००	- गुणस्तरिय वित्तको उपलब्धता - वित्तको जातिय गुण कायम गर्ने कार्यक्रम
१४	काँक्रा	२९४२७ (५)	२९४२७ (५)	२९४२७ (५)	२९४२७ (५)	११७७०८	- गुणस्तरिय लोकल वित्तको उपलब्धता - वित्तको जातिय गुण कायम गर्ने - फल कुहाउने औसा नियन्त्रण गर्न व्याको लियुरको प्रयोग
१५	काउली	५७९२४ (९)	५७९२४ (९)	५७९२४	५७९२४ (९)	२३१६९६	- तालिम र गुणस्तरिय वित्तको वितरण - वित्तको जातिय गुण कायम गर्ने
१६	मूला	२८६९५ (५)	२८६९५ (५)	२८६९५ (५)	२८६९५ (५)	११४७८०	- गुणस्तरिय वित्तको उपलब्धता - वित्तको जातिय गुण कायम गर्ने
१७	सुन्तला उत्पादन	१६२३६ (२)	१६२३६ (२)	१६२३६ (२)	१६२३६ (२)	६४९४४	- बगैंचा व्यवस्थापन - वातावरण सापेक्षित जातहरूको वितरण
१८	फलफूल उत्पादन	८११८ (१)	८११८ (१)	८११८ (१)	८११८ (१)	३२४७२	- वातावरण सापेक्षित जातहरूको वितरण
१९	फलफूल नर्सरी	२००००	२००००	२००००		६००००	- गुणस्तरिय वित्तको प्रयोग गरि बेना उत्पादन र तालिम
जम्मा						६११७९४०	

तालिका १७ : वडा नं. ४ को प्राथमिकता कार्यक्रम तथाबजेट व्यवस्था

वार्ड नं ४ प्राथमिकता	कार्यक्रमहरु	पहिलो बर्ष	दोस्रो बर्ष	तेस्रो बर्ष	चौथो बर्ष	जम्मा	कैफियथ
१	हरित गृहमा टमाटर	२८६७१२ (४)	२८६७१२ (४)	२८६७१२ (४)	२८६७१२ (४)	११४६८४८	- SDP, LLCP लक्षित कार्यक्रम - व्यवसायिक टनेल खेतीका लागी तालिम र टनेल वितरण
२	हरित गृहमा टमाटर	२८६७१२ (४)	२८६७१२ (४)	२८६७१२ (४)	२८६७१२ (४)	११४६८४८	- युवा लक्षित कार्यक्रम - व्यवसायिक टनेल खेतीका लागी तालिम र टनेल वितरण
३	आलु उत्पादन	५३१७५ (१०)	५३१७५ (१०)	५३१७५ (१०)	५३१७५ (१०)	२१२७००	- गुणस्तरिय विउको उपलब्धता - विउको जातिय गुण कायम गर्ने कार्यक्रम
४	च्याँउ	५८७९६ (२)	५८७९६ (२)	५८७९६ (२)	५८७९६ (२)	२३५१८	- युवा लक्षित कार्यक्रम - तालिम र गुणस्तरिय (Spawn) विउको उपलब्धता - व्यवसायिक खेतीका लागी टनेल वितरण
५	फूलको खेती	१०००००	१०००००	१०००००	१०००००	४०००००	- युवा लक्षित कार्यक्रम - तालिम र गुणस्तरिय विउको उपलब्धता - व्यवसायिक खेतीका लागी टनेल वितरण
६	टमाटर	१०७०८० (१०)	१०७०८० (१०)	१०७०८० (१०)	१०७०८० (१०)	४२८३२०	- गुणस्तरिय विउको उपलब्धता - टि एल एम लियुर र प्रकाश पासोको प्रयोग (दुटा किरा नियन्त्रण)
७	फार्म यान्त्रिकरण	७५०००० (५)	७५०००० (५)	७५०००० (५)	-	२२५००००	- युवा लक्षित कार्यक्रम - आवश्यकतामा आधारीत यन्त्रहरुको उपलब्धता समुह वा सहकारीमा (जस्तै थ्रेसर, टिलर, रिपर)
८	अदुवा बेसार उत्पादन	१०००००	१०००००	१०००००		३०००००	- गुणस्तरिय विउको उपलब्धता
९	पानी व्यवस्थापन	-	१०००००	१०००००	१०००००	३०००००	- बोरिङ गरेर पानीको व्यवस्थापन
१०	लसुन/ प्याज	१००००	१००००	१००००	१००००	४००००	- गुणस्तरिय विउको उपलब्धता - विउको जातिय गुण कायम गर्ने कार्यक्रम
११	अनाज उत्पादन	१०००००	१०००००	१०००००	१०००००	४०००००	- नँया प्रविधि लक्षित कृषि

१२	काँका	२९४२७ (५)	२९४२७ (५)	२९४२७ (५)	२९४२७ (५)	११७७०८	- गुणस्तरिय लोकल विउको उपलब्धता - विउको जातिय गुण कायम गर्ने - फल कुहाउने औसा नियन्त्रण गर्न व्याको लियुरको प्रयोग
१३	किवी उत्पादन	५००००	५००००	५००००	५००००	२०००००	- बगैंचा व्यवस्थापन तालिम - वातावरण सापेक्षित जातहरुको वितरण
१४	काउली	५७९२४ (९)	५७९२४ (९)	५७९२४ (९)	५७९२४ (९)	२३१६९६	- तालिम र गुणस्तरिय विउको वितरण - विउको जातिय गुण कायम गर्ने
१५	मूला	२८६९५ (५)	२८६९५ (५)	२८६९५ (५)	२८६९५ (५)	११४७८०	- गुणस्तरिय विउको उपलब्धता - विउको जातिय गुण कायम गर्ने
१६	सुन्तला उत्पादन	१६२३६ (२)	१६२३६ (२)	१६२३६ (२)	१६२३६ (२)	६४९४४	- बगैंचा व्यवस्थापन - वातावरण सापेक्षित जातहरुको वितरण
१७	फलफूल उत्पादन	८११८ (१)	८११८ (१)	८११८ (१)	८११८ (१)	३२४७२	- वातावरण सापेक्षित जातहरुको वितरण
१८	आई. पि.एम. कार्यक्रम	१५०००० (१)		१५००००		३०००००	- बाली विषेश आई. पि.एम. पाठशाला - आई. पि.एम. सामाग्री वितरण र भोलमलको सामाग्री वितरण
				जम्मा	७९२९५००		
एस.पि.डि., दलित लक्षित कार्यक्रम, एस.एल.सी.पी.भूमिहीन लक्षित कार्यक्रम							

तालिका १८ : वडा नं. ५ को प्राथमिकता कार्यक्रम तथाबजेट व्यवस्था

वार्ड नं ५ प्राथमिकता	कार्यक्रमहरु	पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	चौथो वर्ष	जम्मा	कैफियथ
१	आलु उत्पादन	५३१७५ (१०)	५३१७५ (१०)	५३१७५ (१०)	५३१७५ (१०)	२१२७००	- गुणस्तरिय विउको उपलब्धता - विउको जातिय गुण कायम गर्ने कार्यक्रम
२	हरित गृहमा टमाटर	२८६७१२ (४)	२८६७१२ (४)	२८६७१२ (४)		८६०१३६	- युवा लक्षित कार्यक्रम, LLCP - व्यवसायिक टनेल खेतीका लागी तालिम र टनेल बितरण
३	टमाटर	१०७०८० (१०)	१०७०८० (१०)	१०७०८० (१०)	१०७०८० (१०)	४२८३२०	- गुणस्तरिय विउको उपलब्धता - टि एल एम लियुर र प्रकाश पासोको प्रयोग (टुटा किरा नियन्त्रण)
४	तरकारी नर्सरी	५००००		५००००		१०००००	- गुणस्तरिय विउको प्रयोग गरि बैना उत्पादन र तालिम
५	अदुवा बेसार उत्पादन	१०००००	१०००००	१०००००		३०००००	- गुणस्तरिय विउको उपलब्धता
६	काँका	२९४२७ (५)	२९४२७ (५)	२९४२७ (५)	२९४२७ (५)	९९७७०८	- गुणस्तरिय लोकल विउको उपलब्धता - विउको जातिय गुण कायम गर्ने - फल कुहाउने औसा नियन्त्रण गर्न व्याको लियुरको प्रयोग
७	च्याँउ	५८७९६ (२)	५८७९६ (२)	५८७९६ (२)	५८७९६ (२)	२३५१८४	- युवा लक्षित कार्यक्रम, LLCP - तालिम र गुणस्तरिय (Spawn) विउको उपलब्धता - व्यवसायिक खेतीका लागी टनेल बितरण
८	फार्म यान्त्रिकरण	७५०००० (५)	७५०००० (५)	७५०००० (५)	-	२२५००००	- युवा लक्षित कार्यक्रम - आवश्यकतामा आधारीत यन्त्रहरुको उपलब्धता समुह वा सहकारीमा (जस्तै थ्रेसर, टिलर, रिपर)
९	सिमेन्टेड पोखरी	२०००००	२०००००	२०००००	२०००००	८०००००	- निर्माण सामाग्रीको उपलब्धता र तालीम

१०	आई. पि.एम. कार्यक्रम	१५०००० (१)	१५०००० (१)			३०००००	- वाली बिषेश आई. पि.एम. पाठशाला - आई. पि.एम. सामाग्री वितरण र भोलमलको सामाग्री वितरण
११	काउली	५७९२४ (१)	५७९२४ (१)	५७९२४ (१)	५७९२४ (१)	२३१६९६	- तालिम र गुणस्तरिय वित्तको वितरण - वित्तको जातिय गुण कायम गर्ने
	मूला	२८६९५ (५)	२८६९५ (५)	२८६९५ (५)	२८६९५ (५)	११४७८०	- गुणस्तरिय वित्तको उपलब्धता - वित्तको जातिय गुण कायम गर्ने
१२	फलफूल नसरी	२००००	२००००	२००००		६००००	- गुणस्तरिय वित्तको प्रयोग गरि वैना उत्पादन र तालिम
१३	फूलको खेती	१०००००	१०००००	१०००००	१०००००	४०००००	- युवा लक्षित कार्यक्रम - तालिम र गुणस्तरिय वित्तको उपलब्धता - व्यवसायिक खेतीका लागी टनेल वितरण
१४	सुन्तला उत्पादन	१६२३६ (२)	१६२३६ (२)	१६२३६ (२)	१६२३६ (२)	६४९४४	- बर्गैंचा व्यवस्थापन - वातावरण सापेक्षित जातहरुको वितरण
१५	कटुस खेती	८११८ (१)	८११८ (१)	८११८ (१)	८११८ (१)	३२४७२	- वातावरण सापेक्षित जातहरुको वितरण
१६	अनाज उत्पादन	१०००००	१०००००	१०००००	१०००००	४०००००	- नँया प्रविधि लक्षित कृषि
जम्मा						६९०७९४०	

तालिका 19M वडा नं. ६ को प्राथमिकता कार्यक्रम तथाबजेट व्यवस्था

वार्ड नं. ६ प्राथमिकता	कार्यक्रमहरू	पहलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेश्रो वर्ष	चौथो वर्ष	जम्मा	कैफियथ
१	कौशी खेती	-	३००००	३००००	३००००	९००००	- कौशी खेती तालिम
२	च्याँउ	५८७९६ (२)	५८७९६ (२)	५८७९६ (२)	५८७९६ (२)	२३५१८	- युवा लक्षित कार्यक्रम - तालिम र गुणस्तरिय (Spawn) विउको उपलब्धता - व्यवसायिक खेतीका लागी टनेल वितरण
३	कटुस खेती	८११८(१)	८११८(१)	८११८(१)	८११८ (१)	३२४७२	एकगाउँ एक उत्पादन
४	काउली	५७९२४(९)	५७९२४(९)	५७९२४(९)	५७९२४(९)	२३१६९६	- तालिम र गुणस्तरिय विउको वितरण - विउको जातिय गुण कायम गर्ने
५	हरित गृहमा टमाटर	२८६७९२ (४)	२८६७९२ (४)	२८६७९२ (४)	२८६७९२ (४)	११४६८४८	- युवा लक्षित कार्यक्रम - व्यवसायिक टनेल खेतीका लागी तालिम र टनेल वितरण
६	टमाटर	१०७०८० (१०)	१०७०८० (१०)	१०७०८० (१०)		३२१२४०	- गुणस्तरिय विउको उपलब्धता - टि एल एम लियुर र प्रकाश पासोको प्रयोग (टुटा किरा नियन्त्रण)
७	आलु उत्पादन	५३१७५ (१०)	५३१७५ (१०)	५३१७५ (१०)	५३१७५ (१०)	२१२७००	- गुणस्तरिय विउको उपलब्धता - विउको जातिय गुण कायम गर्ने कार्यक्रम
८	फूलको खेती	१०००००	१०००००	१०००००	१०००००	४०००००	- युवा लक्षित कार्यक्रम - तालिम र गुणस्तरिय विउको उपलब्धता - व्यवसायिक खेतीका लागी टनेल वितरण
९	सिमेन्टेड पोखरी	२०००००	२०००००	२०००००	२०००००	८०००००	- निर्माण सामाग्रीको उपलब्धता र तालीम
१०	मूला	२८६९५(५)	२८६९५(५)	२८६९५(५)	२८६९५(५)	११४७८०	- गुणस्तरिय विउको उपलब्धता - विउको जातिय गुण कायम गर्ने
११	काँका	२९४२७ (५)	२९४२७ (५)	२९४२७ (५)	२९४२७ (५)	११७७०८	- गुणस्तरिय लोकल विउको उपलब्धता - विउको जातिय गुण कायम गर्ने

							- फल कुहाउने औसा नियन्त्रण गर्न व्याको लियुरको प्रयोग
१२	भि.आर.एम. (Vegetable Retail Marketing)	२००००० (२)	२००००० (२)	२००००० (२)	२००००० (२)	८०००००	- युवा लक्षित कार्यक्रम
१३	तरियो तरकारी खेती	२००००० (२)	२००००० (२)	२००००० (२)	२००००० (२)	८०००००	- गुणस्तरिय विउको उपलब्धता - विउको जातिय गुण कायम गर्ने
१४	सुन्तला उत्पादन	१६२३६ (२)	१६२३६ (२)	१६२३६ (२)	१६२३६ (२)	६४९४४	- बगैंचा व्यवस्थापन - गमलामा फल्ने जातहरूको वितरण
१५	जैविक मल	५००००	५००००	५००००	५००००	२०००००	- तलिम र सामाग्रीको उपलब्धता (Tricho-compost, Green Manure, Composting)
१६	फार्म ^१ यान्त्रिकरण	५०००००(५)	५००००० (५)	५००००० (५)		१५०००००	- युवा लक्षित कार्यक्रम - आवश्यकतामा आधारीत यन्त्रहरूको उपलब्धता समुह वा सहकारीमा (जस्तै थ्रेसर, टिलर, रिपर)
					जम्मा	६०३५४०८	

तालिका २०: वडा नं.७ को प्राथमिकता कार्यक्रम तथा बजेट व्यवस्था

वार्ड नं ७ प्राथमिकता	कार्यक्रमहरु	पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	चौथो वर्ष	जम्मा	कैफियथ
१	कौशी खेती	३००००	३००००	३००००	३००००	१२००००	- कौशी खेती तालिम
२	च्याँउ	५८७९६ (२)	५८७९६ (२)	५८७९६ (२)	५८७९६ (२)	२३५१८४	- युवा लक्षित कार्यक्रम - तालिम र गुणस्तरिय (Spawn) विउको उपलब्धता - व्यवसायिक खेतीका लागी टनेल वितरण
३	हरित गृहमा टमाटर	२८६७१२ (४)	२८६७१२ (४)	२८६७१२ (४)	२८६७१२ (४)	११४६८४८	- युवा लक्षित कार्यक्रम - व्यवसायिक टनेल खेतीका लागी तालिम र टनेल वितरण
४	टमाटर	१०७०८० (१०)	१०७०८० (१०)	१०७०८० (१०)	१०७०८० (१०)	४२८३२०	- गुणस्तरिय विउको उपलब्धता - टि एल एम लियुर र प्रकाश पासोको प्रयोग (टुटा किरा नियन्त्रण)
५	फूलको खेती	१०००००	१०००००	१०००००	१०००००	४०००००	- युवा लक्षित कार्यक्रम - तालिम र गुणस्तरिय विउको उपलब्धता - व्यवसायिक खेतीका लागी टनेल वितरण
६	भि.आर.एम. (Vegetable Retail Marketing)	२००००० (२)	२००००० (२)	२००००० (२)	२००००० (२)	८०००००	- युवा लक्षित कार्यक्रम
७	सुन्तला उत्पादन	१६२३६ (२)	१६२३६ (२)	१६२३६ (२)	१६२३६ (२)	६४९४४	- बगैंचा व्यवस्थापन - गमलामा फल्ने जातहरुको वितरण
८	फार्म यान्त्रिकरण	७५०००० (५)	७५०००० (५)	७५०००० (५)	-	२२५००००	- युवा लक्षित कार्यक्रम - आवश्यकतामा आधारीत यन्त्रहरुको उपलब्धता समुह वा सहकारीमा (जस्तै थ्रेसर, टिलर, रिपर)
९	आलु उत्पादन	५३१७५ (१०)	५३१७५ (१०)	५३१७५ (१०)	५३१७५ (१०)	२१२७००	- गुणस्तरिय विउको उपलब्धता - विउको जातिय गुण कायम गर्ने कार्यक्रम

१०	हरियो तरकारी खेती	२००००० (२)	२००००० (२)	२००००० (२)	२००००० (२)	८०००००	- गुणस्तरिय वित्रुको उपलब्धता - वित्रुको जातिय गुण कायम गर्ने कार्यक्रम
११	सिमेन्टेड पोखरी	२०००००	२०००००	२०००००	२०००००	८०००००	- निर्माण सामाग्रीको उपलब्धता र तालीम
१२	काउली	५७९२४ (९)	५७९२४ (९)	५७९२४ (९)	५७९२४ (९)	२३१६९६	- तालिम र गुणस्तरिय वित्रुको वितरण - वित्रुको जातिय गुण कायम गर्ने
१३	काँका	२९४२७ (५)	२९४२७ (५)	२९४२७ (५)	२९४२७ (५)	११७७०८	- गुणस्तरिय लोकल वित्रुको उपलब्धता - वित्रुको जातिय गुण कायम गर्ने - फल कुहाउने औसा नियन्त्रण गर्न व्याको लियुरको प्रयोग
१४	मूला	२८६९५ (५)	२८६९५ (५)	२८६९५ (५)	२८६९५ (५)	११४७८०	- गुणस्तरिय वित्रुको उपलब्धता - वित्रुको जातिय गुण कायम गर्ने
१५	फलफूल उत्पादन	८११८ (१)	८११८ (१)	८११८ (१)	८११८ (१)	३२४७२	- बर्गैचा व्यवस्थापन - वातावरण सापेक्षित जातहरूको वितरण
					जम्मा	७७५४६५२	

तालिका 21 : वडा नं द को प्राथमिकता कार्यक्रम तथाबजेट व्यवस्था

वार्ड नं द प्राथमिकता	कार्यक्रमहरू	पहिलो बर्ष	दोस्रो बर्ष	तेस्रो बर्ष	चौथो बर्ष	जम्मा	कैफियथ
१	आलु उत्पादन	५३१७५ (१०)	५३१७५ (१०)	५३१७५ (१०)	५३१७५ (१०)	२१२७००	- गुणस्तरिय विउको उपलब्धता - विउको जातिय गुण कायम गर्ने कार्यक्रम
२	मूला	२८६९५ (५)	२८६९५ (५)	२८६९५ (५)	२८६९५ (५)	११४७८०	- गुणस्तरिय विउको उपलब्धता - विउको जातिय गुण कायम गन
३	काउली	५७९२४ (९)	५७९२४ (९)	५७९२४ (९)	५७९२४ (९)	२३१६९६	- तालिम र गुणस्तरिय विउको वितरण - विउको जातिय गुण कायम गर्ने
४	हरित गृहमा टमाटर	२८६७१२ (४)	२८६७१२ (४)	२८६७१२ (४)	२८६७१२ (४)	११४६८४८	- युवा लक्षित कार्यक्रम - व्यवसायिक टनेल खेतीका लागी तालिम र टनेल वितरण
५	टमाटर	१०७०८० (१०)	१०७०८० (१०)	१०७०८० (१०)	१०७०८० (१०)	४२८३२०	- गुणस्तरिय विउको उपलब्धता - टि एल एम लियर र प्रकाश पासोको प्रयोग (टुटा किरा नियन्त्रण)
	तरकारी नर्सरी	५००००		५००००		१०००००	- गुणस्तरिय विउको प्रयोग गरि बैना उत्पादन र तालिम
	फार्म यान्त्रिकरण	५००००० (५)	५००००० (५)	५००००० (५)		१५०००००	- युवा लक्षित कार्यक्रम - आवश्यकतामा आधारीत यन्त्रहरूको उपलब्धता समुह वा सहकारीमा (जस्तै थ्रेसर, टिलर, रिपर)
६	फूलको खेती	१०००००	१०००००	१०००००	१०००००	४०००००	- युवा लक्षित कार्यक्रम - तालिम र गुणस्तरिय विउको उपलब्धता - व्यवसायिक खेतीका लागी टनेल वितरण
७	कफि उत्पादन	३००००	३००००	३००००	३००००	१२००००	- गुणस्तरिय वैर्नाको वितरण - बगैँचा व्यवस्थापन तालिम
९	किवी उत्पादन	५००००	५००००	५००००	५००००	२०००००	- बगैँचा व्यवस्थापन तालिम - वातावरण सापेक्षित जातहरूको वितरण
१०	कटुस खेती	८११८ (१)	८११८ (१)	८११८ (१)	८११८ (१)	३२४७२	- बगैँचा व्यवस्थापन तालिम - वातावरण सापेक्षित जातहरूको वितरण

	फलफूल नर्सरी	२००००	२००००	२००००		६००००	- गुणस्तरिय विउको प्रयोग गरि बेना उत्पादन र तालिम
११	काँक्का	२९४२७ (५)	२९४२७ (५)	२९४२७ (५)	२९४२७ (५)	११७७०८	- गुणस्तरिय लोकल विउको उपलब्धता - विउको जातिय गुण कायम गर्ने - फल कुहाउने औसा नियन्त्रण गर्न व्याको लियुरको प्रयोग
१२	सुन्तला उत्पादन	१६२३६ (२)	१६२३६ (२)	१६२३६ (२)	१६२३६ (२)	६४९४४	- बर्गैचा व्यवस्थापन - वातावरण सापेक्षित जातहरुको वितरण
१३	फलफूल उत्पादन	८११८ (१)	८११८ (१)	८११८ (१)	८११८ (१)	३२४७२	- बर्गैचा व्यवस्थापन - वातावरण सापेक्षित जातहरुको वितरण
१४	सिमेन्टेड पोखरी	२०००००	२०००००	२०००००	२०००००	८०००००	- निर्माण सामाग्रीको उपलब्धता र तालीम
१५	आई. पि.एम.	१५००००(१)	१५००००(१)			३०००००	- वाली विषेश आई. पि.एम. पाठशाला - आई. पि.एम. सामाग्री वितरण र भोलमलको सामाग्री वितरण
जम्मा						५८६९९४०	

तालिका 22 : वडा नं. ९ को प्राथमिकता कार्यक्रम तथाबजेट व्यवस्था

वार्ड नं. ९ प्राथमिकता	कार्यक्रमहरु	पहिलो बर्ष	दोस्रो बर्ष	तेस्रो बर्ष	चौथो बर्ष	जम्मा	कैफियथ
१	डीप बोरीङ्ग	-	३०००००	३०००००	-	६०००००	- डीप बोरीङ्ग
२	आलु उत्पादन	५३१७५ (१०)	५३१७५ (१०)	५३१७५ (१०)	५३१७५ (१०)	२१२७००	- गुणस्तरिय विउको उपलब्धता - विउको जातिय गुण कायम गर्ने कार्यक्रम
३	काउली	५७९२४ (९)	५७९२४(९)	५७९२४(९)	५७९२४ (९)	२३१६९६	- तालिम र गुणस्तरिय विउको वितरण - विउको जातिय गुण कायम गर्ने
४	टमाटर	१०७०८० (१०)	१०७०८० (१०)	१०७०८० (१०)	१०७०८० (१०)	४२८३२०	- गुणस्तरिय विउको उपलब्धता - टि एल एम लियुर र प्रकाश पासोको प्रयोग (दुटा किरा नियन्त्रण)
५	वरित गृहमा टमाटर	२८६७१२ (४)	२८६७१२ (४)	२८६७१२ (४)	२८६७१२ (४)	११४६८४८	- युवा लक्षित कार्यक्रम - व्यवसायिक टनेल खेतीका लागी तालिम र टनेल वितरण
६	सूर्यमूखि उत्पादन	२००००	२००००	२००००	२००००	८००००	एक गाउँ एक उत्पादन
७	कफि उत्पादन	३००००	३००००	३००००	३००००	१२००००	- गुणस्तरिय वेर्नाको वितरण - बगैँचा व्यवस्थापन तालिम
८	फार्म यान्त्रिकरण	३५०००० (५)	३५०००० (५)	३५०००० (५)	३५००००	१४००००	- युवा लक्षित कार्यक्रम - आवश्यकतामा आधारीत यन्त्रहरुको उपलब्धता समुह वा सहकारीमा (जस्तै थ्रेसर, टिलर, रिपर)
९	मूला	२८६९५ (५)	२८६९५(५)	२८६९५ (५)	२८६९५ (५)	११४७८०	- गुणस्तरिय विउको उपलब्धता - विउको जातिय गुण कायम गर्ने
१०	सिमेन्टे ड पोखरी	२०००००	२०००००	२०००००	२०००००	८०००००	निर्माण सामाग्रीको उपलब्धता र तालीम
११	काँका	२९४२७ (५)	२९४२७ (५)	२९४२७ (५)	२९४२७ (५)	११७७०८	- गुणस्तरिय लोकल विउको उपलब्धता - विउको जातिय गुण कायम गर्ने - फल कुहाउने औसा नियन्त्रण गर्न व्याको लियुरको प्रयोग

१२	दूरियो तरकारी खेती	२००००० (२)	२००००० (२)	२००००० (२)	२००००० (२)	८०००००	- गुणस्तरिय वित्तको उपलब्धता - वित्तको जातिय गुण कायम गर्ने कार्यक्रम
१३	लसुन/ प्याज	१००००	१००००	१००००	१००००	४००००	- गुणस्तरिय वित्तको उपलब्धता - वित्तको जातिय गुण कायम गर्ने कार्यक्रम
	अदुवा बेसार उत्पादन	१०००००	१०००००	१०००००		३०००००	गुणस्तरिय वित्तको उपलब्धता
१४	फलफूल नर्सरी	२००००	२००००	२००००		६००००	- गुणस्तरिय वित्तको प्रयोग गरि बैना उत्पादन र तालिम
१५	सुन्तला उत्पादन	१६२३६ (२)	१६२३६ (२)	१६२३६ (२)	१६२३६ (२)	६४९४४	- बगैंचा व्यवस्थापन - वातावरण सापेक्षित जातहरुको वितरण
१६	फलफूल उत्पादन	८११८ (१)	८११८ (१)	८११८ (१)	८११८ (१)	३२४७२	- बगैंचा व्यवस्थापन - वातावरण सापेक्षित जातहरुको वितरण
१७	आई. पि.एम. कार्यक्रम	१५०००० (१)		१५०००० (१)		३०००००	- वाली बिषेश आई. पि.एम. पाठशाला - आई. पि.एम. सामाग्री वितरण र झोलमलको सामाग्री वितरण
१८	तरकारी नर्सरी	५००००		५००००		१०००००	- गुणस्तरिय वित्तको प्रयोग गरि बैना उत्पादन र तालिम
जम्मा						५४९९४६८	

तालिका २३ : वडा नं. १० को प्राथमिकता कार्यक्रम तथाबजेट व्यवस्था

वान १० प्राथमिकता	कार्यक्रमहरु	पहलो बर्ष	दोस्रो बर्ष	तेस्रो बर्ष	चौथो बर्ष	जम्मा	कैफियथ
१	आलु उत्पादन	५३१७५ (१०)	५३१७५ (१०)	५३१७५ (१०)	५३१७५ (१०)	२१२७००	- गुणस्तरिय विउको उपलब्धता - विउको जातिय गुण कायम गर्ने कार्यक्रम
२	काउली	५७९२४(९)	५७९२४ (९)	५७९२४ (९)	५७९२४(९)	२३१६९६	- तलिम र गुणस्तरिय विउको वितरण - विउको जातिय गुण कायम गर्ने
३	हरित गृहमा टमाटर	२८६७१२ (४)	२८६७१२ (४)	२८६७१२ (४)	२८६७१२ (४)	११४६८४८	- युवा लक्षित कार्यक्रम - व्यवसायिक टनेल खेतीका लागी तालिम र टनेल वितरण
४	टमाटर	१०७०८० (१०)	१०७०८० (१०)	१०७०८० (१०)	१०७०८० (१०)	४२८२२०	- गुणस्तरिय विउको उपलब्धता - टि एल एम लियुर र प्रकाश पासोको प्रयोग (टुटा किरा नियन्त्रण)
५	कफि उत्पादन	३००००	३००००	३००००	३००००	१२००००	- एक गाउँ एक उत्पादन - गुणस्तरिय वेनाको वितरण - बगैँचा व्यवस्थापन तलिम
६	फार्म यान्त्रिकरण	३५०००० (५)	३५०००० (५)	३५०००० (५)	३५००००	१४०००००	- आवश्यकतामा आधारीत यन्त्रहरूको उपलब्धता समुह वा सहकारीमा (जस्तै थ्रेसर, टिलर, रिपर)
७	मूला	२८६९५ (५)	२८६९५ (५)	२८६९५ (५)	२८६९५(५)	११४७८०	- गुणस्तरिय विउको उपलब्धता - विउको जातिय गुण कायम गर्ने
८	काँका	२९४२७ (५)	२९४२७ (५)	२९४२७ (५)	२९४२७ (५)	११७७०८	- गुणस्तरिय लोकल विउको उपलब्धता - विउको जातिय गुण कायम गर्ने - फल कुहाउने औसा नियन्त्रण गर्न व्याको लियुरको प्रयोग
९	एस.डि.पी.	-	१०२३९०	-	१०२३९०	२०४७८०	
१०	फलफूल नर्सरी	२००००	२००००	२००००		६००००	- गुणस्तरिय विउको प्रयोग गरि बैना उत्पादन र तालिम
११	सुन्तला उत्पादन	१६२३६ (२)	१६२३६ (२)	१६२३६ (२)	१६२३६ (२)	६४९४४	- बगैँचा व्यवस्थापन

							- वातावरण सापेक्षित जातहरुको वितरण
१२	फलफूल उत्पादन	८९९८ (१)	८९९८ (१)	८९९८ (१)	८९९८(१)	३२४७२	- बगैंचा व्यवस्थापन - वातावरण सापेक्षित जातहरुको वितरण
१३	मैरीपालन	-	३१७३५० (१)	३१७३५० (१)		६३४७००	- एक गाउँ एक उत्पादन - मैरी पालक किसानलाई तालिम र गोला सहित घार वितरण
१४	अनाज उत्पादन	१०००००	१०००००	१०००००	१०००००	४०००००	- नया प्रविधि लक्षित कृषि
१५	आई. पि.एम. कार्यक्रम		१५०००० (१)		१५००००	३०००००	- वाली विषेश आई. पि.एम. पाठशाला - आई. पि.एम. सामाग्री वितरण र भोलमलको सामाग्री वितरण
१६	किवी उत्पादन	५००००	५००००	५००००	५००००	२०००००	- बगैंचा व्यवस्थापन तालिम - वातावरण सापेक्षित जातहरुको वितरण
					जम्मा	५३६८८९८	

दलितको लागि विशेष कार्यक्रम

तालिका 24 : वडा नं. ११ को प्राथमिकता कार्यक्रम तथाबजेट व्यवस्था

वार्ड नं. ११ प्राथमिकता	कार्यक्रमहरू	पहिलो बर्ष	दोस्रो बर्ष	तेस्रो बर्ष	चौथो बर्ष	जम्मा	कैफियथ
१	आलु उत्पादन	५३१७५ (१०)	५३१७५ (१०)	५३१७५ (१०)	५३१७५ (१०)	२१२७००	- गुणस्तरिय विउको उपलब्धता - विउको जातिय गुण कायम गर्ने कार्यक्रम
२	काउली	५७९२४ (९)	५७९२४ (९)	५७९२४ (९)	५७९२४ (९)	२३१६९६	- तालिम र गुणस्तरिय विउको वितरण - विउको जातिय गुण कायम गर्ने
३	हरित गृहमा टमाटर	२८६७१२ (४)	२८६७१२ (४)	२८६७१२ (४)	२८६७१२ (४)	११४६८४८	- युवा लक्षित कार्यक्रम - व्यवसायिक टनेल खेतीका लागी तालिम र टनेल वितरण
४	टमाटर	१०७०८० (१०)	१०७०८० (१०)	१०७०८० (१०)	१०७०८० (१०)	४२८३२०	- गुणस्तरिय विउको उपलब्धता - टि एल एम लियुर र प्रकाश पासोको प्रयोग (टुटा किरा नियन्त्रण)
५	अलैंची / अमलिसो		५००००	५००००		१०००००	- गुणस्तरिय विउको उपलब्धता
६	किवी उत्पादन	५००००	५००००	५००००	५००००	२०००००	- बगैंचा व्यवस्थापन तालिम - वातावरण सापेक्षित जातहरुको वितरण
७	मूला	२८६९५ (५)	२८६९५ (५)	२८६९५ (५)	२८६९५ (५)	११४७८०	- गुणस्तरिय विउको उपलब्धता - विउको जातिय गुण कायम गर्ने
८	काँका	२९४२७ (५)	२९४२७ (५)	२९४२७ (५)	२९४२७ (५)	११७७०८	- गुणस्तरिय लोकल विउको उपलब्धता - विउको जातिय गुण कायम गर्ने - फल कुहाउने ओसा नियन्त्रण गर्न व्याको लियुरको प्रयोग
९	सुन्तला उत्पादन	१६२३६ (२)	१६२३६ (२)	१६२३६ (२)	१६२३६ (२)	६४९४४	- बगैंचा व्यवस्थापन - वातावरण सापेक्षित जातहरुको वितरण
१०	मैरीपालन	-	३१७३५० (१)			३१७३५०	- एक गाउँ एक उत्पादन - मैरी पालक किसानलाई तालिम र गोला सहित घार वितरण

११	लसुन/ प्याज	१००००	१००००	१००००	१००००	४००००	- गुणस्तरिय विउको उपलब्धता - विउको जातिय गुण कायम गर्ने कार्यक्रम
१२	फार्म यान्त्रिकरण	५००००० (५)	५००००० (५)	५००००० (५)		१५०००००	- आवश्यकतामा आधारीत यन्त्रहरूको उपलब्धता समुह वा सहकारीमा (जस्तै थ्रेसर, टिलर, रिपर)
१३	अदुवा बेसार उत्पादन	१०००००	१०००००	१०००००		३०००००	- गुणस्तरिय विउको उपलब्धता
१४	आई. पि.एम. कार्यक्रम	१५०००० (१)		१५००००		३०००००	- वाली विषेश आई. पि.एम. पाठशाला - आई. पि.एम. सामाग्री वितरण र भोलमलको सामाग्री वितरण
१५	फलफूल उत्पादन	८९९८ (१)	८९९८ (१)	८९९८ (१)	८९९८(१)	३२४७२	- बगैंचा व्यवस्थापन - वातावरण सापेक्षित जातहरूको वितरण
१६	संकलन केन्द्र	-	७०००००	-	-	७०००००	- संकलन केन्द्रको स्थापना
१७	बजार सूचना केन्द्र	-	५०००००	-	-	५०००००	- समूहमा आधारीत बजार सूचना केन्द्रको स्थापना
					जम्मा	६३६९९६८	

तालिका २५ : वडा नं. १२ को प्राथमिकता कार्यक्रम तथाबजेट व्यवस्था

वार्ड नं. १२ प्राथमिकता	कार्यक्रमहरु	पहिलो बर्ष	दोस्रो बर्ष	तेस्रो बर्ष	चौथो बर्ष	जम्मा	कैफियथ
१	फलफूल नर्सरी	२००००	२००००	२००००		६००००	- गुणस्तरिय विउको प्रयोग गरि बैना उत्पादन र तालिम
२	सुन्तला उत्पादन	१६२३६ (२)	१६२३६ (२)	१६२३६ (२)	१६२३६ (२)	६४९४४	- बगैँचा व्यवस्थापन - वातावरण सापेक्षित जातहरुको वितरण
३	आलु उत्पादन	५३१७५ (१०)	५३१७५ (१०)	५३१७५ (१०)	५३१७५ (१०)	२१२७००	- गुणस्तरिय विउको उपलब्धता - विउको जातिय गुण कायम गर्ने कार्यक्रम
४	शंखु खोलाबाट पानीतान्ने	-	१००००००	१००००००	-	२००००००	- भविष्यमा रोशी खोलाबाट पानी तान्न सकिने
५	त्वरित गृहमा टमाटर	२८६७१२ (४)	२८६७१२ (४)	२८६७१२ (४)	२८६७१२ (४)	११४६८४८	- युवा लक्षित कार्यक्रम - व्यवसायिक टनेल खेतीका लागी तालिम र टनेल वितरण
६	टमाटर	१०७०८० (१०)	१०७०८० (१०)	१०७०८० (१०)	१०७०८० (१०)	४२८३२०	- गुणस्तरिय विउको उपलब्धता - टि एल एम लियुर र प्रकाश पासोको प्रयोग (टुटा किरा नियन्त्रण)
७	काउली	५७९२४(९)	५७९२४(९)	५७९२४(९)	५७९२४ (९)	२३१६९६	- तालिम र गुणस्तरिय विउको वितरण - विउको जातिय गुण कायम गर्ने
८	मूला	२८६९५(५)	२८६९५(५)	२८६९५(५)	२८६९५ (५)	११४७८०	- गुणस्तरिय विउको उपलब्धता - विउको जातिय गुण कायम गर्ने
९	काँका	२९४२७ (५)	२९४२७ (५)	२९४२७ (५)	२९४२७ (५)	११७७०८	- गुणस्तरिय लोकल विउको उपलब्धता - विउको जातिय गुण कायम गर्ने - फल कुहाउने औसा नियन्त्रण गर्न व्याको लियुरको प्रयोग
१०	मौरीपालन	-	३१७३५० (१)	-	३१७३५० (१)	६३४७००	- एक गाउँ एक उत्पादन - मैरी पालक किसानलाई तालिम र गोला सहित घार वितरण
११	अलैची / अमलिसो		५००००	५००००		१०००००	- गुणस्तरिय विउको उपलब्धता

१२	फार्म यान्त्रिकरण	५००००० (५)	५००००० (५)	५००००० (५)		१५०००००	- आवश्यकतामा आधारीत यन्त्रहरुको उपलब्धता समुह वा सहकारीमा (जस्तै थ्रेसर, टिलर, रिपर)
१३	फलफूल उत्पादन	८११८ (१)	८११८ (१)	८११८ (१)	८११८ (१)	३२४७२	- बगैंचा व्यवस्थापन - वातावरण सापेक्षित जातहरुको वितरण
१४	अनाज उत्पादन	१०००००	१०००००	१०००००	१०००००	४०००००	- नया प्रविधि लक्षित कृषि
१५	आई. पि.एम. कार्यक्रम	१५०००० (१)		१५००००		३०००००	- वाली विषेश आई. पि.एम. पाठशाला - आई. पि.एम. सामाग्री वितरण र भोलमलको सामाग्री वितरण
१६	संकलन केन्द्र	-	-	७०००००	-	७०००००	- संकलन केन्द्रको स्थापना
१७	बजार सूचना केन्द्र	-	५०००००	-	-	५०००००	- समूहमा आधारित बजार सूचना केन्द्रको स्थापना
कूल जम्मा						८५,४४१६८	७७,७१,६२५२

तालिका 26M वडागत प्राथमिकता प्राप्त व्यवसायिक/ पशुपालन कार्यक्रम

वडा	पहिलो प्राथमिकता	दोश्रो प्राथमिकता	कैफियत
१	बाखापालन	अर्ध व्यवसायिक कुखुरापालन	
२	गाईपालन	बाखापालन	
३	गाई / भैसिपालन	बाखापालन	
४	गाईपालन	व्यवसायिक कुखुरापालन	
५	गाईपालन	व्यवसायिक कुखुरा/हासपालन	
६	गाईपालन	बाखापालन	डेरी , मासुपसल सुधार, वधस्थल निर्माण
७	०	०	डेरी , मासुपसल सुधार, वधस्थल निर्माण
८	गाईपालन	बाखापालन	
९	गाई/ भैसिपालन	लोकल कुखुरा	
१०	गाईपालन	बाखापालन	
११	गाईपालन	बाखापालन	
१२	गाई / भैसिपालन	बाखापालन	

नोट:-

- वडा नं ४ र ९ मा अनुदानमा शुद्ध बीउ उपलब्ध गराई सहभागिताको सिद्धान्तमा आधारित व्यावसायिक हरियो घास उत्पादन परीक्षणको रूपमा गर्ने । प्राप्त नतिजाको आधारमा यस्ता कृषकलाई मूल बीऊ उत्पादन गर्नमा समेत उत्प्रेरित गर्ने ।
- व्यवसायिक बाखापालन (२०-२५ घरका दरले कम्तिमा २० घरले पाल्ने)
- एक बाखा श्रोत केन्द्र स्थापना (कम्तिमा १००० बाखा प्रति श्रोत केन्द्र)
- व्यवसायिक बाखापालन (वडा नं १ मा)(२५-५० बाखा)/घर पाल्ने
- व्यवसायिक गाईपालन फार्म (५-१० गाई/फार्म)
- व्यवसायिक भैसिपालन फार्म (५-१० भैसी/फार्म)
- एक गाई श्रोत केन्द्र (२०-२५ गाई/घरका दरले कम्तिमा २० घरले पाल्ने)
- हास र कुखुरा फार्म (हास ५००, कुखुरा १०००/फार्म)
- बाखापालन पकेटमा बोएर बोका (२ वटा/वडा) निःशुल्क दिने ।
- व्यवसायिक कुखुरा फार्म (हास ४०००, कुखुरा १०००० भन्दा बढी/फार्म)

नोट: पशुपालन तर्फको वडागत कार्य योजना अनुसूचि १४ मा दिइएको छ ।

तालिका २७ कृषि सँग सम्बन्धित विभिन्न वालीहरुको चार वर्षको उत्पादन तथा उत्पादकत्व प्रक्षेपण

वाली	आधार वर्ष		आधार वर्ष उत्पादकत्व	वृद्धि पहिलो वर्ष (०.५ %)	वृद्धि दोश्रो वर्ष (०.८० %)	वृद्धि तेश्रोवर्ष (१.००%)	वृद्धि चौथो वर्ष (१.२०%)
	क्षत्रफल हे	उत्पादन मे ट					
धान (उत्पादकत्व)	१९२३	९४४३	४.९१	४.९३	४.९६	५.०१	५.०७
उत्पादन	१९२३		९४४३	९४८०	९५५७	९६३४	९७४९
मकै (उत्पादकत्व)	२५८२	९०४२	३.५१	३.५४	३.५७	३.६१	३.६५
उत्पादन	२५८२	९०४२	९०४२	९१४०	९२१७	९३२१	९४२४
कोदो (उत्पादकत्व)	३०४	५८४	१.९२	१.९३	१.९५	१.९७	१.९९
उत्पादन	३०४	५८४	५८४	५८७	५९३	५९९	६०५
गहुं (उत्पादकत्व)	५७३	१७९०	३.१२	३.१४	३.१७	३.२०	३.२४
उत्पादन	५७३	१७९०	३.१२	१७९९	१८१६	१८३४	१८५७
जौ (उत्पादकत्व)	३६	५९	१.६४	१.६५	१.६६	१.६७	१.६९
उत्पादन	३६	५९	६०	६१	६१	६२	६३
फापर (उत्पादकत्व)	४१	४३	१.०५	१.०६	१.०७	१.०८	१.०९
उत्पादन	४१	४३	४३.५०	४४	४५	४६	४७
दाल जात (उत्पादकत्व)	९०	९९	१.१०	१.११	१.१२	१.१३	१.१४
उत्पादन	९०	९९	९९	१०१	१०२	१०३	१०४
तेलहन (उत्पादकत्व)	७८	८०	१.०३	१.०४	१.०५	१.०६	१.०७
उत्पादन	७८	८०	८०	८२	८३	८४	८५
मसला वाली (उत्पादकत्व)	१३०	६४४	४.९५	४.९७	५.०१	५.०६	५.१२
उत्पादन	१३०	६४४	६४४	६४५	६४६	६५७	६६५
तरकारी (उत्पादकत्व)	१६९४	२००९६	११.८६	१२.५०	१३.५०	१४.००	१५.००
उत्पादन	१६९४	२००९६	-	२११७५	२२९५०	२४१५०	२७७५०
सुन्तला जात (उत्पादकत्व)	४०४	३५५५	८.८	८.८४	८.९१	९.००	९.९९

उत्पादन	४०४	३५५५	८.८	३६०७	३६००	३६३६	३६८०
फलफुल (उत्पादकत्व)	४०४	३५५५	४.८७	५.१५	५.३०	५.६०	५.९०
उत्पादन	४०४	३५५५	४.८७	७००	७५७	७८४	८२६
आलु (उत्पादकत्व	१३७४	१८.०	१९.०	२०.०	२१.०	२१.०	२१.५०
आलु उत्पादन	१३७४	२४७३२	१८	२६१०६	२८८५४	२८८५४	२९५४१
सिचित क्षेत्र (बाहौ महिना)	१८०३			२१००	२२५०	२३००	२४००
सिचित क्षेत्र हे (मौसमी)	१०४२			८००	७००	६५०	५००
च्याउ उत्पादन (के.जी.)	८६९०			९०००	१५०००	१८०००	२०३८७
कटुस उत्पादन के.जी	३०			६०	८०	१००	२००
फूल उत्पादन के.जी	२००			४००	१०००	१५००	२०००
अलैची के.जी	१०००			१५००	१५००	३०००	६०००
अम्रिसो के.जी				१०००	१५००	३०००	५०००
अदुवा/वेसार के.जी	३०००			४०००	६०००	८०००	१२०००
कफि उत्पादन के.जी	२०			३०	५०	८०	१५०
मौरी (५० घार) के.जी	६०					१००००	१००००
सुन्तलाहे/मे ट	५०	४४०	८.८				५९२
टिम्मूर के.जी	५०						२००

तालिका 28: पशुजन्य पदार्थको उत्पादन अनुमान

विवरण	आधारबर्ष	चार बर्षीय योजना			
	२०७५/०७६	२०७६/०७७	२०७७/०७८	२०७८/०७९	२०७९/०८०
मासु (हजार मे ट)	८५०	८८४	९२०	९५७	९९५
दूध(हजार मे ट)	१७३३	१०२२०	१०७३०	११२७०	११८३५
अण्डा (हजारमा)	१६५६	१६९०	१७२४	१७५८	१७९०

नोट: अनुमानित वार्षिक वृद्धिदर: दूधमा ५ प्रतिशत, मासुमा ४ प्रतिशत र अण्डामा ४ प्रतिशत

श्रोतको पहिचान

१. नेपाल सरकार
२. धुलिखेल नगरपालिका
३. साभेदार संघ संस्था र
४. निजि क्षेत्र

तालिका 29 : धुलिखेल नगरपालीमा रहनेकृषिको अनुमानित बजेट

रकम रु मा

नगरपालिका	कार्यक्रमहरू	पहिलो बर्ष	दोस्रो बर्ष	तेस्रो बर्ष	चौथो बर्ष	जम्मा	कैफियथ
१	थोक बजार विकास (WSMD)	२००००००	२,०००,०००	२००००००	२००००००	८००००००	Donor Funded
२	एम.आई.एस.डि.	२५०००००	२५०००००	२५०००००	२५०००००	१००००००	
३	बजार सूचना		१००००००	१००००००	१००००००	३००००००	
४	तालिम (TSF)	१००००००	१००००००	१००००००	१००००००	८००००००	
६	वतावरण (CCA)	१००००००	१००००००	१००००००	१००००००	४००००००	
७	प्रविधिक विशेषज्ञ (MTP)	५०००००	५०००००	५०००००	५०००००	२००००००	
८	CHC	२०००००	२०००००	२०००००		६०००००	
९	Lab	३०००००	३०००००			६०००००	
					जम्मा	१०७००००००	

CHC=Custom hiring centre; TSF= Training for Staff & farmers; MISD = Market Information System development; ES= Expert Service; WSMD= Wholesale Market Development; CCA=Climate Change Adoption; MTP=Management of Technical Personnel, HBD- Hermetic Bag Distribution

पशु सेवा तर्फको मुख्य कार्यक्रम र अनुमानित बजेटशारांस

नश्ल सुधार कार्यक्रम, पशु अहारा उत्पादन तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम, पशु स्वास्थ्य कार्यक्रम, फार्म व्यवस्थापन कार्यक्रम, पशु बजार व्यवस्थापन कार्यक्रम, स्थलगत तालिम तथा गोष्ठि कार्यक्रम, अन्य विशेष कार्यक्रम, महिला, दलित, भूमिहिनका लागि कार्यक्रम, वैकं कर्जामा व्यवसायिक कुखुरापालन र वैकं कर्जामा वधशाला निर्माण कार्यक्रमको विस्तृत विवरण अनुसूचि १४ मा दिइएको छ । नगरपालिकाको स्थायी दरवन्दी अनुसारका कर्मचारीका लागि, सडकको स्तर उन्नति/मर्मत, वडा वडामा रहेका भेटेरिनरी शाखाको भवन तथा ल्याबोराटोरी स्थापना तथा संचालन र वैकंबाट कर्जा लिई खरीद गरिने उन्नत पशु वा व्यवसायिक कुखुरापालनको लागि आवश्यक पर्ने बजेट यस भित्र समावेश गरिएको छैन । सो वाहेक आ. व २०७६/७७ देखि २०७९/२०८० सम्म ४ वर्षको लागि अनुमानित बजेट यस प्रकार छ (तालिका ३०):

तालिका ३०: पशु सेवा तर्फको बर्षगत रूपमा अनुमानित बजेट

रकम रु. हजारमा

वडा नं	बर्ष १	बर्ष २	बर्ष ३	बर्ष ४	जम्मा	५० % सरोकारवाला बाट व्यहोर्ने
१	८४८०	५१००	५०६३	२७६५	२१४०८	
२	१७३२	४३३२	३२३२	२८३२	२०१२८	
३	७९६२	३९३२	२३९२	२५५२	१६८३८	
४	४१६२	७४३९	२७८२	२७८२	१७१६५	
५	३०६५	१०३७	२३६५	१४९०	७९५७	
६	२५००	८५०	२५००	८५०	६७००	
७	२८५०	२०००	२८५०	२०००	९७००	
८	३८१२	२७८२	६१०२	२९८२	१५६७८	
९	३५०७	२८०४	५५०२	११९८२	२३७९५	
१०	५४६२	२७८२	५५०२	२९८२	१६७२८	
११	३४२२	३७९२	५७१२	१७८२	१४७०८	
१२	३४२२	३७८२	७५१२	१७८२	१६४९८	
४ वर्षको जम्मा	५८३७६	४०६३२	५१५१४	३६७८१	१८,७३०३	९,३६,५९
रकम						

नोट :

- गुणस्तरीय पशु तथा उपकरण खरीद गर्न कम व्याज दरमा श्रृङ उपलब्ध गराउन पहल गरिनेछ,
- कार्यक्रमको प्रकृति अननुसार सरोकारवालाबाट ५० % सम्म रकम व्यहोर्ने छन्।

९. अनुगमन तथा मूल्यांकन

संचालन गरिएका कुनै पनि कार्यक्रमको अवस्था, गुणस्तर, कमि कमजोरीको पहिचान गर्न निरन्तर रूपमा अनुगमन र मूल्यांकन गर्नुपर्ने हुन्छ। अनुगमनको कममा देखिएका कमी कमजोरीलाई कमिक रूपमा हटाई कार्यक्रमलाई प्रभावकारी बनाउन जिम्मेवार निकायको कर्तव्य हुन आउदछ। तसर्थ धु. न. पा. ले यो रणनीतिक योजना अनुसार संचालन गर्ने कार्यक्रमको अनुगमन गर्न एक संयन्त्र बनाउनेछ र कार्यक्रम संचालनमा भए गरेका कमी कमजोरीलाई हटाउन सरोकारवालालाई सुझाव सल्लाह तथा आवश्यक परेमा सचेत समेत गराउन सक्नेछ। यसरी संचालित योजना शुरु भएको २ वर्षमा मध्यकालिन योजना मुल्यांकन र अन्त्यमा १ पटक योजनाको उपलब्ध मुल्यांकन गर्नेछ। मुल्यांकनबाट आएका पृष्ठपोषणको आधारमा अर्को आवधिक रणनीतिक योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्नेछ। ४ वर्षमा हुने पशुजन्य पदार्थको उत्पादन अनुमान माथी तालिका २८ मा दिइएको छ।

१०. सन्दर्भ सामग्री

Agriculture Profile of Kavrepalanchok District 2070/2071, District Agriculture Development Office

Annual Agriculture Development Program and Statistics Booklet 2073, District Agriculture Development Office, Kavrepalanchok.

Annual Progress Report Booklet 2072/2073 and 2073/74. District Livestock ServiceOffice, Kavrepalanchok.

Cost of Production and marketing margin of cereals, vegetables and industrial crops, 2074/75, Market Research and Statistics Management Program (Verified from Field Survey, 2075)

Cost of Production and benefit cost analysis of fruit farming in Nepal, 2074/75, Market Research and Statistics Management Program (Verified from Field Survey, 2075)

Dhulikhel Nagarpalika Profile. Ojaswi Out Sourcing Center Pvt.Ltd., Joint VentureWith Nidan International Pvt.Ltd. 2073/74. In Association with Geo Info Solution and Research Service Pvt.Ltd.

District Agriculture Profile and Statistics Booklet of Kavrepalanchok, 2070/2071, District Agriculture Development Office, Kavrepalanchok.

District Profile of Kavrepalanchok, 2071, District Development Committee District Profile Kavrepalanchok 2074, CBS, Kavrepalanchok.

Field survey and Horticulture Development Centre, Kirtipur

Field survey including cost benefit analysis of KRISHI BEBASAYA PRABARDHAN RA BAJAR BIKAS NIRDESANALAYA, 2018

Intensive Multipurpose Agriculture Development Company Pvt Ltd, Tikathli
Kavrepalanchowak Darpan, 2074

MOALD & Department of customs

National Population and Housing Census 2011, 2017 Ward Level, CBS, Kathmandu

Soil Report of Dhulikhel Nagarpalika Profile Ojaswi Out Sourcing Center Pvt.Ltd., Joint VentureWith Nidan International Pvt.Ltd. 2073/74. In Association with Geo Info Solution and Research Service Pvt. Ltd.

अनुसूचि १: विभिन्न वडाहरुको घरधुरी संख्या र सजसंख्याको विवरण

S.N	Total HH	Total ppl	Janjati		Dalit		Other Caste		Landless	
			HH	Ppl	HH	Ppl	HH	Ppl	HH	Ppl
1	550	2240	165	672	49	201	335	1362	1	5
2	621	2527	150	600	43	215	421	1684	7	28
3	524	2096	300	1200	10	40	204	816	10	42
4	853	3412	341	1365	171	684	337	347	4	16
5	1000	4007	800	3200	30	120	163	652	7	35
6	375	1500	95	380	1	4	234	937	45	180
7	390	1560	70	1480	2	8	13	52	5	20
8	915	3739	450	1800	60	240	394	1654	11	45
9	1047	4188	60	241		1000	778	2904	9	43
10	322	2183	105	735		126	197	1310	2	12
11	839	4192	295	1445		260	491	2405	8	35
12	660	2930	462	2310		140	163	480	0	0
Total	8096	34574	3293	15428		3038	3730	14603	109	0.32
Percent	100	100	40.67		8.30	9.06	46.08	43.55	1.35	1.37

Source: Field survey

अनुसूचि २: विभिन्न वडाहरुमा गरिएको छलफलवाट निर्धारण गरिएको समस्याहरुको विवरण

WN	Problems								
1	1. Lack of Trainings	2. Lack of Market mangement facilities	3. Lack of technician	4. Lack of irrigation channel	5. Problem of wild creatures	6. No better price to organic products	7. Lack of proper transportation	8. Lack of seed quality	
2	1. Lack of Irrigation	2. Lack of seed quality	3.Lack of technician	4. Heavy application of pesticides	5. Lack of proper transportation	6. Problem of wild creatures	7. Lack of Market mangement facilities		
3	1. Lack of Irrigation	2. No better price to organic products	3. Lack of seed quality	4. Lack of technician	5. Heavy application of pesticides	6. Lack of Market mangement facilities			
4	1. Lack of seed quality	2. Lack of Market mangement facilities	3. Lack of irrigation channel	4. Lack of technician	5. Heavy application of pesticides	6. No better price to organic products	7. Increasing plotting of the agricultural lands	8. Lack of collection centre	
5	1. Lack of Irrigation	2. No better price to organic products	3. Lack of seed quality	4. Lack of technician	5. Heavy application of pesticides	6. Lack of Market mangement facilities	7. Increasing plotting of the agricultural lands	8. Lack of proper management of river	
6	1. Lack of seed quality	2. Lack of Market mangement facilities	3. Lack of irrigation channel	4. Lack of technician	5. Heavy application of pesticides	6. No better price to organic products	7. Increasing plotting of the agricultural lands	8. Lack of collection centre	
7	1. Lack of Irrigation	2. No better price to organic products	3. Lack of seed quality	4. Lack of technician	5. Heavy application of pesticides	6. Lack of Market mangement facilities			

8	1. Lack of Irrigation	2. Lack of Market management facilities	3. Lack of seed quality	4. Lack of technician	5. Heavy application of pesticides	6. No better price to organic products	7. Increasing plotting of the agricultural lands	8. Lack of collection centre
9	1. Lack of Trainings	2. Lack of Market management facilities	3. Lack of technician	4. Lack of irrigation channel	5. Problem of mechanization	6. No better price to organic products	7. Lack of proper transportation	8. Lack of seed quality
10	1. Lack of Irrigation	2. No better price to organic products	3. Lack of seed quality	4. Lack of technician	5. Heavy application of pesticides	6. Lack of Market management facilities	7. Lack of collection centre	
11	1. Lack of Trainings	2. Lack of Market management facilities	3. Lack of technician	4. Lack of irrigation channel	5. Problem of mechanization	6. No better price to organic products	7. Lack of proper transportation	8. Lack of seed quality
12	1. Lack of seed quality	2. Lack of Market management facilities	3. Lack of irrigation channel	4. Lack of technician	5. Heavy application of pesticides	6. No better price to organic products	7. Problem of insect pest in citrus	8. Lack of collection centre

Source: Field survey

अनुसूचि 3M छलफलवाट निर्धारण गरिएको समस्याहरुको समाधान सम्बन्धि विवरण

Way out								Share	
								External	Internal
1. Acess of Trainings	2. Access of Market mangement facilities	3. Access to technician	4. Access of irrigation channel	5. Management for wild creatures	6. Better price to organic products	7. Proper transportation facility for 365 days	8. Access to quality seed	60%	40%
1. Access of irrigation channel	2. Access to quality seed	3. Access to technician	4. Enhanceme nt of IPM technology	5. Proper transportation facility for 365 days	6. Management for wild creatures	7. Access of Market mangement facilities		70%	30%
1. Access of irrigation channel	2. Better price to organic product	3. Access to quality seed	4. Access to technician	5. Enhancement of IPM technology	6. Access of Market mangement facilities			60%	40%
1. Access to quality seed	2. Access of Market mangement facilities	3. Access of irrigation channel	4. Access to technician	5. Enhancement of IPM technology	6. Better price to organic products	7. Proper land use policies	8. Access to collection center	75%	25%
1. Access of irrigation channel	2. Better price to organic products	3. Access to quality seed	4. Access to technician	5. Enhancement of IPM technology	6. Access of Market mangement facilities	7. Proper land use policies	8. Damage due to flood shoul be compensated	70%	30%
1. Access to quality seed	2. Access of Market mangement facilities	3. Access of irrigation channel	4. Access to technician	5. Enhancement of IPM technology	6. Better price to organic products	7. Proper land use policies	8. Access to collection center	70%	30%
1. Access of irrigation channel	2. Better price to organic products	3. Access to quality seed	4. Access to technician	5. Enhancement of IPM technology	6. Access of Market mangement facilities			70%	30%

1. Access of irrigation channel	2. Access of Market mangement facilities	3. Access to quality seed	4. Access to technician	5. Enhancement of IPM technology	6. Better price to organic products	7. Proper land use policies	8. Access to collection center	70%	30%
1. Acess of Trainings	2. Access of Market mangement facilities	3. Access to technician	4. Access of irrigation channel	5. Easy access to mechanized tools	6. Better price to organic products	7. Proper transportation facility for 365 days	8. Access to quality seed	75%	25%
1. Access of irrigation channel	2. Better price to organic products	3. Access to quality seed	4. Access to technician	5. Enhancement of IPM technology	6. Access of Market mangement facilities	7. Access to collection center		50%	50%
1. Acess of Trainings	2. Access of Market mangement facilities	3. Access to technician	4. Access of irrigation channel	5. Easy access to mechanized tools	6. Better price to organic products	7. Proper transportation facility for 365 days	8. Access to quality seed	50%	50%
1. Access to quality seed	2. Access of Market mangement facilities	3. Access of irrigation channel	4. Access to technician	5. Enhancement of IPM technology	6. Better price to organic products	7. Management of citrus based pests	8. Access to collection center	75%	25%

Source: Field survey

अनुसूचि 4: धुलिखेल न.पा. अन्तर्गतका वडामा रहेको घरधुरीको जग्गाको विवरण

Ward No.	Land Category in Ropane			
	Category	HH	Max	Min
1	1. 1-10	240	30	2
	2. 10-20	199		
	3. 20 of Above	111		
Total		550		
2	1. 1-10	310	40	
	2. 10-20	205		
	3. 20 of Above	106		
Total		612		
3	1. 1-10	250	35	<6 Ana
	2. 10-20	165		
	3. 20 of Above	109		
Total		524		
4	1. 1-10	503	40	<1
	2. 10-20	271		
	3. 20 of Above	79		
Total		853		
5	1. 1-10	1000	5	<0.5
	Total	1000		
6	1. 1-10	375		
	Total	375		
7	1. 1-10	290	15	<0.5
	2. 10-20	100		
	Total	390		
8	1. 1-10	477	55	1
	2. 10-20	382		
	3. 20 of Above	56		
Total		915		
9	1. 1-10	571	30	0.5
	2. 10-20	440		
	3. 20 of Above	36		
Total		1047		
10	1. 1-10	208	50	<0.5
	2. 10-20	92		
	3. 20 of Above	22		
Total		322		
11	1. 1-10	420	45	1
	2. 10-20	360		
	3. 20 of Above	59		
Total		839		
12	1. 1-10	330	48	1
	2. 10-20	250		
	3. 20 of Above	70		
Total		660		

अनुसूचि 5M धुलिखेल न.पा. अन्तर्गतका वडामा लगाइने अन्न वाली र फलफुलको विवरण

Major cereal crops			Major fruit crops		
1.Paddy	2.Maize		1.Pomegranate	2.citrus	
1.Maize	2.Paddy		1. Citrus		
1.Maize	2.Paddy				
1.Paddy	2.Maize				
1.Paddy	2.Maize	3.Mustard	1.Walnut	2.Hog plum	3.Plum
1.Paddy	2.Maize				
1.Paddy	2.Maize	3.Mustard			
1.Maize	2.Paddy	3.Wheat	1.sweet orange	2. walnut	3.Dragon fruit
1.Maize	2.Paddy		1.Orange	2.litchi	3.Mango
1.Maize	2.Paddy		1.C itrus		
1.Paddy	2.Maize	3.Wheat	1.Citrus	2.persimmon	3.litchi
1.Paddy	2.Maize	3.Wheat	1.Citrus	2.persimmon	3.Avocado

Source: Field survey

अनुसूचि 6M धुलिखेल न.पा. अन्तर्गतका वडामा लगाइने तरकारी वालीको विवरण

W N	Major vegetable crops						
1	1.Tomato	2. Potato	3.Bittergourd	4.Garlic/Onion	5.Cauliflower / cabbage	6.Green leaf vegetable	
2	1. Tomato	2.Potato	3. Cucumber	4. cauliflower	5. Garlic/Onion	6.Green leaf vegetable	
3	1.Tomato	2.Potato	3.Cucurbitaceou s	4.Cauliflower	5. Garlic/Onion	6.Green leaf vegetable	
4	1.Tomato	2.Potato	3.cauliflower/Ca bbage	4.Garlic	5. Cucurbits	6. Beans	
5	1.Potato	2.Tomato	3.Cauliflower	4.Green leaf vegetable	5. Radish	6. Cucumber/ cucurbits	
6	1.Potato	2.Tomato	3.Raddish	4.Green leaf vegetable	5. Cucurbits	6. Garlic/ Onion	
7	1.Potato	2.Green leaf vegetable	3.Garlic	4.Raddish	5.Bean	6.Cauliflower/ cabbage	
8	1.Tomota	2.Raddish	3.Potato	4. Cauliflower	5. Green leaf vegetables	6. Beans	
9	1.Potato	2.Tomato	3.Cauliflower	4.Cucurbitac eous crops	5. Garlic/Onion	6. Green leaf vegetables	
10	1.Potato	2.Cauliflo wer	3..Tomato	4.Cabbage	5. Cucurbits	6.Green leaf vegetable	
11	1.Potato	2.cucubitac eous crop	3.Garlic/Onion	4.Green leaf vegetable	5. Tomato	6. Green leaf vegetables	
12	1. Potato	2.Tomato	3.Cauliflower	4. Onion/Garlic	5. Green leaf vegetables	6. Radish	
Potato%			58.33	33.33	CF= 33.33		
Tomato%			41.67	33.33			

अनुसूचि ७: धुलिखेल न.पा. अन्तर्गतका वडामा रहेको श्रोतहरुको विवरण

Ward No	Forest		Road		Electri city	Source of water (Nil / available/inadequate /very scarce/Plenty)	Moisture in soil	Remarks
	Forest resource size	No. Of Community forest	Rough	Metal				
1	Plenty	4 and 1 leasehold	Max	No	Yes	Plenty	Good	
2	Medium	7	Max	No	Yes	Very Scarce/ Nil	Good	
3	Medium	3	Max	Min	Yes	Very Scarce/ Nil	Fair	
4	Very small	No	Nil	Yes	Yes	Inadequate		
5	Medium	1	Max	Min	Yes	Very Scarce/ Nil	Fair	
6	Small size	1	Min	Max	Yes	Inadequate	Fair	
7	Large	1	Min	Max	Yes	Inadequate	Not good	
8	Plenty	5	Rough		Yes	Very Scarce/ Nil	Good	No source of water
9	Plenty	5	Max	Least	Yes	Inadequate	Varying	Deep boring will be tried at 5 points and have source in 2 areas
10	Plenty	1	Max	Least	Yes	Inadequate	Good	Have source of water
11	Plenty	7	Max	Least	Yes	Adequate	Good	Have source of water but no land for forage cultivation
12	Plenty	5	Max	Least	Yes	Very Scarce/ Nil in the field but has stream	Good	

अनुसूचि 8: धुलिखेल न.पा. को विभिन्न वर्षमा लिइएको तापक्रमको विवरण

Year		Jan	Feb	Mar	Apr	May	Jun	Jul	Aug	Sep	Oct	Nov	Dec	Yearly Average
2007	Max 0C	13.8	14	20.1	24.7	26.2	26.4	25.5	26.2	24.9	23.3	19.7	16.6	21.78
	Min 0C	3.8	5.1	8.2	13.1	15.7	18	19	19	17.8	13.9	8.5	4.4	12.21
2008	Max 0C	15	17.4	22.2	27	27.1	26.7	26.9	25.9	24.7	22.8	19.5	15.9	22.59
	Min 0C	3.7	3.6	9	11.6	13.8	18	18.9	18.6	17.1	12.7	8.6	6.4	11.83
2009	Max 0C	16.4	19.9	22.3	27.1	25.4	27.2	26.6	25.9	25.1	22.5	18.9	15.4	22.73
	Min 0C	5.1	6.7	8.6	12.9	14.4	17.3	18.8	18.5	16.7	13.3	9.2	5	12.21
2010	Max 0C	16.8	17.8	24.7	28.3	28.1	28.8	26	25.5	24.2	22.5	19.3	16.1	23.18
	Min 0C	4.1	4.7	10.2	13	14.8	17.8	18.7	18.6	17.2	13.4	8.9	3.6	12.08
2011	Max 0C	14.6	17.8	22.6	24.3	25.3	26.1	25.3	26.6	25.1	23	17.9	16.1	22.06
	Min 0C	2.4	4.9	8	10.7	14.2	16.9	18.1	17.9	16.4	13.4	8.7	4.1	11.31
2012	Max 0C	16.6	18.6	DNA	25.8	29.1	29.2	26.1	26.3	25.6	23.3	19.5	17.5	23.42
	Min 0C	2	5.5	DNA	11.9	14.6	18.4	19.2	18.6	17.5	11.7	6.5	4.1	11.82
2013	Max 0C	15.9	20	24.3	25.9	27.9	26.4	26.2	26.2	18.3	21.5	18.7	15.5	22.23
	Min 0C	2.2	5.4	9.6	12.1	15.8	18.3	18.8	18.2	4.5	11	4	4.5	10.37
2014	Max 0C	15.4	17	21.2	26.2	26.7	27.3	26.7	25.5	24.2	19.7	14.6	11.2	21.31
	Min 0C	4.1	5.4	8.3	11.8	15.2	18.7	19.4	18.7	17.2	12.4	8.9	4.8	12.08
2015	Max 0C	11.1	14	17	19	24.5	25.2	22.8	22.4	22.1	18.5	14.6	10.3	18.46
	Min 0C	4.3	5.9	8.8	11.4	15	17.9	17.9	17.4	16.9	12.8	8.9	4.2	11.78
2016	Max 0C	10	14.9	18.8	23.7	21.7	23.5	22.3	23	21	18.6	14.6	12.4	18.71
	Min 0C	3.6	6.4	9.8	13.8	14.9	18	18.9	18.5	17.6	14.1	8.1	6	12.48
Monthly Average	Max 0C	14.56	17.14	21.47	25.20	26.20	26.68	25.44	25.35	23.52	21.57	17.73	14.70	
	Min 0C	3.53	5.36	8.94	12.23	14.84	17.93	18.77	18.40	15.89	12.87	8.03	4.71	

श्रोत: हाईड्रोलोजी र मेट्रोलोजी विभाग

अनुसूचि 9: धुलिखेल न.पा. को विभिन्न वर्षमा लिइएको वर्षाको विवरण

Year	Jan	Feb	Mar	Apr	May	Jun	Jul	Aug	Sep	Oct	Nov	Dec	Yearly Total
2007	0	110.6	35.6	116.2	90.4	171	287	237	289.4	49.2	4	0	1390.7
2008	6	0	17	37.4	105.3	216	174	317	239.2	18	0	2	1132.4
2009	0	0	14.2	18.2	135	134	314	313	73.7	48.7	0	7.5	1058.7
2010	1	42.2	14.2	67.4	40.9	68.2	434	330	169.2	32.2	0	0	1198.8
2011	3.5	47.3	16.3	64.2	207.9	267	287	276	257.4	4	26.5	0	1458
2012	9.9	27.2	1.2	98	36.1	111	423	DNA	210.1	0	0	0	916.6
2013	6.3	34.2	22.6	53.4	93.4	149	294	155	79.7	122	0	0	1009.7
2014	3	12.5	38.3	12.2	136.3	136	332	288	213.6	73.2	0	19.4	1264.3
2015	1.3	25.6	73	65.9	18.2	111	369	427	99.7	29.2	0	0	1219.3
2016	1.2	10.4	1.3	4.3	138.3	179	363	132	337.8	91.7	0	0	1258.3
Total Monthly	32.2	310	234	537.2	1002	1543	3277	2475	1970	469	30.5	28.9	

श्रोत: हाईड्रोलोजी र मेट्रोलोजी विभाग

अनुसूचि 10: धुलिखेल न.पा. को विभिन्न वडाहरूमा रहेको विभिन्न वालीहरूको क्षेत्रफल र अम्दानीको विवरण

Ward No	Area under Vegetable Cultivation			Area Under Cereal Cultivation				Income /year (Based on Ag)	Source of Income			
	Summer	Rainy	Winter	Total	Summer	Rainy	Winter		Primary	Secondary	Teritary	
1	70	10	100	180	30	90	0	120	5-7 Lakh	Agriculture	Business	Job/Dily wage
2	80	5	100	185	20	95	0	115	6-8 Lakh	Agriculture	Job	Business /Livestocl
3	72	15	87	174	28	85	0	113	3-4 Lakh	Business	Job	Agriculture/livestock
4	75	20	105	200	25	80	0	105	2-5 Lakh	Business	Job	Agriculture/Livestock
5	75	5	77	157	25	95	0	120	4-6 Lakh	Agriculture	Business	Job
6	80	15	67	162	20	85	0	105	2-4 Lakh	Business	Job	Agriculture/ FJ
7	75	20	55	150	25	80	0	105	1-2 lakh	Business	Job	Agriculture/tourism/FJ
8	80	10	80	170	20	90	0	110	4-5 Lakh	Agriculture	Job	Jobs
9	80	5	89	174	20	95	0	115	6-7 Lakh	Agriculture	Business	Jobs
10	75	25	78	178	25	75	0	100	5-6 Lakh	Agriculture	Business	Job
11	90	35	90	215	10	65	0	75	8-9 Lakh	Agriculture	Job	Business
12	90	30	92	212	10	70	0	80	7-9 Lakh	Agriculture	Business	Job
Total	942	195	1020	2157	258	1005	0	1263				

Source: Field Survey

अनुसूचि 11: धुलिखेल न.पा. को विभिन्न वडाहरुमा रहेको विभिन्न वालीहरुको औसत लागत र मुनाफाको विवरण

१. प्रति रोपनी धान उत्पादनको औसत लागत र मुनाफा (अन्तर) (Average cost of Production and Margin per ropani)

विशेष (Particular)	ईकाई	परिमाण	मूल्य प्रति ईकाई	जम्मा लागत लाभ
उत्पादनको औसत लागतप्रति रोपनी				
चर लागत (variable cost)	रुपैया			६५३३.५/-
मानवीय श्रम	रुपैया	५	७००	३५०/-
कूल श्रम	रुपैया	१	१०००	३
पावर टिलर	घण्टा	०.५	६५०	३२५/-
पम्प सेट	घण्टा	०.५	२५०	१२५/-
थ्रेसर	घण्टा	०.२५	२५०	६२.५/-
बीउ	केजी	२	३५	७०/-
स्प्रियर	घण्टा	०.१५	३०	४.५/-
म्लखाद	केजी	६५	३	१९५/-
म्ल	केजी			
डिएपी	केजी	२	५५	११०/-
यूरिया	केजी	३.५	३०	१०५/-
पोटास	केजी	१	४०	४०/-
जिङ्ग	केजी	०.५	१२०	६०/-
बाली संरक्षण	रुपैया			
व्यवस्थापन लागत	रुपैया			१००/-
चर लागतमा ब्याज	रुपैया	०.०५	६२१०	३१०.५/-
अन्य लागत	रुपैया			५००/-
स्थिर लागत (Fixed Cost)	रुपैया			५१३/-
भूमिकर	रुपैया			३/-
पानी कर	रुपैया			
खेत उपकरणको मूल्यहाउ	रुपैया			९०/-
खेत उपकरणको मर्मत	रुपैया			५००/-
कुल खर्च (Total Cost)	रुपैया			७०२०.५/-
कुल मुनाफा (Gross Income)	रुपैया			७९५०/-
मुख्य उत्पादन	केजी	२७०	२५	६७५०/-
उत्पादन द्वारा	केजी	४००	३	१२००/-
खेत गेटमा कुल लाभ	रुपैया			९०३.५/-
प्रति कुइन्टल लागत	रुपैया			१८००/-
बजारिकरण मूल्य	रुपैया			१००/-
बजार मूल्य	रुपैया	२३५	२८	७०८४/-
खुद नाफा (Net Profit)	रुपैया			११३७.५/-
B/C ratio				१.१३/-

Source: Cost of Production and Marketing margin of cereals, vegetables and industrial crops, 2074/75, Market Research and Statistics Management Program (Verified from field survey)

२) प्रति रोपनी मकै उत्पादनको औसत लागत र मुनाफा (अन्तर) (Average cost of Production and Margin per ropani)

विशेष (Particular)	ईकाई	परमाण	मूल्य प्रति ईकाई	जम्मा लागत लाभ
उत्पादनको औसत लागतप्रति रोपनी				
चर लागत (variable cost)	रुपैया			
मानवीय श्रम	रुपैया	४	७००	२६००/-
कूल श्रम	रुपैया	१	१०००	१०००/-
पावर टिलर	घण्टा	०.५	६५०	३२५/-
पम्प सेट	घण्टा			
थ्रेसर	घण्टा			
बीउ	केजी	१.५	४०	६०/-
स्प्रियर	घण्टा			
म्लखाद	केजी	६५	३	१९५/-
म्ल	केजी			
डि ए पी	केजी	१.५	५५	८२.५/-
यूरिया	केजी	२.५	३०	७५/-
पोटास	केजी			
जिङ्क	केजी			
बाली संरक्षण	रुपैया			५०/-
व्यवस्थापन लागत	रुपैया			१००/-
चर लागतमा व्याज	रुपैया	०.०४	४९५०.५	१९८.०२/-
अन्य लागत	रुपैया			५००/-
स्थिर लागत(Fixed Cost)	रुपैया			२६३/-
भूमिकर	रुपैया			३/-
पानी कर	रुपैया			
खेत उपकरणको मूल्यहाउ	रुपैया			१०/-
खेत उपकारणको मर्मत	रुपैया			२५०/-
कुल खर्च (Total Cost)	रुपैया			५६४८.५२/-
कुल मुनाफा (GrossIncome)	रुपैया			६२५०/-
मुख्य उत्पादन	केजी	२२०	२५	५५००/-
उत्पादन द्वारा	केजी	२५०	३	७५०/-
खेत गेटमा कुल लाभ	रुपैया			६०९.४८/-
प्रति कुइन्टल लागत	रुपैया			१६००/-
बजारिकरण मूल्य	रुपैया			१००/-
बजार मूल्य	केजी	२०५	२८	५७४०/-
खुद नाफा (Net Profit)	रुपैया			७४९.४८/-
B/C ratio				१.९९/-

Source: Cost of Production and Marketing margin of cereals, vegetables and industrial crops, 2074/75, Market Research and Statistics Management Program (Verified from field survey)

३) प्रति रोपनी आलु उत्पादनको औसत लागत र मुनाफा (अन्तर) (Average cost of Production and Margin per ropani)

विशेष (Particular)	ईकाई	परिमाण	मूल्य प्रति ईकाई	जम्मा लागत लाभ
उत्पादनको औसत लागतप्रति रोपनी				
चर लागत (variable cost)	रुपैया			
मनवीय श्रम	रुपैया	१०	७००	७०००/-
कुलश्रम	रुपैया	१	१०००	१०००/-
पावर टिलर	घण्टा	०.४	६५०	२६०/-
पम्प सेट	घण्टा			
बीउ	केजी	१०	६०	५४०/-
स्प्रेयर	घण्टा	०.१५	३०	४.५/-
मलखाद	केजी	३०	३	९०/-
मल	केजी			
डिएपी	केजी	२.५	५५	१३७.५/-
यूरिया	केजी	३	३०	९०/-
पोटास	केजी	१	४०	४०/-
बाली संरक्षण	रुपैया			१००/-
व्यवस्थापन लागत	रुपैया			३५०/-
चर लागतमा ब्याज	रुपैया	०.०२५		२५३.१२/-
अन्य लागत	रुपैया			५००/-
स्थिर लागत (Fixed Cost)	रुपैया			५१३/-
भूमि कर	रुपैया			३/-
पानी कर	रुपैया			
खेत उपकरणको मूल्य हास	रुपैया			९०/-
खेत उपकारणको मर्मत	रुपैया			५००/-
कुल खर्च (TotalCost)	रुपैया			१०६३५/-
कुल मुनाफा (Gross Income)	रुपैया			३००००/-
मुख्य उत्पादन	केजी	१२००		
उत्पादन ढारा	केजी			
खेत गेटमा कुल लाभ	रुपैया			१९३६५/-
प्रति कुइन्टल लागत	रुपैया			१२००/-
बजारिकरण मूल्य	रुपैया			२५५०/-
बजार मूल्य	रुपैया	११००		३३०००/-
खुद नाफा (Net Profit)	रुपैया			१९८१५/-
B/C Ratio				२.८२/-

Source: Cost of Production and Marketing margin of cereals, vegetables and industrial crops, 2074/75, Market Research and Statistics Management Program (Verified from field survey)

४) प्रति रोपनी काउली उत्पादनको औसत लागत र मुनाफा (अन्तर) (Average cost of Production and Margin per ropani)

विशेष (Particular)	ईकाई	परमाण	मूल्य प्रति ईकाई	जम्मा लागत लाभ
उत्पादनको औसत लागतप्रति रोपनी				
चर लागत(variable cost)	रुपैया			१२३६०.९७/-
मानवीय श्रम	रुपैया	१३	७००	९९००/-
कुल श्रम	रुपैया	१	१०००	१०००/-
पावर टिलर	घण्टा	०.४	६५०	२६०/-
पम्प सेट	घण्टा			
बीउ	केजी			
स्प्रेयर	घण्टा	०.१५	३०	४.५/-
म्लखाद	केजी	३५	३	९०५/-
म्ल	केजी			
डिएपी	केजी	३	५५	१६५/-
यूरिया	केजी	४.५	३०	१३५/-
पोटास	केजी	२	४०	८०/-
बाली संरक्षण	रुपैया			
व्यवस्थापन लागत	रुपैया			
चर लागतमा व्याज	रुपैया	०.०३	१२०९५.५	३६०.३७/-
अन्य लागत	रुपैया			५००/-
स्थिर लागत(Fixed Cost)	रुपैया			५१३/-
भूमिकर	रुपैया			३/-
पानी कर	रुपैया			
खेत उपकरणको मूल्य हास	रुपैया			९०/-
खेत उपकारणको मर्मत	रुपैया			५००/-
कुल खर्च (Total Cost)	रुपैया			१२८७.९७/-
कुल मुनाफा (Gross Income)	रुपैया			२५५००/-
मुख्य उत्पादन	केजी	८५०	३०	२५५००/-
उत्पादन द्वारा	केजी			
खेत गेटमा कुल लाभ	रुपैया			१२६२६.८३/-
प्रति कुइन्टल लागत	रुपैया			१४५०/-
बजारिकरण मूल्य	रुपैया			२२५/-
बजार मूल्य	रुपैया	७७५	३५	२७१२५/-
खुद नाफा(Net Profit)	रुपैया			१४०२६.८३/-
B/C Ratio				१.९८/-

Source: Cost of Production and Marketing margin of cereals, vegetables and industrial crops, 2074/75, Market Research and Statistics Management Program (Verified from field survey)

५) प्रति रोपनी गोलभेडा उत्पादनको औसत लागत र मुनाफा (अन्तर) (Average cost of Production and Margin per ropani)

विशेष (Particular)	ईकाई	परिमाण	मूल्य प्रति ईकाई	जम्मा लागत लाभ
उत्पादनको औसत लागतप्रति रोपनी				
चर लागत (variable cost)	रुपैया			१४७८५/-
मानवीय श्रम	रुपैया	१२	७००	८४००/-
कुल श्रम	रुपैया	१	१०००	१०००/-
पावर टिलर	घण्टा	०.५	६५०	३२५/-
पम्प सेट	घण्टा			
बीउ	केजी	०.०२	१२००००	२४००/-
स्प्रेर	घण्टा	१	३०	३०/-
मल खाद	केजी	९००	३	१८००/-
म्ल	केजी			
डिएपी	केजी	४	५५	२२०/-
यूरिया	केजी	४	३०	१२०/-
पोटास	केजी	२	४०	४०/-
बाली संरक्षण	रुपैया			
व्यवस्थापन लागत	रुपैया			
चर लागतमा व्याज	रुपैया	०.०३	१५२९८	४५८.९४/-
भूमिपट्टा	रुपैया			
अन्य लागत	रुपैया			५००/-
स्थिर लागत(Fixed Cost)	रुपैया			५९३/-
भूमिकर	रुपैया			३/-
पानी कर	रुपैया			
खेत उपकरणको मूल्य हास	रुपैया			१०/-
खेत उपकारणको मर्मत	रुपैया			५००/-
कुलखर्च (Total Cost)	रुपैया			१५२९८/-
कुल मुनाफा (Gross Income)	रुपैया			३५८७५/-
मुख्यउत्पादन	केजी	१०२५	३५	३५८७५/-
उत्पादन द्वारा	केजी			
खेत गेटमा कुललाभ	रुपैया			२०५७७/-
प्रति कुइन्टल लागत	रुपैया			१२१०/-
बजारिकरण मूल्य	रुपैया			१४५/-
बजार मूल्य	रुपैया			३८०००/-
खुद नाफा(Net Profit)	रुपैया			२२५५७/-
B/C Ratio				२.३४/-

Source: Cost of Production and Marketing margin of cereals, vegetables and industrial crops, 2074/75, Market Research and Statistics Management Program (Verified from field survey)

६) प्रति रोपनी मूला उत्पादनको औसत लागत र मुनाफा (अन्तर)(Average cost of Production and Margin per Ropani)

विशेष (Particular)	ईकाई	परमाण	मूल्य प्रति ईकाई	जम्मा लागत लाभ
उत्पादनको औसत लागतप्रति रोपनी				
चर लागत (variable cost)	रुपैया			१०९६५.७/-
मानवीय श्रम	रुपैया	१०	७००	७०००/-
कुल श्रम	रुपैया			
पावर टिलर	घण्टा	०.५	६५०	३२५/-
पम्प सेट	घण्टा			
बीउ	केजी	०.०४	१४५०	५८/-
स्प्रेयर	घण्टा	०.५	३०	१५/-
मल खाद	केजी	७५०	३	२२५०/-
म्ल	केजी			
डिएपी	केजी	२	५५	११०/-
यूरिया	केजी	२.५	३०	७५/-
पोटास	केजी	१	४०	४०/-
बाली संरक्षण	रुपैया			७५/-
व्यवस्थापन लागत	रुपैया			२५०/-
चर लागतमा व्याज	रुपैया			२६७.७/-
अन्य लागत	रुपैया			
स्थिर लागत (Fixed Cost)	रुपैया			५००/-
भूमिकर	रुपैया			५१३/-
पानी कर	रुपैया			३/-
खेत उपकरणको मूल्य हास	रुपैया			
खेत उपकारणको मर्मत	रुपैया			१०/-
खेत उपकरणको मर्मत				५००/-
कुल खर्च (Total Cost)	रुपैया			११४७.७/-
कुल मुनाफा (Gross Income)	रुपैया			१७१००/-
मुख्य उत्पादन	केजी	९५०	१८	१७१००/-
उत्पादन ढारा	केजी			
खेत गेटमा कुललाभ	रुपैया			५६२१.३/-
प्रति कुइन्टल लागत	रुपैया			९९४.३१/-
बजारिकरण मूल्य	रुपैया			१२७/-
बजार मूल्य	रुपैया			१७०००/-
खुद नाफा (Net Profit)	रुपैया			५४९४.३/-
B/C Ratio				१.४८/-

Source: Cost of Production and Marketing margin of cereals, vegetables and industrial crops, 2074/75, Market Research and Statistics Management Program (Verified from field survey)

७) प्रति रोपनी काको उत्पादनको औसत लागत र मुनाफा (अन्तर) (Average cost of Production and Margin per ropani)

विशेष (Particular)	ईकाई	परमाण	मूल्य प्रति ईकाई	जम्मा लागत लाभ
उत्पादनको औसत लागतप्रति रोपनी				
चर लागत (variable cost)	रुपैया			११२५८.२९/-
मानवीय श्रम	रुपैया	८	७००	५६००/-
कुल श्रम	रुपैया			
पावर टिलर	घण्टा	०.५	६५०	३२५/-
स्प्रेयर	घण्टा	१	३०	३०/-
बीउ	केजी	०.०३	६२५००	१८७५/-
मल खाद	केजी	५९०	३	१७७०/-
म्ल	केजी			
डिएपी	केजी	३	५०	१५०/-
यूरिया	केजी	५	३०	१५०/-
पोटास	केजी	२	४०	८०/-
बाली संरक्षण रसायन	रुपैया			
व्यवस्थापनलागत	रुपैया			
चर लागतमा व्याज	रुपैया	०.०३	१०९४३	३२८.२९/-
भूमिपट्टा				
अन्य लागत	रुपैया			५००/-
स्थिर लागत(Fixed Cost)	रुपैया			५९३/-
भूमिकर	रुपैया			३/-
पानी कर	रुपैया			
खेत उपकरणको मूल्य हास	रुपैया			१०/-
खेत उपकारणको मर्मत	रुपैया			५००/-
कुल खर्च (Total Cost)	रुपैया			११७७१.२९/-
कुल मुनाफा (Gross Income)	रुपैया			२७५००/-
मुख्य उत्पादन	केजी	११००	२५	२७५००/-
उत्पादन द्वारा	केजी			
खेत गेटमा कुल लाभ	रुपैया			१५७२८.७९/-
प्रति कुइन्टल लागत	रुपैया			१००५.७९/-
बजारिकरण मूल्य	रुपैया	१०००	२७	१३०/-
बजार मूल्य	रुपैया			२७०००/-
खुद नाफा (Net Profit)	रुपैया			१५५.९८.७९/-
B/C Ratio				२.३७/-

Source: Cost of Production and Marketing margin of cereals, vegetables and industrial crops, 2074/75, Market Research and Statistics Management Program (Verified from field survey)

प्रति रोपनी सुन्तला उत्पादनको औसत लागत र मार्जिन (Average cost of production and margin per Ropani)

विशेष(particular)	एकाइ(unit)	मात्रा (quantity)	मूल्य(price)	Value in Rs
उत्पादनको औसत लागत प्रति रोपनी				
चर लागत(variable cost)	रुपैया			9812
मानव श्रम	दिन	2	1000	2000
बुल श्रम	दिन			
ट्रॉयाक्टर	घण्टा	1	650	650
स्प्रेयर	घण्टा	5	30	150
फेन्चिंग	घण्टा			
रेखांकन	दिन	0.5	1200	600
बिरुवा	वटा	17	50	850
मलखाद	के जी	170	3	51
मल	के जी			
डिएपी	के जी	1.5	55	83
यूरिया	के जी	1	30	30
पोटास	के जी	0.5	40	20
बाली संरक्षण रसायन	रुपैया			400
मिश्र बोडीर्ण र माइक्रो पोषक तत्व				700
तालिम र काट छाँटने				1000
उपकरण	नम्बर	1	1000	1000
व्यवस्थापन लागत	रुपैया	1	900	900
चर लागत मा ब्याज	रुपैया	0.04	9447	377.8
भूमि पट्टा	रुपैया			
अन्य लागत	रुपैया			1000
स्थिर लागत(fixed cost)	रुपैया			1013
भूमि कर	रुपैया			3
पानी कर	रुपैया			
खेत उपकरणको मूल्यहास	रुपैया			10
खेत उपकरणको मर्मत	रुपैया			1000
कुल खर्च(total cost)	रुपैया			10825
कुल आय(gross income)	रुपैया			75000
कुल आय प्रति वर्ष (gross income per year)				25000
मुख्य उत्पादन	के जी	2500	30	75000
उत्पादन द्वारा	के जी			
खेत गेट मा कुल लाभ	रुपैया			64175
प्रति कूइन्टल लागत	रुपैया			1500
बजारीकरण मूल्य	रुपैया			400
बजारमा मूल्य	के जी	2400	40	96000
कुल नाफा(Net profit)	रुपैया			84775
B/C ratio				2.31

Source: Cost of Production and Benefit Cost Analysis of Fruit Farming in Nepal, 2074/75, Market Research and Statistics Management Program (Verified from field survey)

Benefit cost analysis of Apiculture

S.no.	Benefit cost Analysis	
(A)	Fixed costs	50 hives
1	Cost of hives (50 frames each) with bees @ Rs 11,000 per hive	5,50,000
2	Wax sheet 1 kg @ Rs 700 per kg	35,000
3	Honey extractor local	7000
4	Smoker local	400
5	Hive tool (hammer, knives, hand saw etc)	1000
6	Comb foundation	2000
7	06 kg Steel wire (20-30 gauge) Rs 150 per kg	1200
8	Bee veil 3No.s @ 200 Rs per veil	600
9	Honey canes 30 No. Rs 250/Cane	7500
10	Miscellaneous expenses approximately Rs 50 per hive	3000
	Total fix cost	6,07,700
	Variable cost	
1	Full time labor @9000 per month	9000
2	Suger per single colony (8 kg/months)Rs 60 per kg	4000
3	Medicine /chemical treatment with formic acid and Apistan strips for mite control for single colony	2000
4	Transportation charges	6000
5	Rent charges per season	3500
6	Miscellaneous and unforeseen expenditure	2500
7	Total Variable cost	27000
	Total cost	6,34,700
8	Gross Profit (50 Ghars*40kg ghar*600 selling price)	12,00,000
	B.C.R	1.89

Source: On the basis of discussion with Plant Proction Directorate

अनुसूचि 12: प्रति रोपनी गोलभेडा उत्पादनको औसात लागत र मुनाफा अन्तर

Description	Total Cost per Ropani/ year
1. Plastic House	1,25,000/5 years = 25,000 per year
2. Fertilizer	28,000
3. Vitamin	4,490
4. Insecticide and Pesticide	3,500
5. Pipes and Pump	11,000
6. Sprayer	1,600
7. Plastic Crate	1800
8. Land Lease	12,000
9. Labors	15,000
10. Total	1,02,390

Source: Intensive Multipurpose Agriculture Development Company Pvt Ltd, Tikathli

अनुसूचि 13M देशमा रहेका वालीहरुको आयातको विवरण

S.No	Commodity	Amount (Rs)
1	Paddy/rice	27.17 billion
2	Maize	10.44 billion
3	Vegetables	15.93 billion
4	Fruits & nuts	10.54 billion
5	Onion/Potatoes	7.53 billion
6	Meat and fish	7.33 billion
Total		78.94 Billion
Others		21.06 Billion
Grand Total		100 Billion

Source: MOALD & Department of customs

अनुसूचि 14M पशु सेवा संबन्धित वडागत कार्य योजना
कार्यक्रम वडा नं १

सि नं	कार्यक्रम	इकाई	बर्ष १		बर्ष २		बर्ष ३		बर्ष ४	
			संख्या /परिमाण	अनुमानित बजेट रु ००० मा	संख्या	अनुमानित बजेट रु ००० मा	संख्या	अनुमानित बजेट रु ००० मा	संख्या	अनुमानित बजेट रु ००० मा
१	नश्ल सुधार कार्यक्रम									
	उन्नत बाखा खरीद	संख्या	625	6250	0	0	0	0	0	0
	बोएर बोका खरीद अनुदानमा	संख्या	5	200	0	0	5	200	0	0
	दुवानी अनुदान	संख्या	632	315	0	0	5	3	0	0
	कृ.ग. व्यवस्थापन तथा संचालन (गाई रभैसी पालन गर्ने सबै वडाहरूमा)	संख्या	200	40	200	40	200	40	200	40
	समूहगत बाखापालन (१०वटा प्रतिघर)	संख्या	200	1000	200	1000	200	1000	-	-
२	पशु अहारा उत्पादन तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम		0	0	0	0	0	0	0	0
	हिउदे घाँसको मूल वीउ खरीद (सबै वडाहरूमा)	के जी	250	75	0	0	0	0	0	0
	डाले घाँस नर्सरि स्थापना (२५००० विरुवा) वडा नं १)	वटा	1	30	0	0	1	30	0	0
	डाले घाँस विरुवा दुवानी अनुदान	ट्रिप	1	5	1	5	0	0	0	0
	मिनरल ब्लक वितरण (अनुदानमा) १ के जी को प्रति गाइपालक घरमा २ का दरले)	संख्या	400	120	0	0	400	120	0	0
३	पशु स्वास्थ्य कार्यक्रम		0	0	0	0	0	0	0	0
	प्राथमिक उपचार सेवा	संख्या	425	43	425	43	425	43	425	43
	खोप सेवा	संख्या	400	200	400	200	400	200	400	200
	परजीवि नियन्त्रण सेवा	संख्या	1000	30	1000	30	1000	30	1000	30
	प्राविधिकको व्यवस्था	संख्या	1	390	1	390	1	390	1	390
	विशिष्ट पशु चिकित्सा सेवा (करारमा)	६ महिना	1	120		0	1	120		0
	भेटेरिनरी औषधी पसल व्यवस्थापन	पटक	1	50	0	0	0	0	0	0
	ग्रामिण पशु स्वस्थ्य कार्यकर्ता व्यवस्थापन	पटक	12	12	12	12	12	12	12	12
	डिपिड ट्याङ्ग निर्माण	संख्या	1	150	0	0	0	0	0	0
४	फार्म व्यवस्थापन कार्यक्रम			0		0		0		0
	खोर र जुत्तो सुधार कार्यक्रम	संख्या	25	50	0	0	0	0	0	0

	बाखाको खोर निर्माण	संख्या	25	175	0	0				
	पशु पहिचान	संख्या	200	125	0	0	200	125		0
	गोठ सुधार कार्यक्रम	संख्या	50	2000	50	2000	50	2000	50	2000
५	पशु बजार व्यवस्थापन कार्यक्रम			0		0		0		0
	बाखा/खसी/स्था. कुखुरा संकलन केन्द्र निर्माण तथा संचालन (वडा नं १२२ को विचमा पर्ने गरी)		1	1000	0	0	0	0	0	0
	मासु पसल सुधार	संख्या	1	50		0		0	0	0
६	स्थलगत तालिम तथा गोष्ठि कार्यक्रम			0		0		0	0	0
	स्थलगत बाखा पालन तालिम (३ दिने)	पटक	1	200	1	200		0	0	0
	स्थलगत कुखुरा पालन तालिम (३ दिने)	पटक	1	200	1	200	1	200	1	200
				0	0	0	0	0	0	0
	असल अभ्यास / जैविक सुरक्षा सम्बन्धित तालिम (३ दिने)	पटक	1	200	1	200	1	200	1	200
	समूह परिचालन तथा फार्म व्यवस्थापन तालिम (३ दिने)	पटक	1	200	1	200	1	200	1	200
७	अन्य विशेष कार्यक्रम			0		0				0
	जलवायु परिवर्तन अनुकूलन सचेतना गोष्ठि	पटक	1	50	1	50		0		0
	कुलो/ पानी व्यवस्थापन	पटक	1	1000	1	1000		0		0
८	महिला, दलित, भूमिहिनका लागि कार्यक्रम			0	0		0	0		0
	समुहमा उन्नत बाखा खरीद (५ वटा /कृषक) अनुदानमा	संख्या	100	700	0	0	100	700	0	0
	बोएर बोका खरीद	संख्या	2	80	0	0		0	0	0
	हिउदे घाँस उत्पादन (रोपनी)	रोपनी	20	20	20	20	0	0	0	0
	बाखाको खोर निर्माण	संख्या	20	140	0	0	0	0	0	0
	प्रा. उपचार सेवा	संख्या	100	10	100	10	100	10	100	10
	खोप सेवा	संख्या	100	10	100	10	100	10	100	10
	परजीवि नियन्त्रण सेवा	संख्या	100	30	100	30	100	30	100	30
	कुखुरा चल्ला वितरण	संख्या	0	0	0	0	0	0	0	0
	स्थलगत बाखा पालन तालिम (३ दिने)	पटक	1	200	1	200	1	200	1	200
	स्थलगत कुखुरा पालन तालिम (३ दिने)		1	200	1	200	1	B	1	200
	भूमिहिनलाई गैर कृषि क्षेत्रमा संलग्न गराउने	जवान	1	60	1	60	0	0	0	0
	कूल रकम			6480			2100		2863	
										1765

कार्यक्रम वडा नं २

सि नं	कार्यक्रम		बर्ष १		बर्ष २		बर्ष ३		बर्ष ४	
		इकाई	संख्या /परिमाण	अनुमानित बजेट रु ००० मा	संख्या	अनुमानित बजेट रु ००० मा	संख्या	अनुमानित बजेट रु ००० मा	संख्या	अनुमानित बजेट रु ००० मा
१	नश्ल सुधार कार्यक्रम									
	७५ प्र श जर्सी गाई खरीद	संख्या	200	30000	0	0	0	0	0	0
	दुवानी अनुदान रु३००० प्रति गाई	संख्या	200	600	0	0	0	0	0	0
	बोएर बोका खरीद	संख्या	0	0	0	0	2	200	0	0
	कृ.ग. व्यवस्थापन तथा संचालन (गाई रभैसी पालन गर्ने सबै वडाहरूमा)	संख्या	500	100	500	100	500	100	500	100
२	पशु अहारा उत्पादन तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम		0	0		0	0	0		0
	हिउदे घाँसको मूल बीउ खरीद (सबै वडाहरूमा)	रोपनी	40	60		0	0	0		0
	हिउदे घाँस उत्पादन (रोपनी) (सबै वडाहरूमा)			0		0	0	0		0
	बर्षे घाँस उत्पादनको लागि बीउ (रोपनी) (सबै वडाहरूमा)	रोपनी	20	10	20	10	0	0		0
	साइलो पिट निर्माण परीक्षण (ठूला फार्ममा)	संख्या	1	100	0	0	0	0		0
	मिनरल ब्लक वितरण (अनुदानमा) १ के जी को प्रति गाडृपालक घरमा २ का दरले)	संख्या	1000	300	0	0	0	0		0
३	पशु स्वास्थ्य कार्यक्रम									
	प्राथमिक उपचार सेवा	संख्या	200	40	200	40	200	40	200	40
	खोप सेवा		800	40	800	40	800	40	800	40
	पर्जीवि नियन्त्रण सेवा		800	80	800	80	800	80	800	80
	प्राविधिकको व्यवस्था	ज्ञा	1	390	1	390	1	390	1	390
	पशु चिकित्सक व्यवस्था (मासु निरीक्षणमा लागि)		0	0	0	0	0	0	0	0
	विशिष्ट पशु चिकित्सा सेवा (करारमा)६ महिना	ज्ञा	1	120	1	120	1	120	1	120
	भेटेरिनरी औषधी पसल व्यवस्थापन	संख्या	1	50	0	0	0	0	0	0
	ग्रामिण पशु स्वस्थ्य कार्यकर्ता व्यवस्थापन	संख्या	12	12	12	12	12	12	12	12
४	फार्म व्यवस्थापन कार्यक्रम		0	0	0	0	0	0	0	0
	गोठ तथा भकारो सुधार कार्यक्रम		20	800	20	800	20	800	20	800
	बाखाको खोर निर्माण		0	0	0	0	0	0	0	0
	चाफ कटर वितरण (अनुदानमा)		5	100	5	100	5	100	5	100
	कुखुरा फार्म प्रवर्धन		0	0	0	0	0	0	0	0

	मिक्रो मूशिन खरीद	संख्या	5	500	5	500	5	500	5	500
५	पशु बजार व्यवस्थापन कार्यक्रम		0	0	0	0	0	0	0	0
	मिल्क क्यान खरीद तथा वितरण	संख्या	50	500	0	0	0	0	0	0
	डेरी पसल सुधार	संख्या	1	250	0	0	0	0	0	0
	मिल्क एनालाइजर र कम्प्युटर खरीद तथा वितरण	संख्या	1	200	0	0	0	0	0	0
	चिलिड भ्याट खरीद	संख्या	1	1000	0	0	0	0	0	0
६	स्थलगत तालिम तथा गोष्ठि कार्यक्रम		0	0	0	0	0	0	0	0
	स्थलगत गाई पालन तालिम (३ दिने)		2	400	1	200	0	0	0	0
	सफा दूध उत्पादन तालिम (३ दिने)		1	300	1	300	0	0	0	0
	असल अभ्यास / जैविक सुरक्षा सम्बन्धित तालिम (३ दिने)		1	200	1	200	1	200	1	200
	हेसाइलेज प्रविधि हस्तान्तरण तालिम (३ दिने)		1	300	1	200	0	0	0	0
	समूह परिचालन तथा फार्म व्यवस्थापन तालिम (३ दिने)		1	200	1	200	1	200	1	200
७	अन्य विशेष कार्यक्रम									
	जलवायु परिवर्तन अनुकूलन सचेतना गोष्ठि	पटक	1	50	1	50	0	0	0	0
	सहकार्यमा गोबर र्यास जडान		5	500	0	0	0	0	0	0
	कुलो / पानी व्यवस्थापन	पटक	0	0	1	300	0	0	0	0
	बर्षे पानी संकलन तथा व्यवस्थापन	संख्या	1	1000	0	0	0	0	0	0
८	महिला, दलित, भूमिहिनका लागि कार्यक्रम		0	0		0	0	0	0	0
	समुहमा उन्नत बाखा खरीद (५ वटा /कृषक) अनुदानमा	संख्या	100	700	0	0	0	0	0	0
	हिउदे घाँस उत्पादन (रोपनी)	रोपनी	20	20	20	20	0	0	0	0
	बाखाको खोर निर्माण	संख्या	20	140	0	0	0	0	0	0
	प्रा. उपचार सेवा	संख्या	100	10	100	10	100	10	100	10
	खोप सेवा	संख्या	100	10	100	10	100	10	100	10
	परजीवि नियन्त्रण सेवा	संख्या	100	30	100	30	100	30	100	30
	कुखुरा चल्ला वितरण		0	0	0	0	0	0	0	0
	स्थलगत बाखा पालन तालिम (३ दिने)	पटक	1	200	1	200	1	200	1	200
	दूध प्रशोधन सम्बन्धित तालिम (७दिने)		1	300	1	300	0	0	0	0
	सफा मासु उत्पादन तालिम (३ दिने)		0	0	0	0	1	200	0	0
	भूमिहिनलाई गैर कृषि क्षेत्रमा संलग्न गराउने	ज्वान	2	120	2	120	0	0	0	0
	कूल रकम			9732			4332		3232	
										2832

कार्यक्रम वडा नं ३

सि नं	कार्यक्रम		बर्ष १			बर्ष २		बर्ष ३		बर्ष ४	
			इकाई	संख्या /परिमाण		इकाई	संख्या	अनुमानित बजेट रु ००० मा	संख्या	अनुमानित बजेट रु ००० मा	संख्या
१	नश्ल सुधार कार्यक्रम										
	७५ प्र श जर्सी गाई खरीद	संख्या	200	30000	संख्या	0	0	0	0	0	0
	दुवानी अनुदान रु३००० प्रति गाई	संख्या	200	600	संख्या	0	0	0	0	0	0
	बोएर बोका खरीद अनुदानमा	संख्या	2	80	0	0	2	80	0	0	
	कृ.ग. व्यवस्थापन तथा संचालन (गाई रभैसी पालन गर्ने सबै वडाहरूमा)	संख्या	500	100	संख्या	500	100	500	100	500	100
२	पशु अहारा उत्पादन तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम		0	0		0	0	0	0	0	0
	हिउदे घाँसको मूल बीउ खरीद (सबै वडाहरूमा)	रोपनी	40	60		0	0	0	0	0	0
	बर्षे घाँस उत्पादनको लागि बीउ (रोपनी) (सबै वडाहरूमा)	रोपनी	20	10		20	10	0	0	0	0
	साइलो पिट निर्माण परीक्षण ठूला फार्ममा)	संख्या	1	100		0	0	0	0	0	0
	साइलेज उत्पादन (टन)	संख्या	0	0		0	0	0	0	0	0
	डाले घाँस नर्सरी स्थापना (२५००० विरुद्ध)	संख्या	1	30		0	0	0	0	0	0
	मिनरल ब्लक वितरण (अनुदानमा) १ के जी को प्रति गाडूपालक घरमा २ का दरले)	संख्या	1000	300		0	0	0	0	0	0
३	पशु स्वास्थ्य कार्यक्रम		0	0		0	0	0	0	0	0
	प्राथमिक उपचार सेवा	संख्या	200	40	संख्या	200	40	200	40	200	40
	खोप सेवा	संख्या	800	40		800	40	800	40	800	40
	परजीवि नियन्त्रण सेवा	संख्या	800	80		800	80	800	80	800	80
	प्राविधिकको व्यवस्था	जना	1	390	जना	1	390	1	390	1	390
	विशिष्ट पशु चिकित्सा सेवा (करारमा)६ महिना	जना	1	120	जना	1	120	1	120	1	120
	भेटेरिनरी औषधी पसल व्यवस्थापन	संख्या	1	50		0	0	0	0	0	0
	ग्रामिण पशु स्वस्थ्य कार्यकर्ता व्यवस्थापन	संख्या	12	12		12	12	12	12	12	12
४	फार्म व्यवस्थापन कार्यक्रम		0	0		0	0	0	0	0	0
	गोठ तथा भकारो सुधार कार्यक्रम	संख्या	20	800		20	800	0	0	0	0
	मिल्क क्यान खरीद तथा वितरण	संख्या	50	500		0	0	0	0	0	0

	चाफ कटर वितरण (अनुदानमा)		5	100		5	100	5	100	5	100
	मिल्क एनालाइजर र कम्प्युटर खरीद तथा वितरण	संख्या	1	200		0	0	0	0	0	0
	मिकिङ मृशिन खरीद	संख्या	5	500	संख्या	5	500	0	0	0	0
५	पशु बजार व्यवस्थापन कार्यक्रम		0	0		0	0	0	0	0	0
	मिल्क क्यान खरीद तथा वितरण	संख्या	50	500		0	0	0	0	0	0
	डेरी पसल सुधार	संख्या	1	250		0	0	0	0	0	0
	डेरी उद्योग स्थापना	संख्या	0	0		0	0	0	0	0	0
	चिलिड भ्याट खरीद	संख्या	1	1000	0	0	0	0	0	0	0
	वधस्थल निर्माण तथा व्यवस्थापन (कुखुराको)	संख्या	0	0		0	0	0	0	1	1000
६	स्थलगत तालिम तथा गोष्ठि कार्यक्रम		0	0		0	0	0	0	0	0
	स्थलगत गाई पालन तालिम (३ दिने)		2	400		1	200	0	0	0	0
	सफा दूध उत्पादन तालिम (३ दिने)		1	200		1	200	0	0	0	0
	असल अभ्यास / जैविक सुरक्षा सम्बन्धित तालिम (३ दिने)		1	200		1	200	1	200	1	200
	हेसाइलेज प्रविधि हस्तान्तरण तालिम (३ दिने)		1	300		1	300	0	0	0	0
	समूह परिचालन तथा फार्म व्यवस्थापन तालिम (३ दिने)		1	200		1	200	1	200	1	200
७	अन्य विशेष कार्यक्रम		0	0		0	0	0	0	0	0
	जलवायु परिवर्तन अनुकूलन सचेतना गोष्ठि	पटक	1	50		1	50	0	0	0	0
	सहकार्यमा गोबर ग्यास जडान		5	500		0	0	0	0	0	0
८	महिला, दलित, भूमिहिनका लागि कार्यक्रम		0	0		0	0	0	0	0	0
	समुहमा उन्नत बाखा खरीद (५ वटा /कृषक) अनुदानमा	संख्या	100	700	0	0	0	100	700	0	0
	हिउदे घाँस उत्पादन (रोपनी)	रोपनी	20	20	रोपनी	20	20	20	20	20	20
	बाखाको खोर निर्माण	संख्या	20	140	0	0	0	20	140	0	0
	प्रा. उपचार सेवा	संख्या	100	10	संख्या	100	10	100	10	100	10
	खोप सेवा	संख्या	100	10	संख्या	100	10	100	10	100	10
	परजीवि नियन्त्रण सेवा	संख्या	100	30	संख्या	100	30	100	30	100	30
	कुखुरा चल्ला वितरण		0	0		0	0	0	0	0	0
	स्थलगत बाखा पालन तालिम (३ दिने)	पटक	1	200	पटक	1	200	1	200	1	200
	दूध प्रशोधन सम्बन्धित तालिम (७दिने)		1	200		1	200	0	0	0	0
	भूमिहिनलाई गैर कृषि क्षेत्रमा संलग्न गराउने	जवान	2	120	जवान	2	120	0	0	0	0
	कूल रकम			7962			3934		2392		2552

कार्यक्रम वडा नं ४

सि नं	कार्यक्रम		बर्ष १		बर्ष २		बर्ष ३		बर्ष ४		
			इकाई	संख्या /परिमाण	अनुमानित बजेट रु ००० मा	संख्या	अनुमानित बजेट रु ००० मा	संख्या	अनुमानित बजेट रु ००० मा	संख्या	अनुमानित बजेट रु ००० मा
१	नश्ल सुधार कार्यक्रम										
	७५ प्र श जर्सी गाई खरीद	संख्या	0	0	200	30000	0	0	0	0	0
	दुवानी अनुदान रु३००० प्रति गाई	संख्या	0	0	200	600	0	0	0	0	0
	कृ.ग. व्यवस्थापन तथा संचालन (गाई रभैसी पालन गर्ने सबै वडाहरुमा)	संख्या	250	50	250	50	250	50	250	50	50
२	पशु अहारा उत्पादन तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम		0	0	0	0	0	0	0	0	0
	हिउदे घाँसको मूल वीउ खरीद (सबै वडाहरुमा)	रोपनी	0	0	20	30	0	0	0	0	0
	बर्षे घाँस उत्पादनको लागि वीउ (रोपनी) (सबै वडाहरुमा)	रोपनी	10	5	10	5	0	0	0	0	0
	हिउदे घाँस उत्पादन तथा विक्री वितरण(रोपनी) (वडा नं ४ २ ९ मा)	रोपनी	30	45	15	22	0	0	0	0	0
	मिनरल ब्लक वितरण (अनुदानमा) १ के जी को प्रति गाईपालक घरमा २ का दरले)	संख्या	0	0	1000	300	0	0	0	0	0
३	पशु स्वास्थ्य कार्यक्रम		0	0	0	0	0	0	0	0	0
	प्राथमिक उपचार सेवा	संख्या	200	40	200	40	200	40	200	40	40
	खोप सेवा		800	40	800	40	800	40	800	40	40
	परजीवि नियन्त्रण सेवा		800	80	800	80	800	80	800	80	80
	प्राविधिकको व्यवस्था	जना	1	390	1	390	1	390	1	390	1
	विशिष्ट पशु चिकित्सा सेवा (करारमा)६ महिना	जना	1	120	1	120	1	120	1	120	1
	ग्रामिण पशु स्वास्थ्य कार्यकर्ता व्यवस्थापन	संख्या	12	12	12	12	12	12	12	12	12
४	फार्म व्यवस्थापन कार्यक्रम		0	0	0	0	0	0	0	0	0
	गोठ तथा भकारो सुधार कार्यक्रम	संख्या	20	800	20	800	20	800	20	800	20
	चाफ कटर वितरण (अनुदानमा)	संख्या	20	100	20	100	20	100	20	100	20
	मिकिङ्ग मृशिन खरीद	संख्या	5	500	5	500	5	500	5	500	5
५	पशु बजार व्यवस्थापन कार्यक्रम		0	0	0	0	0	0	0	0	0
	मिल्क क्यान खरीद तथा वितरण	संख्या	0	0	50	500	0	0	0	0	0
	डेरी पसल सुधार	संख्या	0	0	1	250	0	0	0	0	0
	मिल्क एनालाइजर र कम्प्युटर खरीद तथा वितरण	संख्या	1	200	0	0	0	0	0	0	0
६	स्थलगत तालिम तथा गोष्ठि कार्यक्रम		0	0	0	0	0	0	0	0	0

	स्थलगत गाई पालन तालिम (३ दिने)		1	200	2	400	0	0	0	0
	सफा दूध उत्पादन तालिम (३ दिने)		1	300	1	300	0	0	0	0
	असल अभ्यास / जैविक सुरक्षा सम्बन्धित तालिम (३ दिने)		1	200	1	200	1	200	1	200
	हेसाइलेज प्रविधि हस्तान्तरण तालिम (३ दिने)		1	300	1	300	0	0	0	0
	समूह परिचालन तथा फार्म व्यवस्थापन तालिम (३ दिने)		1	200	1	200	1	200	1	200
७	अन्य विशेष कार्यक्रम		0	0	0	0	0	0	0	0
	जलवायु परिवर्तन अनुकूलन सचेतना गोष्ठि	पटक	1	50	1	50	0	0	0	0
	सहकार्यमा गोबर रयास जडान		0	0	5	500	0	0	0	0
	बर्षे पानी संकलन तथा व्यवस्थापन (वडा २, ८, र ११)	संख्या	0	0	1	1000	0	0	0	0
८	महिला, दलित, भूमिहिनका लागि कार्यक्रम			0	0	0	0	0	0	0
	समुहमा उन्नत बाखा खरीद (५ वटा / कृषक) अनुदानमा	संख्या	0	0	100	700	0	0	0	0
	हिउदे घाँस उत्पादन (रोपनी)	रोपनी	20	20	20	20	0	0	0	0
	बाखाको खोर निर्माण	संख्या	0	0	20	140	0	0	0	0
	प्रा. उपचार सेवा	संख्या	100	10	100	10	100	10	100	10
	खोप सेवा	संख्या	100	10	100	10	100	10	100	10
	परजीवि नियन्त्रण सेवा	संख्या	100	30	100	30	100	30	100	30
	कुखुरा चल्ला वितरण		0	0	0	0	0	0	0	0
	स्थलगत बाखा पालन तालिम (३ दिने)	पटक	1	200	1	200	1	200	1	200
	दूध प्रशोधन सम्बन्धित तालिम (७ दिने)		1	200	1	200	0	0	0	0
	भूमिहिनलाई गैर कृषि क्षेत्रमा संलग्न गराउने	जवान	1	60	1	60	0	0	0	0
९	वैंक कर्जा/ ऋणमा व्यवसायिक कुखुरापालन	संख्या	5		5		5		5	वैंक ऋणमा
१०	वैंक कर्जा/ ऋणमा कुखुराको वधशाला निर्माण	संख्या							1	वैंक ऋणमा
	कूल रकम				4162		7439		2782	2782

कार्यक्रम वडा नं ५

सि नं	कार्यक्रम		बर्ष १		बर्ष २		बर्ष ३		बर्ष ४	
		इकाई	संख्या /परिमाण	अनुमानित बजेट रु ००० मा	संख्या	अनुमानित बजेट रु ००० मा	संख्या	अनुमानित बजेट रु ००० मा	संख्या	अनुमानित बजेट रु ००० मा
१	नश्ल सुधार कार्यक्रम									
	७५ प्र श जर्सी गाई खरीद	संख्या	0	0	200	30000	0	0	0	0
	कु.ग. व्यवस्थापन तथा संचालन	संख्या	250	50	250	50	250	50	250	50
	दुवानी अनुदान रु३००० प्रति गाई	संख्या	0	0	200	600	0	0	200	600
२	पशु अहारा उत्पादन तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम			0		0	0	0	0	0
	हिउदे घाँसको मूल बीउ खरीद (सबै वडाहरुमा)	रोपनी	0	0	20	30	0	0	0	0
	हिउदे घाँस उत्पादन (रोपनी)	संख्या	0	0	20	20	0	0	0	0
	हे उत्पादन (टन)	टन	20		0	0	0	0	0	0
	मिनरल ब्लक वितरण (अनुदानमा)	संख्या	0	0	90	27	0	0	0	0
३	पशु स्वास्थ्य कार्यक्रम			0	0	0	0	0	0	0
	प्राथमिक उपचार सेवा	संख्या	200	40	200	40	200	40	200	40
	खोप सेवा		800	40	800	40	800	40	800	40
	पर्जीवि नियन्त्रण सेवा		800	80	800	80	800	80	800	80
	प्राविधिको व्यवस्था	रोपनी	1	390	1	390	1	390	1	390
	विशिष्ट पशु चिकित्सा सेवा (करारमा)		1	120	1	120	1	120	1	120
	ग्रामिण पशु स्वस्थ्य कार्यकर्ता व्यवस्थापन	रोपनी	12	12	12	12	12	12	12	12
४	फार्म व्यवस्थापन कार्यक्रम			0		0		0		0
	कुखुरा फार्म प्रवर्धन	संख्या	5	25	0	0	5	25	0	0
	गोठ तथा भकारो सुधार कार्यक्रम	संख्या	20	800	0	0	20	800	0	0
	चाफ कटर वितरण (अनुदानमा)	संख्या	20	100	0	0	0	0	0	0
	पशु विमा व्यवस्थापन	रोपनी		0		0	0	0	0	0
	पशु पहिचान	संख्या	0	0	200	40	0	0	0	0
५	पशु बजार व्यवस्थापन कार्यक्रम			0		0	0	0	0	0
	मिल्क एनालाइजर र कम्प्युटर खरीद तथा वितरण	संख्या	1	200		0	0	0	0	0
	मिल्क क्यान खरीद तथा वितरण	संख्या	0	0	6	60	0	0	0	0
६	स्थलगत तालिम तथा गोष्ठि कार्यक्रम			0		0	0	0	0	0

	स्थलगत गाई पालन तालिम (३ दिने)	संख्या	1	200	0	0	0	0	0	0
	स्थलगत कुखुरा पालन तालिम (३ दिने)	पटक	1	200	0	0	1	200	0	0
	सफा दूध उत्पादन तालिम (३ दिने)	पटक		0		0		0		0
	असल अभ्यास / जैविक सुरक्षा सम्बन्धित तालिम (३ दिने)	पटक	1	200	0	0	1	200	0	0
	हे प्रविधि हस्तान्तरण तालिम (३ दिने)	पटक	1	200	0	0	0	0	0	0
७	अन्य विशेष कार्यक्रम	संख्या				0	0	0	0	0
	जलवायु परिवर्तन अनुकूलन सचेतना गोष्ठी	पटक	1	50	0	0	1	50	0	0
	सहकार्यमा गोबर रयास जडान	संख्या	0	0	0	0	0	0	0	0
	कुखुरा चल्ला वितरण	संख्या	1500	8	1500	8	1500	8	1500	8
	कुखुराको खोर निर्माण	संख्या	15	75	15	75	15	75	15	75
	हिउदे घाँस उत्पादन (रोपनी)	संख्या	0	0	0	0	0	0	0	0
	प्राथमिक उपचार सेवा	संख्या				0				0
	खोप सेवा	संख्या	0	5	0	5	0	5	0	5
	पर्जीवि नियन्त्रण सेवा		1500	10	0	10	1500	10	0	10
	स्थलगत कुखुरा पालन तालिम (३ दिने)	पटक	1	200	0	0	1	200	0	0
	भूमिहिनलाई गैर कृषि क्षेत्रमा संलग्न गराउने	जवान	1	60	1	60	1	60	1	60
८	वैक क्रृष्णमा व्यवसायिक कुखुरापालन	संख्या	5		5		5		5	
	कूल रकम			3065		1037		2365		1490

कार्यक्रम वडा ६

सि नं	कार्यक्रम		बर्ष १				बर्ष २			बर्ष ३		बर्ष ४	
		इकाई	संख्या /परिमाण	अनुमानित बजेट रु ००० मा	इकाई	संख्या	अनुमानित बजेट रु ००० मा						
१	नश्ल सुधार कार्यक्रम	संख्या	०	०		०	०	०	०	०	०	०	०
	७५ प्र श जर्सी गाई खरीद	संख्या	०	०	संख्या	०	०	०	०	०	०	०	०
	उन्नत बाखा खरीद	संख्या	०	०	संख्या	०	०	०	०	०	०	०	०
	बोएर बोका खरीद अनुदानमा	संख्या	२	८०	०	०	२	८०	०	०	०	०	
२	पशु अहारा उत्पादन तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम	टन	०	०	संख्या	०	०	०	०	०	०	०	०
३	पशु स्वास्थ्य कार्यक्रम		०	०		०	०	०	०	०	०	०	०
४	फार्म व्यवस्थापन कार्यक्रम	संख्या	०	०		०	०	०	०	०	०	०	०
५	पशु बजार व्यवस्थापन कार्यक्रम		०	०		०	०	०	०	०	०	०	०
	डेरी पसल सुधार	संख्या	१	२५०		१	२५०	१	२५०	१	२५०		
	मासु पसल सुधार	संख्या	३	४५०		०	०	३	४५०	०	०		
६	स्थलगत तालिम तथा गोष्ठि कार्यक्रम		०	०		०	०	०	०	०	०	०	०
	मासु प्रशोधन सम्बन्धित तालिम (७ दिने)	पटक	१	५००		०	०	१	५००	०	०		
	दूध प्रशोधन सम्बन्धित तालिम (७दिने)	पटक	१	५००		०	०	१	५००	०	०		
	असल अभ्यास / जैविक सुरक्षा सम्बन्धित तालिम (३ दिने)	पटक	१	२००		०	०	१	२००	०	०		
७	अन्य विशेष कार्यक्रम		०	०		०	०	०	०	०	०	०	०
८	महिला, दलित, भूमिहिनका लागि कार्यक्रम		०	०		०	०	०	०	०	०	०	०
	भूमिहिनलाई गैर कृषि क्षेत्रमा संलग्न गराउने	जना	१०	६००	जना	१०	६००	१०	६००	१०	६००		
	कूल रकम			२५००			८५२		२५००		८५०		

कार्यक्रम वडा ७

सि नं	कार्यक्रम		बर्ष १		बर्ष २		बर्ष ३		बर्ष ४	
		इकाई	संख्या /परिमाण	अनुमानित बजेट रु ००० मा	संख्या	अनुमानित बजेट रु ००० मा	संख्या	अनुमानित बजेट रु ००० मा	संख्या	अनुमानित बजेट रु ००० मा
१	नश्ल सुधार कार्यक्रम	संख्या	०	०	०	०	०	०	०	०
२	पशु अहारा उत्पादन तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम	टन	०	०	०	०	०	०	०	०
३	पशु स्वास्थ्य कार्यक्रम		०	०	०	०	०	०	०	०
४	फार्म व्यवस्थापन कार्यक्रम	संख्या	०	०	०	०	०	०	०	०
५	पशु बजार व्यवस्थापन कार्यक्रम		०	०	०	०	०	०	०	०
	देरी पसल सुधार	संख्या	३	७५०	०	०	३	७५०	०	०
	मासु पसल सुधार	संख्या	२	३००	२	३००	२	३००	२	३००
६	स्थलगत तालिम तथा गोष्ठि कार्यक्रम	पटक	०	०	०	०	०	०	०	०
	मासु प्रशोधन सम्बन्धित तालिम (७ दिने)	पटक	१	५००	०	०	१	५००	०	०
	दूध प्रशोधन सम्बन्धित तालिम (७ दिने)	पटक	१	५००	०	०	१	५००	०	०
	असल अभ्यास / जैविक सुरक्षा सम्बन्धित तालिम (३ दिने)	पटक	१	२००	०	०	१	२००	०	०
	मूल्य श्रृंखलामा संलग्न सबै कृषक व्यवसायीलाई सचेतना गोष्ठि	पटक	१	१००	१	१००	१	१००	१	१००
७	अन्य विशेष कार्यक्रम		०	०	०	०	०	०	०	०
	जलवायु परिवर्तन अनुकूलन सचेतना गोष्ठि	संख्या	०	०	१	५०	०	०	१	५०
	बर्षे पानी संकलन तथा व्यवस्थापन	संख्या	०	०	१	१०००	०	०	१	१०००
	मेडिकल ल्याबोटरी टेक्नोलोजिष्ट वा तालिम प्राप्त ल्याबोटरी असिस्टेन्ट	जना	०	०	१					
	नगरपालिकाको स्थायी दरवन्दिका लागि तलब भत्ता	जना	७	०	०	०	०	०	०	०
८	महिला, दलित, भूमिहिनका लागि कार्यक्रम		०	०	०	०	०	०	०	०
	भूमिहिनलाई गैर कृषि क्षेत्रमा संलग्न गराउने	जना	१०	६००	१०	६००	१०	६००	१०	६००
	कूल रकम			२९५०		२०५०		२९५०		२०५०

कार्यक्रम वडा ८

कार्यक्रम		बर्ष १		बर्ष २		बर्ष ३		बर्ष ४	
	इकाई	संख्या /परिमाण	अनुमानित बजेट रु ००० मा	परिमाण	अनुमानित बजेट रु ००० मा	संख्या	अनुमानित बजेट रु ००० मा	संख्या	अनुमानित बजेट रु ००० मा
नश्ल सुधार कार्यक्रम									
७५ प्र. श. जर्सी गाई खरीद	संख्या	0	0	0	0	200	30000	0	0
भैसीपालन तथा प्रवर्धन	संख्या	0	0	0	0	0	0	0	0
उन्नत बाखा खरीद	संख्या	0	0	0	0	200	2000	0	0
बोएर बोका खरीद अनुदान	संख्या	0	0	0	0	5	200	0	0
कृ.ग. व्यवस्थापन तथा संचालन	संख्या	500	100	500	100	500	100	500	100
दुवानी अनुदान रु ३००० प्रति गाई		0	0	0	0	200	600	0	0
पशु अहारा उत्पादन तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम									
हिउदे घाँसको मूल बीउ खरीद	रोपनी	40	60	0	0	0	0	0	0
साइलो पिट निर्माण		0	0	0	0	1	100	0	0
साइलेज उत्पादन (टन)	रोपनी	0	0	20	10	800		0	0
पशु पहिचान	संख्या	0	0	0	0	200	40	0	0
मिनरल ब्लक वितरण (अनुदानमा)	संख्या	1000	300	0	0	0	0	0	0
पशु स्वास्थ्य कार्यक्रम									
प्राथमिक उपचार सेवा		200	40	200	40	200	40	200	40
खोप सेवा	संख्या	800	40	800	40	800	40	800	40
परजीवि नियन्त्रण सेवा		800	80	800	80	800	80	800	80
प्राविधिकको व्यवस्था		1	390	1	390	1	390	1	390
विशिष्ट पशु चिकित्सा सेवा (करारमा)	संख्या	1	120	1	120	1	120	1	120
भेटेरिनरी औषधी पसल व्यवस्थापन		1	50	0	0	1	50	0	0
ग्रामिण पशु स्वास्थ्य कार्यकर्ता व्यवस्थापन	जना	12	12	12	12	12	12	12	12
फार्म व्यवस्थापन कार्यक्रम									
गोठ तथा भकारो सुधार कार्यक्रम	जना	20	800	20	800	0	0	0	0
बाखाको खोर निर्माण	संख्या	1	50	0	0	0	0	0	0

चाफ कटर वितरण (अनुदानमा)	संख्या	5	100	5	100	0	0	0	0
मिक्रो मृशिन खरीद		0	0	0	0	5	500	5	500
पशु पहिचान		0	0	0	0	200	40	0	0
पशु बजार व्यवस्थापन कार्यक्रम		0	0	0	0			0	0
मिल्क एनालाइजर र कम्प्युटर खरीद तथा वितरण		0	0	0	0	1	200	0	0
मिल्क क्यान खरीद तथा वितरण	संख्या	5	500	5	500	0	0	0	0
चिलिड भ्याट खरीद	संख्या	0	0	0	0	1	1000	0	0
स्थलगत तालिम तथा गोष्ठि कार्यक्रम		0	0	0	0	0	0	0	0
स्थलगत गाई पालन तालिम (३ दिने)	संख्या	0	0	0	0	1	200		
सफा दूध उत्पादन तालिम (३ दिने)	संख्या	1	300	0	0	1	300	0	0
असल अभ्यास / जैविक सुरक्षा सम्बन्धित तालिम (३ दिने)	संख्या	1	200	0	0	1	200	0	0
हेसाइलेज प्रविधि हस्तान्तरण तालिम (३ दिने)	संख्या	0	0	0	0	1	300	0	0
समूह परिचालन तथा फार्म व्यवस्थापन तालिम (३ दिने)	संख्या	0	0	0	0	1	200	1	200
सफा मासु उत्पादन तालिम (३ दिने)	संख्या	0	0	0	0	0	0	1	300
अन्य विशेष कार्यक्रम		0	0	0	0	0	0	0	0
जलवायु परिवर्तन अनुकूलन सचेतना गोष्ठि		0	0	0	0	0	0	1	50
बर्घे पानी संकलन तथा व्यवस्थापन (बडा छ)		0	0	0	0		0	1	1000
कंप्याक्टेड ग्राभेल रोड निर्माण/मर्मत		0	0	0	0			0	0
महिला, दलित, भूमिहिनका लागि कार्यक्रम		1	200	1	200		0	0	0
समुहमा उन्नत बाखा खरीद (५ वटा / कृषक) अनुदानमा	संख्या	0	0	0	0	100	700	0	0
बोएर बोका खरीद	संख्या	2	80	0	0	0	0	0	0
हिउदे घाँस उत्पादन (रोपनी)	रोपनी	20	20	20	20	0	0	0	0
बाखाको खोर निर्माण	संख्या	0	0	0	0	20	140		
प्राथमिक उपचार सेवा	पटक	100	10	100	10	100	10	100	10
खोप सेवा		100	10	100	10	100	10	100	10
परजीवि नियन्त्रण सेवा	पटक	100	30	100	30	100	30	100	30
स्थलगत बाखा पालन तालिम (३ दिने)		1	200	1	200	1	200	1	200
सफा मासु उत्पादन तालिम (३ दिने	संख्या	0	0	0	0	1	300	0	0
भूमिहिनलाई गैर कृषि क्षेत्रमा संलग्न गराउने	जवान	2	120	2	120	0	0	0	0
कूल रकम			3812		2782		6102		2982

कार्यक्रम वडा ९

सि नं	कार्यक्रम	इकाई	बर्ष १		बर्ष २		बर्ष ३		बर्ष ४	
			संख्या / परिमाण	अनुमानित बजेट रु ००० मा	परिमाण	अनुमानित बजेट रु ००० मा	संख्या	अनुमानित बजेट रु ००० मा	संख्या	अनुमानित बजेट रु ००० मा
१	नश्ल सुधार कार्यक्रम									
	७५ प्र श जर्सी गाई खरीद	संख्या	0	0	0	0	200	30000	0	0
	भैसीपालन तथा प्रवर्धन	संख्या	0	0	0	0	0	0	0	0
	उन्नत बाखा खरीद	संख्या	0	0	0	0	200	2000	0	0
	बोएर बोका खरीद अनुदान	संख्या	0	0	0	0	5	200	0	0
	कृ.ग. व्यवस्थापन तथा संचालन	संख्या	500	100	500	100	500	100	500	100
	दुवानी अनुदान रु ३००० प्रति गाई		0	0	0	0	200	600	0	0
२	पशु अहारा उत्पादन तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम	संख्या	0	0	0	0	0	0	0	0
	हिउदे घाँसको मूल बीउ खरीद	रोपनी	40	60	0	0	0	0	0	0
	साइलो पिट निर्माण		0	0	0	0	1	100	0	0
	साइलेज उत्पादन (टन)	रोपनी	0	0	20	10	800		0	0
	हिउदे घाँस उत्पादन तथा बिक्री वितरण(रोपनी) (वडा नं ९ मा)	रोपनी	30	45	15	22	0	0	0	0
३	पशु स्वास्थ्य कार्यक्रम		0	0	0	0	0	0	0	0
	प्राथमिक उपचार सेवा		200	40	200	40	200	40	200	40
	खोप सेवा	संख्या	800	40	800	40	800	40	800	40
	परजीवि नियन्त्रण सेवा		800	80	800	80	800	80	800	80
	प्राविधिकको व्यवस्था		1	390	1	390	1	390	1	390
	विशिष्ट पशु चिकित्सा सेवा (करारमा)	संख्या	1	120	1	120	1	120	1	120
	भेटेरिनरी औषधी पसल व्यवस्थापन		1	50	0	0	1	50	0	0
	ग्रामिण पशु स्वास्थ्य कार्यकर्ता व्यवस्थापन	जना	12	12	12	12	12	12	12	12
४	फार्म व्यवस्थापन कार्यक्रम		0	0	0	0	0	0	0	0
	गोठ तथा भकारो सुधार कार्यक्रम	जना	20	800	20	800	0	0	0	0
	बाखाको खोर निर्माण	संख्या	1	50	0	0	0	0	0	0
	चाफ कटर वितरण (अनुदानमा)	संख्या	5	100	5	100	0	0	0	0

	पशु विमा व्यवस्थापन		0	0	0	0	0	0	0	0
	मिकिङ्ग मृशिन खरीद		0	0	0	0	5	500	5	500
	पशु पहिचान		0	0	0	0	200	40	0	0
५	पशु बजार व्यवस्थापन कार्यक्रम		0	0	0	0			0	0
	मिल्क एनालाइजर र कम्प्युटर खरीद तथा वितरण		0	0	0	0	1	200	0	0
	मिल्क क्यान खरीद तथा वितरण	संख्या	5	500	5	500	0	0	0	0
	चिलिड भ्याट खरीद	संख्या					1	1000	0	0
	बधशाला निर्माण तथा व्यवस्थापन	संख्या							2	10000
६	स्थलगत तालिम तथा गोष्ठि कार्यक्रम		0	0	0	0	0	0	0	0
	स्थलगत गाई पालन तालिम (३ दिने)	संख्या	0	0	0	0	1	200		
	सफा दूध उत्पादन तालिम (३ दिने)	संख्या	1	250	0	0	1	200	0	0
	असल अभ्यास / जैविक सुरक्षा सम्बन्धित तालिम (३ दिने)	संख्या	1	200	0	0	1	200	0	0
	हे साइलेज प्रविधि हस्तान्तरण तालिम (३ दिने)	संख्या	0	0	0	0	1	300	0	0
	समूह परिचालन तथा फार्म व्यवस्थापन तालिम (३ दिने)	संख्या	0	0	0	0	1	200	1	200
	सफा मासु उत्पादन तालिम (३ दिने)	संख्या	0	0	0	0	0	0	1	200
७	अन्य विशेष कार्यक्रम		0	0	0	0	0	0	0	0
	जलवायु परिवर्तन अनुकूलन सचेतना गोष्ठि		0	0	0	0	0	0	1	50
	गौशाला निर्माण गरी तिनीहरूको व्यवस्थापन	संख्या	0	0	0	0		0	0	0
	कंप्याक्टेड ग्रामेल रोड निर्माण/मर्मत		0	0	0	0			0	0
८	महिला, दलित, भूमिहिनका लागि कार्यक्रम		1	200	1	200		0	0	0
	समुहमा उन्नत बाखा खरीद (५ वटा /कृषक) अनुदानमा	संख्या	0	0	0	0	100	700	0	0
	बोएर बोका खरीद	संख्या	2	80	0	0	0	0	0	0
	हिउदे घाँस उत्पादन (रोपनी)	रोपनी	20	20	20	20	0	0	0	0
	बाखाको खोर निर्माण	संख्या	0	0	0	0	20	140		
	प्राथमिक उपचार सेवा	पटक	100	10	100	10	100	10	100	10
	खोप सेवा		100	10	100	10	100	10	100	10
	परजीवि नियन्त्रण सेवा	पटक	100	30	100	30	100	30	100	30
	स्थलगत बाखा पालन तालिम (३ दिने)		1	200	1	200	1	200	1	200
	सफा मासु उत्पादन तालिम (३ दिने	संख्या	0	0	0	0	1	200	0	0
	भूमिहिनलाई गैर कृषि क्षेत्रमा संलग्न गराउने	ज्वान	2	120	2	120	0	0	0	0
	कूल रकम			3507			2804		5502	
										11982

कार्यक्रम वडा नं १०

सि नं	कार्यक्रम		बर्ष १		बर्ष २		बर्ष ३		बर्ष ४	
		इकाई	संख्या /परिमाण	अनुमानित बजेट रु ००० मा	परिमाण	अनुमानित बजेट रु ००० मा	संख्या	अनुमानित बजेट रु ००० मा	संख्या	अनुमानित बजेट रु ००० मा
१	नश्ल सुधार कार्यक्रम									
	७५ प्र श जर्सी गाई खरीद	संख्या	0	0	0	0	200	30000	0	0
	कृ.ग. व्यवस्थापन तथा संचालन	संख्या	500	100	500	100	500	100	500	100
	दुवानी अनुदान रु ३००० प्रति गाई		0	0	0	0	200	600	0	0
२	पशु अहारा उत्पादन तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम	संख्या	0	0	0	0	0	0	0	0
	हिउदे घाँसको मूल बीउ खरीद	रोपनी	40	60	0	0	0	0	0	0
	साइलो पिट निर्माण		0	0	0	0	1	100	0	0
	साइलेज उत्पादन (टन)	रोपनी	0	0	20	10	800		0	0
३	पशु स्वास्थ्य कार्यक्रम		0	0	0	0	0	0	0	0
	प्राथमिक उपचार सेवा		200	40	200	40	200	40	200	40
	खोप सेवा	संख्या	800	40	800	40	800	40	800	40
	परजीवि नियन्त्रण सेवा		800	80	800	80	800	80	800	80
	प्राविधिकको व्यवस्था		1	390	1	390	1	390	1	390
	विशिष्ट पशु चिकित्सा सेवा (करारमा)	संख्या	1	120	1	120	1	120	1	120
	भेटेरिनरी औषधी पसल व्यवस्थापन		1	50	0	0	1	50	0	0
	ग्रामिण पशु स्वस्थ्य कार्यकर्ता व्यवस्थापन	जना	12	12	12	12	12	12	12	12
४	फार्म व्यवस्थापन कार्यक्रम		0	0	0	0	0	0	0	0
	गोठ तथा भकारो सुधार कार्यक्रम	जना	20	800	20	800	0	0	0	0
	बाखाको खोर निर्माण	संख्या	1	50	0	0	0	0	0	0
	चाफ कटर वितरण (अनुदानमा)	संख्या	5	100	5	100	0	0	0	0
	पशु विमा व्यवस्थापन		0	0	0	0	0	0	0	0
	मिकिङ् मशिन खरीद		0	0	0	0	5	500	5	500
	पशु पहिचान		0	0	0	0	200	40	0	0

५	पशु बजार व्यवस्थापन कार्यक्रम		0	0	0	0		0	0
	मिल्क एनालाइजर र कम्प्युटर खरीद तथा वितरण		0	0	0	0	1	200	0
	मिल्क क्यान खरीद तथा वितरण	संख्या	5	500	5	500	0	0	0
	बाखा/खसी/स्था. कुखुरा संकलन केन्द्र निर्माण तथा संचालन		1	1000	0	0	0	0	0
६	स्थलगत तालिम तथा गोष्ठि कार्यक्रम		0	0	0	0	0	0	0
	स्थलगत गाई पालन तालिम (३ दिने)	संख्या	0	0	0	0	1	200	
	सफा दूध उत्पादन तालिम (३ दिने)	संख्या	1	250	0	0	1	200	0
	असल अभ्यास / जैविक सुरक्षा सम्बन्धित तालिम (३ दिने)	संख्या	1	200	0	0	1	200	0
	हे साइलेज प्रविधि हस्तान्तरण तालिम (३ दिने)	संख्या	0	0	0	0	1	300	0
	समूह परिचालन तथा फार्म व्यवस्थापन तालिम (३ दिने)	संख्या	0	0	0	0	1	200	1
	सफा मासु उत्पादन तालिम (३ दिने)	संख्या	0	0	0	0	0	0	1
७	अन्य विशेष कार्यक्रम		0	0	0	0	0	0	0
	जलवायु परिवर्तन अनुकूलन सचेतना गोष्ठि		0	0	0	0	0	0	1
	कुलो/ पानी व्यवस्थापन (बडा १० मा)	पटक	1	1000	0	0		0	1
	कप्याकटेड ग्राहेल रोड निर्माण/ मर्मत		0	0	0	0		0	0
८	महिला, दलित, भूमिहिनका लागि कार्यक्रम		1	200	1	200		0	0
	समुहमा उन्नत बाखा खरीद (५ वटा / कृषक) अनुदानमा	संख्या	0	0	0	0	100	700	0
	बोएर बोका खरीद	संख्या	2	80	0	0	0	0	0
	हिउदे घाँस उत्पादन (रोपनी)	रोपनी	20	20	20	20	0	0	0
	बाखाको खोर निर्माण	संख्या	0	0	0	0	20	140	
	प्राथमिक उपचार सेवा	पटक	100	10	100	10	100	10	100
	खोप सेवा		100	10	100	10	100	10	100
	परजीवि नियन्त्रण सेवा	पटक	100	30	100	30	100	30	100
	स्थलगत बाखा पालन तालिम (३ दिने)		1	200	1	200	1	200	1
	दूध प्रशोधन सम्बन्धित तालिम (७दिने)		0	0		0	0	0	0
	सफा मासु उत्पादन तालिम (३ दिने)	संख्या	0	0	0	0	1	200	0
	भूमिहिनलाई गैर कृषि क्षेत्रमा संलग्न गराउने	जवान	2	120	2	120	0	0	0
	कूल रकम			5462		2782		5502	
									2982

कार्यक्रम वडा नं ११

सि नं	कार्यक्रम	इकाई	बर्ष १		बर्ष २		बर्ष ३		बर्ष ४	
			संख्या /परिमाण	अनुमानित बजेट रु ००० मा	परिमाण	अनुमानित बजेट रु ००० मा	संख्या	अनुमानित बजेट रु ००० मा	संख्या	अनुमानित बजेट रु ००० मा
१	नश्ल सुधार कार्यक्रम									
	७५ प्र श जर्सी गाई खरीद / भैसीपालन तथा प्रवर्धन	संख्या	0	0	0	0	200	30000	0	0
	कृ.ग. व्यवस्थापन तथा संचालन	संख्या	500	100	500	100	500	100	500	100
	दुवानी अनुदान रु३००० प्रति गाई /भैसी		0	0	0	0	200	600	0	0
२	पशु अहारा उत्पादन तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम	संख्या	0	0	0	0	0	0	0	0
	हिउदे घाँसको मूल बीउ खरीद	रोपनी	40	60	0	0	0	0	0	0
	बर्षे घाँस उत्पादन (रोपनी)	रोपनी	20	10	20	10	0	0	0	0
	हे उत्पादन (टन)		0	0	0	0	0	0	0	0
	साइलो पिट निर्माण परीक्षण		0	0	0	0	1	100	0	0
	साइलेज उत्पादन (टन)	रोपनी	0	0	20	10	800		0	0
३	पशु स्वास्थ्य कार्यक्रम		0	0	0	0	0	0	0	0
	प्राथमिक उपचार सेवा		200	40	200	40	200	40	200	40
	खोप सेवा	संख्या	800	40	800	40	800	40	800	40
	परजीवि नियन्त्रण सेवा		800	80	800	80	800	80	800	80
	प्राविधिकको व्यवस्था		1	390	1	390	1	390	1	390
	विशिष्ट पशु चिकित्सा सेवा (करारमा)	संख्या	1	120	1	120	1	120	1	120
	ग्रामिण पशु स्वस्थ्य कार्यकर्ता व्यवस्थापन	जना	12	12	12	12	12	12	12	12
४	फार्म व्यवस्थापन कार्यक्रम		0	0	0	0	0	0	0	0
	गोठ तथा भकारो सुधार कार्यक्रम	जना	20	800	20	800	0	0	0	0
	बाखाको खोर निर्माण	संख्या	1	50	0	0	0	0	0	0
	चाफ कटर बितरण (अनुदानमा)	संख्या	5	100	5	100	0	0	0	0
	पशु विमा व्यवस्थापन		0	0	0	0	0	0	0	0
	मिकिङ्ग मृशिन खरीद		0	0	0	0	5	500	5	500
	पशु पहिचान		0	0	0	0	200	40	0	0

५	पशु बजार व्यवस्थापन कार्यक्रम		0	0	0	0		0	0
	मिल्क एनालाइजर र कम्प्युटर खरीद तथा वितरण		0	0	0	0	1	200	0
	मिल्क क्यान खरीद तथा वितरण	संख्या	5	500	5	500	0	0	0
	डेरी उद्योग स्थापना		0	0	0	0	1	500	
	चिलिड भ्याट खरीद	संख्या	0	0	0	0	1	1000	0
६	स्थलगत तालिम तथा गोष्ठि कार्यक्रम		0	0	0	0	0	0	0
	स्थलगत गाई पालन तालिम (३ दिने)	संख्या	0	0	0	0	1	200	
	सफा दूध उत्पादन तालिम (३ दिने)	संख्या	1	250	0	0	1	200	0
	असल अभ्यास / जैविक सुरक्षा सम्बन्धित तालिम (३ दिने)	संख्या	1	200	0	0	1	200	0
	हे साइलेज प्रविधि हस्तान्तरण तालिम (३ दिने)	संख्या	0	0	0	0	1	300	0
	समूह परिचालन तथा फार्म व्यवस्थापन तालिम (३ दिने)	संख्या	0	0	0	0	1	200	1
७	अन्य विशेष कार्यक्रम		0	0	0	0	0	0	0
	जलवायु परिवर्तन अनुकूलन सचेतना गोष्ठि		0	0	0	0	0	0	1
	बर्षे पानी संकलन तथा व्यवस्थापन परीषण (वडा ८)		0	0	1	1000		0	0
	कंप्याक्टेड ग्रामेल रोड निर्माण/ मर्मत		0	0	0	0		0	0
८	महिला, दलित, भूमिहिनका लागि कार्यक्रम		1	200	1	200		0	0
	समुहमा उन्नत बाखा खरीद (५ वटा / कृषक) अनुदानमा	संख्या	0	0	0	0	100	700	0
	बोएर बोका खरीद	संख्या	2	80	0	0	0	0	0
	हिउदे घाँस उत्पादन (रोपनी)	रोपनी	20	20	20	20	0	0	0
	बाखाको खोर निर्माण	संख्या	0	0	0	0	20	140	
	प्राथमिक उपचार सेवा	पटक	100	10	100	10	100	10	100
	खोप सेवा		100	10	100	10	100	10	100
	परजीवि नियन्त्रण सेवा	पटक	100	30	100	30	100	30	100
	स्थलगत बाखा पालन तालिम (३ दिने)		1	200	1	200	1	200	1
	सफा मासु उत्पादन तालिम (३ दिने	संख्या	0	0	0	0	1	300	0
	भूमिहिनलाई गैर कृषि क्षेत्रमा संलग्न गराउने	जवान	2	120	2	120	0	0	0
	कूल रकम			3422		3792		6212	
									1782

कार्यक्रम वडा नं १२

सि नं	कार्यक्रम	इकाई	वर्ष १		वर्ष २		वर्ष ३		वर्ष ४	
			संख्या /परिमाण	अनुमानित बजेट रु ००० मा	परिमाण	अनुमानित बजेट रु ००० मा	संख्या	अनुमानित बजेट रु ००० मा	संख्या	अनुमानित बजेट रु ००० मा
१	नश्ल सुधार कार्यक्रम									
	७५ प्र श जर्सी गाई खरीद / भैसीपालन तथा प्रवर्धन	संख्या	0	0	0	0	200	30000	0	0
	कृ.ग. व्यवस्थापन तथा संचालन	संख्या	500	100	500	100	500	100	500	100
	दुवानी अनुदान रु३००० प्रति गाई / भैसी		0	0	0	0	200	600	0	0
२	पशु अहारा उत्पादन तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम	संख्या	0	0	0	0	0	0	0	0
	हिउदे घाँसको मूल बीउ खरीद	रोपनी	40	60	0	0	0	0	0	0
	बर्षे घाँस उत्पादन (रोपनी)	रोपनी	20	10	20	10	0	0	0	0
३	पशु स्वास्थ्य कार्यक्रम		0	0	0	0	0	0	0	0
	प्राथमिक उपचार सेवा		200	40	200	40	200	40	200	40
	खोप सेवा	संख्या	800	40	800	40	800	40	800	40
	परजीवि नियन्त्रण सेवा		800	80	800	80	800	80	800	80
	प्राविधिको व्यवस्था		1	390	1	390	1	390	1	390
	विशिष्ट पशु चिकित्सा सेवा (करारमा)	संख्या	1	120	1	120	1	120	1	120
	ग्रामिण पशु स्वस्थ्य कार्यकर्ता व्यवस्थापन	जना	12	12	12	12	12	12	12	12
४	फार्म व्यवस्थापन कार्यक्रम		0	0	0	0	0	0	0	0
	गोठ तथा भकारो सुधार कार्यक्रम	जना	20	800	20	800	0	0	0	0
	बाखाको खोर निर्माण	संख्या		50	0	0	0	0	0	0
	चाफ कटर बितरण (अनुदानमा)	संख्या	5	100	5	100	0	0	0	0
	पशु विमा व्यवस्थापन		0	0	0	0	0	0	0	0
	मिर्किङ्ग मृशिन खरीद		0	0	0	0	5	500	5	500
	पशु पहिचान		0	0	0	0	200	40	0	0
५	पशु बजार व्यवस्थापन कार्यक्रम		0	0	0	0	0	0	0	0
	मिल्क एनालाइजर र कम्प्युटर खरीद तथा बितरण		0	0	0	0	1	200	0	0
	मिल्क क्यान खरीद तथा बितरण	संख्या	50	500	50	500	0	0	0	0
	चिलिङ्ग भ्याट खरीद	संख्या					1	1000		

	ढोड, चोकर, सुकेको घाँसको ब्लक उद्योग (वडा नं ८,९,१० र १२ को बीच पर्नेगरी वडा नं १२ मा)	संख्या	०	०	०	०	१	२०००		०
६	स्थलगत तालिम तथा गोष्ठि कार्यक्रम		०	०	०	०	०	०	०	०
	स्थलगत गाई पालन तालिम (३ दिने)	संख्या	०	०	०	०	१	२००		
	सफा दूध उत्पादन तालिम (३ दिने)	संख्या	१	२५०	०	०	१	२००	०	०
	असल अभ्यास / जैविक सुरक्षा सम्बन्धित तालिम (३ दिने)	संख्या	१	२००	०	०	१	२००	०	०
	हे साइलेज प्रविधि हस्तान्तरण तालिम (३ दिने)	संख्या	०	०	०	०	१	३००	०	०
	समूह परिचालन तथा फार्म व्यवस्थापन तालिम (३ दिने)	संख्या	०	०	०	०	१	२००	१	२००
७	अन्य विशेष कार्यक्रम		०	०	०	०	०	०	०	०
	जलवायु परिवर्तन अनुकूलन सचेतना गोष्ठि		०	०	०	०	०	०	१	५०
	बर्षे पानी संकलन तथा व्यवस्थापन परीषण (वडा १२)		०	०	१	१०००	०	०	०	०
	कंप्याक्टेड ग्रामेल रोड निर्माण/मर्मत		०	०	०	०	०	०	०	०
८	महिला, दलित, भूमिहिनका लागि कार्यक्रम		१	२००	१	२००	०	०	०	०
	समुहमा उन्नत बाखा खरीद (५ वटा /कृपक) अनुदानमा	संख्या	०	०	०	०	१००	७००	०	०
	बोएर बोका खरीद	संख्या	२	८०	०	०	०	०	०	०
	हिउदे घाँस उत्पादन (रोपनी)	रोपनी	२०	२०	२०	२०	०	०	०	०
	बाखाको खोर निर्माण	संख्या	०	०	०	०	२०	१४०		
	प्राथमिक उपचार सेवा	पटक	१००	१०	१००	१०	१००	१०	१००	१०
	खोप सेवा		१००	१०	१००	१०	१००	१०	१००	१०
	परजीवि नियन्त्रण सेवा	पटक	१००	३०	१००	३०	१००	३०	१००	३०
	स्थलगत बाखा पालन तालिम (३ दिने)		१	२००	१	२००	१	२००	१	२००
	सफा मासु उत्पादन तालिम (३ दिने)	संख्या	०	०	०	०	१	२००	०	०
	भूमिहिनलाई गैर कृषि क्षेत्रमा संलग्न गराउने	जवान	२	१२०	२	१२०	०	०	०	०
	कूल रकम			३४२२		३७८२		७५१२		१७८२

अनुसूचि 15: लक्षित समुह छलफलका सहभागीहरु र प्रमुख सूचना दाताको विवरण
Participation in FGD and KIS

Ward No	Farmers and entrepreneurs	Key informants	Number present
1	31	Ward chairman	12
2	21	Technicians	4
3	17	Cooperatives	12
4	19	Milk Cooperatives	2
5	33	Agrovet shop	3
6	17	Others / Staff	4
7	16	Vet Hospital and SMS Center Chief	1
8	26	Vet Hospital and SMS Center officers	3
9	13	Agri. Dev. And Knowledge Center Chief	1
10	12		0
11	22	Total	42
12	35		
Total	262		

अनुसूचि 16: पशु सेवा कार्यक्रम संचालनको लागि मौजुदा जनशक्तिको विवरण

a. Technical HR at Vet Hospital and Livestock Service SMS Center, 2018

S.N.	Designation	Present allocation of posts No.	Additional posts , No.
1	Class II Officer	1	
2	Vet Officer	1	
3	Livestock Officer	1	
4	Animal Health tech	1	
5	Livestock Tech	1	
6	Astt. AH Tech	1	
7	Astt. Live. Tech	1	
8	Radiologist	0	1
9	MLT or Lab Technologist	0	1
10	Vet. Gyanecologist , M.V. Sc. Gynaecology	0	1
	Total	7	3

Source: Vet Hospital and Livestock Service SMS Center, 2018

b. Veterinary human resource at Dhilikhel Municipality

S.N.	Designation	No
1	Class III Officer	1
2	Animal Health tech	1
3	Office Assistant	1

c. Veterinary human resource

Ward No	VAHW	Inseminator	Vet JTA
1	1	2	1
2	2	2	1
3	2	2	0
4	1	0	0
5	1	0	0
6	0	0	0
7	0	0	0
8	2	2	0
9	2	0	0
10	1	1	1
11	2	1	1
12	1	0	0
Total	15	10	4

Source: Vet Hospital and Livestick Service SMS Center, 2018

अनुसूचि 17M धुलिखेल न.पा.को वडाहरूमा रहेको पशु पालनको विवारण

Ward No	Cattle / Buffalo			Goat			Pig			No. of Poultry farm		Livestock farm
	No. of cattle/buffalo	HH raising dairy animals	HH raised C/B for sale	No. of goats	HH	Avr. No. of goats/House	No. of pigs	HH	Avr. No. of pig / house	Commercial	Semi commercial	
1	550	220	0	3400	550	six 6.50	22	1	22	0	30	4 dairy farm; 110 goat farms having 20-25 / HH; 1 pig farm
2	800	500	1	2100	500	Five	18	10	Two	8	11	0
3	600	300	15	800	200	4	20	8	Two-three	0	5	0
4	625	597	0	1062	425	2.5	50	5	10	15	102	7 dairy farms, 2 large poultry farms
5	578	45	0	20	6		90	4		0	4 to 5	Duck and pig pocket of Vet Hospital
6	105	35	0	50	13	3 to 4	30	2	15	0	0	2 cow farms
7	123	112	0	35	6	6 to 7	1`1	1	11	0	0	1 pig farm
8	2000	670	0	5000	904	5	10	2	5	1	15	8 cow farms; 2 pig farms
9	2820	1038	0	3200	800	4 to 5	100	1	100	0	21	1 comm pig farm
10	322	250	15	1577	315	5	7	1	7	1	20 of 500	Have 1 fish farm, 1 cow farm
11	976	545	0	1585	600	1.5	15	51	4	0	1 of semi and less than 1000 = 15 farms	Large cow farm 1 with 300 cows
12	1320	660	0	2112	528	4	0	0	0	0	5 Small farms only	
Total	10819	4972		20941	4847		362	86		25	230	

Source: Field survey. Figures are in round figure

अनुसूचि 18: धुलिखेल न. पा. अन्तर्गतको भेटरनरी अस्पतालले राखेको पशु फार्महरूको विवरण

Ward No	Cow/ Buffalo farm	Goat farm	Pig farm	Poultry	Hatchery
1	9	0	1	0	0
2	9	0	1	1	0
3	2	0	0	1	0
4	4	0	2	0	2
5	2	0	1	1	0
6	2	0	0	0	0
7	1	0	2	1	0
8	8	0	2	1	0
9	4	1	0	1	0
10	4	0	0	1	0
11	9	2	0	1	0
12	5	1	1	5	0
Total	59	4	10	13	2

Source: Vet Hospital and Livestock Service SMS Center, 2018

अनुसूचि १९: स्थलगत सर्वेक्षण वाट प्राप्त पशुजन्य उत्पादन र बजारीकरणको अनुमानित विवरण

Ward No	Priority commodity			Livestock Farmer's Group		Avr. Milk sale /day in Litre	Avr. Milk sale / day / HH in Litre	No. of Milk collection center (Major) 0	Avr. Milk collection /day	Milk sold to	Avr. Goat popu. and sold /yr	No. of broiler sold /lot	No. of eggs sold /day
	I	II	III	Male	Female								
1	Goat	Poultry	Cattle	0	0	1,980	9	2	1980	Coope	3400/1750	1500	0
2	Cow	Goat		0	0	5,000	6	4	5000	Coope/DDC	2000/ 900	0	1000
3	Cow/Buffalo	Goat	Poultry	0	0	1,800	6	3	1800	Locally	800/250	0	0
4	Cow	Poultry	Goat	0	0	2,600	6	1	0	Locally	1250/ 800	1000	0
5	Cow	Poultry	Sheep/goat	0	0	240	6	1	0	Locally	22/10	1500	0
6	Cow	Pig	Goat		0	150	5	1	150	Collection center	52/ 16	0	0
7	0	0	0	0	0	-	-	1	0	0	40/0 by 6 HH	0	0
8	Cow	Goat	Poultry	0	0	6,000	7	2	6000	Collection center	4500/ 1830	8000	0
9	Cow/Buffalo	Local poultry	0	0	0	6,200	6	2	6200	Collection center	3500/ 1600	4000	0
10	Cow	Goat	0	1 Mixed (Sharada Devi Hariyali FG)	0	1,250	5	1	1250	Collection center	1570/ 630	1500	0
11	Cow	Goat	Local poultry	0	0	4,000	6	2	4000	Coop. /CC	2480/ 2000	300 LC/day	0
12	Cow/Buffalo	Goat	Poultry	0	0	3,564	6	1	3564	Collection center	1780/ 1056	2000	0
Total						32,784		21					

अनुसूचि 20: धुलिखेल न.पा. वाट प्राप्त पशुजन्य उत्पादनको विवरण

Ward No.	Milk MT /yr)	Meat MT/ yr.	Eggs Thou/yr	Remarks
1	1100	20	5	
2	1753	30	7	
3	1300	35	4	
4	300	30	1610	
5	50	35	3	
6	40	250	5	
7	50	300	3	
8	1200	30	4	
9	1400	30	3	
10	440	20	3	
11	800	30	4	
12	1300	40	5	
Total	9733	850	1656	

Source: Vet Hospital and Livestock Service SMS Center, Dhulikhel. 2018

अनुसूचि 21: धुलिखेल न.पा. मा रहेको एग्रोभेट, डेरी, दुध संकलन केन्द्र र मासु पसल को विवरण

Ward No	Major market	No. of agrovet	Vet drugs	Seeds,pesticides and equipments available	No. of Dairy shop	Chilling center	No. of Meat shop	Slaughtering of buffalo / day	Poultry meat shop
1	Banepa, KTM	0	0	0	-	0	1		1
2	Banepa, KTM	2	Yes	No	1	2	1		0
3	Banepa, KTM	1	Yes	No	2	0	1		
4	Banepa, KTM	0	0	0	1	0	2 G		
5	Banepa, KTM	0	0	0	1	0	3 G		
6	Dhulikhel	1	0	0	1	0	3 Buff		
7	0	1	Yes	Yes	3	0	4	5	
8	Dhulikhel, Banepa, KTM	0	0	0	2	0	1	0	4
9	Dhulikhel, KTM (by Coop)	1 (by Coop)	Yes	Yes	2	1	1	0	3
10	Middleman	1	Yes	0	1	0	1	0	1
11	Kathmandu	0	0	0	1	2	1	0	1
12	Panauti, Dhulikhel and Kathmandu	3	Yes	Yes	1	1	1	0	1
Total					16	6	20		

Goat = G Buffalo = B

Source: Field survey. Figures are in round figure

अनुसूचि 22: छलफलवाट निस्कीएका समस्याहरुको समाधानको विवरण

Ward No	Safe animal production practice	Way to solve problems
1	Used vaccines in poultry but not in other animals	Regular use of vaccine in all animals
	Do not know about biosecurity measures	Training and awareness program
	Do not know about the techniques of protecting animals from the effects of climate change and resilience	Training and awareness program
	No shed and manure management practice	Soft loan/ grant, training
	Do not know about the techniques of safe milk and meat production, collection, storage and transportation	Specific short-term training
2	Know about biosecurity measures but not applied	Application of recommended measures by all farmers, entrepreneurs
	Do not know about the techniques of protecting animals from the effects of climate change and resilience	Training and awareness program
	Know about shed and manure management practice, but not applied	Application of recommended measures by all farmers
	Do not know about the techniques of safe milk and meat production, collection, storage and transportation	Soft loan/ grant to procure quality equipments, training for quality production and diversification of milk and meat ; use of new technology
	Not working in group	Working in group/ cooperative
3	Do not know about biosecurity measures	Training and awareness program on Biosecurity measures and its applicagtion
	Do not know about group mobilization and development	Training on group dynamics and development
	Scarce human resource to apply safty measures	Availability of suitable equipments required for livestock production, collection, and storage
	Do not know about new technologies	Training on new technologies
4	Know about biosecurity measures but not applied fully by all farmers	Application of recommended measures by all farmers
	Do not know about the techniques of protecting animals from the effects of climate change and resilience	Training and awareness program on climate change and adoption
5	Know about biosecurity measures but not applied fully by all farmers	Application of recommended measures by all farmers
	Do not know about the techniques of protecting animals from the effects of climate change and resilience	Training and awareness program on climate change and adoption for poultry

6	Know about biosecurity measures but not applied	Need soft loan and Training on biosecurity and safe production in value chain
	Do not know about the techniques of protecting animals from the effects of climate change and resilience	Training and awareness program on climate change and adoption
7	Not interested in livestock farming	0
8	Do not know about biosecurity measures	Training and awareness program on biosecurity ; and M and E by the government; Separate milk collection chain and price for biosecure products
	Do not know about the techniques of protecting animals from the effects of climate change and resilience	Training and awareness program,
9	Know about biosecurity measures but not applied fully by all farmers	Application of recommended measures by all farmers; Training to all stakeholders on manure management
	Do not know about the techniques of protecting animals from the effects of climate change and resilience	Training and awareness program on climate change and adoption
10	Do not know about biosecurity measures	Training and awareness program on biosecurity ; and M and E by the government; Separate milk collection chain and price for biosecure products
	Do not know about the techniques of protecting animals from the effects of climate change and resilience	Training and awareness program on climate change and adoption; manure management
11	Know about biosecurity measures but not applied fully by all farmers	Application of recommended measures by all farmers; Training to all stakeholders on manure management
	Do not know about the techniques of protecting animals from the effects of climate change and resilience	Training and awareness program on climate change and adoption
12	Do not know about biosecurity measures	Training and awareness program on biosecurity ; and M and E by the government; Separate milk collection chain and price for biosecure products
	Do not know about the techniques of protecting animals from the effects of climate change and resilience	Training and awareness program on climate change and adoption; manure management

Source: Field survey

अनुसूचि 23: महिला भुमिहिन र दलित समुदायलाई लक्षित कार्यक्रम

Ward No	Priority programs for women	Priority programs for landless farmers and dalit	Only forage production in cultivated land for selling
1	a. Goat farming b. Poultry farming	Poultry keeping Goat farming	Not possible
2	a. Dairy cattle farming b. Goat farming	Land in lease and keeping of small animals	Not possible
3	a. Goat farming b. Poultry farming	Poultry keeping Goat farming	Not possible
4	a. Poultry farming b. Goat farming	Land in lease and keeping of small animals Poultry	Possible as some farmers are interested
5	Poultry farming	Poultry farming	Not possible
6	a. Goat farming b. Poultry farming c. Insurance d. Soft loan	Land in lease and keeping of small animals Training Awareness program Subsidy in goat procurement	Not possible
7	Not interested in farming	Land in lease and keeping of small animals	Not possible
8	Forage Goat farming	Contract farming Subsidy for forage and poultry farming	Not possible
9	a. Based on capacity b. Specific Training on production, collection and storage for commercialization	Contract farming Subsidy for goat or poultry farming	Possible in some areas
		Species specific training on animal husbandry	
		Land in lease to keep small animals	
10	a. Goat farming b. Cow farming	Goat farming Poultry keeping	Not possible
		Land in lease to keep small animals	
11	Cow farming or goat farming based on geography	Land in lease to keep small animals	Not possible
		Species specific training	
		Market management	
12	a. Cow farming b. Goat farming	Poultry keeping Training on poultry keeping	Not possible
		Specific Training on commercial production, collection and storage	

Source: Field survey

अनुसूचि 24: वडा नं. १ को मुख्य समस्या, समाधान र अनुदानको प्रतिशत

S.N	Major problems	Effort made to solve	% Share of the stakeholder in the total cost	% Share of the government in the total cost
1	Unavailability of productive /improved goat breeds and Jersey cross cows	Contacted to DLSO and other districts	100	Development of resource centers of Boer and Jersey cross cattle and provide soft loan
2	Failure of artificial insemination	Used vet technicians to treat and conduct AI	25	75 for experienced technicians
3	Unavailability of Cattle feed	Requested to the feed companies; use of local feed ingredients e.g. maize, bran, cake	25	75 (for maize, soya production in block)
4	Outbreak of FMD, mastitis, Liver fluke diseases in majority of cattle and buffalo; Farmers not interested in vaccination	Treated by vet technicians but not solved	100 for worms control, vaccination and treatment of diseases	100 for technical supports
5	Quality veterinary services. Costly service from Dhulikhel	Vet technicians hardly available. Experienced technicians from Dhulikhel are costly	0	100
6	Poor Shed and manure management	Not done due to lack of budget	50	50
7	Livestock insurance	A few farmers adopted due to un -availability of Insurance Company agents in time and many farmers do not know its provisions	25	75
8	Unavailability of vet drugs for ruminants	No well trained person in the ward to keep vet drugs	100	Soft loan from the government
9	Inadequate knowledge and skills on animal husbandry, biosecurity , quality livestock production and marketing	Tried to get training	25	75
10	Scarcity of of quality green grasses during winter	Some farmers tried to get quality seeds	75	25
11	Rough road	Requested to ward office for timely maintainance of road for all year round	25 (Labour)	75
12	Tax on livestock if moved to market	Complained to authority	0	100

Ward No :2 Major problems faced, effort made and programwise share in the total cost for

S.N	Major problems	Effort made to solve	% Share of the stakeholder in the total cost	% Share of the government in the total cost
1	Unavailability of 75% Jersey cross cows . Some farmers interested in HF cross cows and improved goats	Contacted to DLSO and other districts	100	Development of resource centers of 75% Jersey cross cattle and boer bucks and provide soft loan
2	Scarcity of water and land for forage production	Tried for oats ; requested to owner to provide fallow land in lease	25 for land tax if in leased and forage cultivation	75 for water harvesting
3	Unavailability of Cattle feed	Requested to the feed companies; use of local feed ingredients e.g. maize. Bran ,cake	25	75 (for maize, soya production in block)
4	Outbreak of FMD, mastitis, infertility and vaginal prolapse in LA; foot disease in goats	Treated by vet technicians but recurring every year/time	Treatment cost	100 for technical supports
5	Quality veterinary services. Costly service from Dhulikhel	Vet technicians available. Many farmers do not ask for such services	0	100
6	Poor Shed and manure management	Not done due to lack of budget	40	60
7	Livestock insurance not timely available and done on the basis of volume of loan	A few farmers adopted due to un - availability of Insurance Company agents in time and low insurance value fixed for costly animals	25	75
8	Unknown about hay and silage technology		75	25 for training
9	Inadequate knowledge and skills on animal husbandry, biosecurity , quality livestock production and marketing	Tried to get training	40	60
10	Rough road	Requested to ward office for timely maintainance of road for all year round	40	60
11	Inadequate milk collection centers	Requested to authority to solve	40	60
12	Problems in marketing of goats . Selling in a cheaper price	Collected by middle men in cheap price ; could do nothing. But need a collection center	40	60

Ward No :3 Major problems faced, effort made and programwise share in the total cost for

S.N	Major problems	Effort made to solve	% Share of the stakeholder in the total cost	% Share of the government in the total cost
1	Unavailability of Jersey cross cows and quality breed of goat	Contacted to DLSO and other districts	100	Development of resource centers of jersey cross cattle and quality goat; and provide soft loan
2	Scarcity of water and land for forage production for winter	Tried for oats	25 for forage cultivation	75 for water harvesting
3	Feed very costly. Need to produce locally	Not tried	25	75 (for maize, soya production in block)
4	Outbreak of FMD, mastitis, infertility in cows	Treated by vet technicians but recurring every year/time	Treatment cost	100 for technical supports
5	Quality veterinary services. Costly service from Dhulikhel	Vet doctor not available.	40	60
6	Poor Shed and manure management	Not done due to lack of budget	40	60
7	Livestock insurance	A few farmers adopted due to un - availability of Insurance Company agents in time and low insurance value fixed for costly animals	25	75
8	Unknown about hay and silage technology		75	25 for training
9	Inadequate knowledge and skills on animal husbandry, biosecurity , quality livestock production and marketing	Tried to get training	40	60
10	Rough road	Requested to ward office for timely maintainance of road for all year round	40	60
11	Real farmers not identified	Requested to DLSO to provide grant/loan to the real farmers	10	90

Ward No :4 Major problems faced, effort made and programwise share in the total cost for

S.N	Major problems	Effort made to solve	% Share of the stakeholder in the total cost	% Share of the government in the total cost
1	Unavailability of Jersey cross cows . Unavailability of improved goat breed	Contacted to DLSO and other districts	100	Development of resource centers of jersey cross cattle and boer buck ; and provide soft loan
2	Inadequate water availability and land for forage production for winter	Tried for oats by some farmers	50 for forage cultivation	50 for water harvesting
3	Feed very costly and of low quality	Complained but no improvement, feed prepared locally	25	75 (for maize, soya production in block)
4	Outbreak of FMD, mastitis, infertility in cows	Treated by vet technicians but recurring every year/time	Treatment cost	100 for technical supports and disease control
5	Quality veterinary services. Costly service from dhulikhel . Services not found in time	Vet doctor not available.	50	50
6	Poor Shed and manure management	Not done due to lack of budget	50	50
7	Livestock insurance	A few farmers adopted due to un - availability of Insurance Company agents in time	25	75
8	Unknown about hay and silage technology		50	50 for training
9	Inadequate knowledge and skills on animal husbandry, biosecurity , quality livestock production and marketing	Tried to get training	50	50
10	Unproductive animals on road	Not done	50	50

Ward No :5 Major problems faced, effort made and programwise share in the total cost for

S.N	Major problems	Effort made to solve	% Share of the stakeholder in the total cost	% Share of the government in the total cost
1	Costly chicks and no quality breed cows	Contacted to DLSO and other farms	100	Provide soft loan
2	Inadequate water availability and land for forage production for winter for sheep/ goat		30 for forage cultivation	80 for water harvesting
3	Feed very costly and of low quality	Complained but no improvement	25	75 (for maize, soya production in block)
4	Outbreak of FMD, mastitis in cows	Treated by vet technicians but recurring every year/time	Treatment cost	100 for technical supports and disease control
5	Quality veterinary services. Costly vet Services	Generally Vet technician available.	30	70
6	Poor Shed and manure management	Not done due to lack of budget	30	70
7	Unknown about hay and silage technology		30	70 for training
8	Inadequate knowledge and skills on animal husbandry, biosecurity , quality livestock production and marketing	Tried to get training	50	50
9	Rate of milk low			

Ward No : 6 Major problems faced, effort made and programwise share in the total cost for

S.N	Major problems	Effort made to solve	% Share of the stakeholder in the total cost	% Share of the government in the total cost
1	Unavailability of Jersey cross cows	Contacted to DLSO and other districts	100	Development of resource centers of jersey cross cattle and provide soft loan
2	Scarcity of water and land for forage production		25	75 for water harvesting
3	Outbreak of FMD, mastitis in cattle	Treated by vet technicians but recurring every year/time	Treatment cost	100 for technical supports
4	Poor Shed and manure management	Not done due to lack of budget	50	50
5	Costly Vet service	DLSO Vet technicians not available.	50	50
6	Livestock insurance	A few farmers adopted due to un - availability of Insurance Company agents in time and low insurance value fixed for costly animals; and done on the basis of volume of loan	25	75
7	Unknown about hay and silage technology		75	25 for training
8	Inadequate knowledge and skills on animal husbandry, biosecurity , quality livestock production and marketing	Tried to get training	50	50
9	Very dirty slaughtering place, no slaughterhouse	Tried to convince to keep clean but not found effective		50
10	No improved goat available		50	50 + soft loan

Ward No : 7 Major problems faced, effort made and programwise share in the total cost for

S.N	Major problems	Effort made to solve	% Share of the stakeholder in the total cost	% Share of the government in the total cost
1	only 6HHs have goats , 2 HHs have cattle and some farmers have kept back yard poultry	Not interested in livestock, but interested in other business	Not applicable	Not applicable

Ward No :8 Major problems faced, effort made and programwise share in the total cost for

S.N	Major problems	Effort made to solve	% Share of the stakeholder in the total cost	% Share of the government in the total cost
1	Unavailability of 75% Jersey cross cows and pure Murrha buffalo. Improved breed of goat not available	Contacted to DLSO and other districts	100	Identification of resource centers of 75% jersey cross cattle and Murrha buffalo by the government and provide soft loan. Provide improved bucks for breeding
2	Scarcity of water and land for forage production	Tried for oats ; requested to owner to provide fallow land in lease	25 for land tax if in leased and forage cultivation	75 for water harvesting
3	Unavailability of Cattle feed and used home made feed	Local feed ingredients used e.g. maize, bran	25	75 (subsidy for maize, soya production in block)
4	Outbreak of FMD, mastitis, infertility and milk fever in cattle and buffalo	Treated by vet technicians but recurring every year/time	Treatment cost	100 for technical supports
5	Quality veterinary services. Costly service from dhulikhel	Vet technicians available on fees	25	75
6	Poor Shed and manure management	Not done due to lack of budget	25	75
7	Livestock insurance	A few farmers adopted due to un - availability of Insurance Company agents in time and low insurance value fixed for costly animals; and done on the basis of volume of loan	25	75
8	Unknown about hay and silage technology		75	25 for training

9	Inadequate knowledge and skills on animal husbandry, biosecurity , quality livestock production and marketing	Tried to get training	25	75
10	Rough road	Requested to ward office for timely maintainance of road for all year round	40	60
11	Problems in marketing of goats	Collected by middle men in cheap price ; could do nothing. But need a collection center	40 for collection center development	60

Ward No : 9 Major problems faced, effort made and programwise share in the total cost for

S.N	Major problems	Effort made to solve	% Share of the stakeholder in the total cost	% Share of the government in the total cost
1	Unavailability of 75% Jersey cross cows and pure Murrha buffalo (now 8 -14 L /Jersey cross cow)	Contacted to DLSO and other districts	100	Identification of resource centers of 75 % Jersey cross cattle and Murrha buffalo by the government and provide soft loan
2	Scarcity of water and land for forage production	Tried for oats ; requested to owner to provide fallow land in lease but not given by owners	25 for land tax if in leased and forage cultivation	75 for water harvesting and deep boring
3	Unavailability of cattle feed and used home made feed	Local feed ingredients used e.g. maize, bran, cake	25	75 (subsidy for maize, soya production in block)
4	Outbreak of FMD, mastitis, infertility and milk fever in cattle and buffalo	Treated by vet technicians but recurring every year/time	Treatment cost	100 for technical supports
5	Quality veterinary services. Very Costly service (Rs 500 -1000/case fee)	VAHW available on fees	50	50
6	Poor Shed and manure management	Not done due to lack of budget	50	50
7	Livestock insurance	A few farmers have insured their stocks. Majority have interest, but environment is not favourable	25	75
8	Unknown about hay and silage technology	Not tried	50	50 for training

9	Inadequate knowledge and skills on animal husbandry, biosecurity , quality livestock production and marketing	Tried to get training	50	50
10	Rough road	Requested to ward office for timely maintainance of road for all year round	50	50
11	Problems in marketing of goats and need a collection center	Collected by middle men in cheap price ; can do nothing	50 for collection center development	50
12	No person ready to cultivate forage for sale	Not tried. But some persons are found interested	50	50

Ward No : 10 Major problems faced, effort made and programwise share in the total cost for

S.N	Major problems	Effort made to solve	% Share of the stakeholder in the total cost	% Share of the government in the total cost
1	Unavailability of 75% Jersey cross cows. Have only local cows .Same condition for goat breeds	Contacted to DLSO and other districts	100	Identification of resource centers of 75 % Jersey cross cattle and Boer buck and provide soft loan
2	Inadequate water supply ,but has source and land for forage production	Tried for oats ; requested to owner to provide fallow land in lease but not given by owners	25 for land- tax if in leased and forage cultivation	75 for water harvesting and deep boring
3	Unavailability of Cattle feed; and used home made feed	Local feed ingredients used e.g. maize, bran	50	50 (subsidy for maize, soya production in block)
4	Outbreak of FMD,HS,BQ, mastitis, Ephemoral fever, infertility and milk fever in cattle and PPR	Vaccinated against diseases; Treated by vet technicians but recurring every year	Treatment cost	100 for technical supports
5	Quality veterinary services. Very Costly service (Rs 500 - 1000/case fee)	VAHW available on fees. Vet doctor not available	50	50 (ask for vet service in ward)

6	Poor Shed and manure management	Not done due to lack of budget	50	50
7	Livestock insurance	A few farmers have insured their stocks. Majority famers do not know the importance of insurance	50	50 for training and awareness
8	Unknown about hay and silage technology	Not tried	50	50 for training
9	Inadequate knowledge and skills on animal husbandry, biosecurity , quality livestock production and marketing	Tried to get training	50	50
10	Rough road	Requested to ward office for timely maintainance of road for all year round	50	50
11	Problems in marketing of goats	Collected by middle men in cheap price ; could do nothing. But need a collection center	50 for collection center development	50 for both collection center development and transportation
12	No person ready to cultivate forage for sale	Not tried. No one s interested	25	75 (if some one interested to do this)
13	Market price controlled by middleman	No body tried to carry out this	50	50 ((transportation cost. if some one interested to do this)

Ward No : 11 Major problems faced, effort made and programwise share in the total cost for

S.N	Major problems	Effort made to solve	% Share of the stakeholder in the total cost	% Share of the government in the total cost
1	Unavailability of 75% Jersey cross cows. Have only local cows (Now have some HF X cows). Same condition for goat breeds	Contacted to DLSO and other districts	100	Identification of resource centers of 75 % Jersey cross cattle and boer buck and provide soft loan
2	Good water source but no irrigation facilities; has no adequate land for forage production	Requested to owner to provide fallow land in lease but not given by owners	25 for land tax if in leased and forage cultivation	75 for water harvesting or water management and irrigation facilities
3	Unavailability of cattle feed; and used home made feed (bran, cake, maize)	Local feed ingredients used e.g. maize, bran, cake	50	50 (subsidy for maize, soya production in block)
4	Outbreak of brucellosis, FMD,HS,BQ, mastitis, Ephemoral fever, infertility, uterine prolapse and milk fever in cattle and PPR	Vaccinated against diseases; Treated by vet technicians but recurring every year	Treatment and vaccination cost	100 for technical supports
5	Quality veterinary services. Very Costly service (Rs 500 -1000/case fee)	VAHW available on fees. Vet doctor not available	Treatment and vaccination cost	100 (ask for vet service in ward)
6	Poor Shed and manure management	Not done due to lack of budget	50	50
7	Livestock insurance	A few farmers have insured their stocks. Majority famers do not know the importance of insurance	50	50 for training and awareness
8	Unknown about hay and silage technology	Not tried	50	50 for training
9	Inadequate knowledge and skills on animal husbandry, biosecurity , quality livestock production and marketing	Tried to get training	50	50
10	Rough road maximum	Requested to ward office for timely maintainance of road for all year round	50	50
11	Problems in marketing of goats and local poultry	Collected by middle men in cheap price ; could do nothing. But need a collection center and transportation facility	50 for collection center development	50 for both collection center development
12	One person ready to cultivate forage for sale but not started	Not tried. No one s interested	25	75 (if some one interested to do this)
13	Market price controlled by middleman	No body tried to carry out this	50	50 ((transportation cost. if some one interested to do this)

Ward No : 12 Major problems faced, effort made and programwise share in the total cost for

S.N	Major problems	Effort made to solve	% Share of the stakeholder in the total cost	% Share of the government in the total cost
1	Unavailability of 75% Jersey cross cows. Have some Jersey X cows. Same condition for goat breeds	Contacted to DLSO and other districts	100	Identification of resource centers of 75 % Jersey cross cattle and boer buck and provide soft loan
2	Scarce water source but no irrigation facilities; has no adequate land for forage production		25 for land tax if land in leased for forage cultivation	75 for water harvesting or water management and irrigation facilities
3	Unavailability of cattle feed; and used home made feed (bran, cake, maize)	Local feed ingredients used e.g. maize, bran, cake	50	50 (subsidy for maize, soya production in block)
4	Outbreak of FMD,HS,BQ, mastitis, infertility and milk fever in cattle and PPR	Vaccinated against diseases; Treated by vet technicians but recurring every year	Treatment and vaccination cost	100 for technical supports
5	Quality veterinary services. Very Costly service (Rs 500 -1000/case fee)	VAHW available on fees. Vet doctor not available	Treatment and vaccination cost	100 (ask for vet service in ward)
6	Poor Shed and manure management	Not done due to lack of budget	50	50
7	Livestock insurance	Adopted by majority of people ,but problem encountered in some places	50	50 for training and awareness
8	Unknown about hay and silage technology	Not tried	50	50 for training
9	Inadequate knowledge and skills on animal husbandry, biosecurity , quality livestock production and marketing	Tried to get training	50	50
10	Rough road	Requested to ward office for timely maintainance of road for all year round	50	50
11	Problems in marketing of goats and local poultry	Collected by middlemen in cheap price ; could do nothing. But need a collection center and transportation facility	50 for collection center development	50 for both collection center development
12	Market price controlled by middle man	No body tried to carry out this	50	50 (transportation cost. if some one interested to do this)

Source: Field survey

अनुसूचि 25: धुलिखेल न. पा.मा रहेका दुध सहकारीहरुको विवरण

S.N.	Ward No.	Name of Milk Production cooperatives	Address	No.
1	1	Deorali Milk Production Cooperatives	Devitar 1	1
2	1	Milan Milk Production Cooperatives	Devitar 7	1
3	1	Mitinichhap	Devitar 2	1
4	2	Deurali rali Milk Production Cooperatives	Raviopi 1	1
5	2	Seti Devi Milk Production Cooperatives	Raviopi 2	1
6	8	Bhairab sthan Milk Production Cooperatives	Kavre 2	1
7	8	Janasewa Milk Production Cooperatives	Kavre 4	1
8	9	Rampur Milk Production Cooperatives	Kavre 1	1
9	9	Kishan Milan Milk Production Cooperatives	Kavre 7	1
10	9	Panityanki Milk Production Cooperatives	Kavre 2	1
11	9	Siddhi Binayak Milk Production Cooperatives	Badalgaun 6	1
12	9	Kashikhanda Milk Production Cooperatives	Fulbari 6	1
13	10	Sharada Devi Milk Production Cooperatives	Sharada Batase 4	1
14	10	Adyuit Milk Production Cooperatives	Sharada Batase 5	1
15	10	Jansahayog Milk Production Cooperatives	Sharada Batase 8	1
16	11	Kali Devi Milk Production Cooperatives	Patle khet 5	1
17	11	Visworupa Milk Production Cooperatives	Patle khet 5	1
18	11	Pathak Besi Milk Production Cooperatives		1
19	12	Harihar Milk Production Cooperatives	Shankhu 4	1
		TOTAL		19

Source: Field survey and Veterinary Hospital and Livestock Service SMS Centre, 2018

अनुसूचि 26: चार वर्षमा हुन सक्ने आंकलित दुधको वृद्धि दरको विवरण

Ward No	No. of cattle/buffalo	Avr. Milk sale / day/HH in Litre	Growth rate 4%	Growth rate 4%	Growth rate 22%	Growth rate
			Y 1	Y 2	Y 3	Y4
1	550	9	9.36	9.38	12	12
2	800	6	6.24	9.38	12	12
3	600	6	6.24	9.38	12	12
4	625	6	6.24	9.38	12	12
5	578	6	6.24	9.38	12	12
6	105	5	6.24	9.38	12	12
7	123	-	-	9.38	12	12
8	2000	7	7.3	9.38	12	12
9	2820	6	6.24	9.38	12	12
10	322	5	5.25	9.38	12	12
11		6	6.24	9.38	12	12
12	1320	6	6.24	9.38	12	12
Avr		6.09				12

अनुसूचि 27M छलफलका कममा भेटीएका विभिन्न संस्थाका प्रतिनिधिहरुको विवरण

1. Sabita Lamsal 9843420572, Secretary, Ward No - 6
2. Laxmi Pariyar 9843620544, JTA, Rabiopi
3. Dr Narayan Bahadur Shrestha , Vet Hospital Chief, 9754203032
4. Mr. Raj kumar Humagain, Livestock Officer, Veterinary Hospital and SMS Center, Dhulikhel
5. Mr. Uday Prasad Sapkota, Vet. Technician, Veterinary Hospital and SMS Center, Dhulikhel
6. Mr. Ratna Adhikary, Vet. Technician, Veterinary Hospital and SMS Center, Dhulikhel
7. Dhulikhel Meat Shop. Mr. XXXXX Contact No. 9841006048
8. Mrs. Buddha Laxmi Khadgi, Sabin Fresh Meat Shop, Dhulikhel - 6
9. Ms. Sita Khadgi, Contact No. 9841495335. Bhimeswor Fresh Meat, Dhulikhel - 7
10. Mr. Ananda Pokhrel , Vet JTA.Agro-Ver Concern,Dhulikhel - 3
11. Mr. Harihar Adhikari, Vet JTA.Agro-Ver Concern,Dhulikhel - 3 ((Owner))
12. Mr. Bidur jangham, Contact No. 9841257485/ 01490015. Bidur Veterinary Concern, Dhulikhel - 7
13. Mr. Madhav Pokharel, Contact No. 9841431413, Kishan Agro- Veterinary, Dhulikhel - 7
14. Mr. Sukhen Koju, Contact No. 9841105632. Feed Ingredient supplier, Dhulikhel - 3
15. Mr. Shambhu Raj Ghimire, Dairy Farmer. Contact No. 9849191086.Dhulikhel - 3
16. Mr. ivinda Tiwari, Chandeshwori Dairy Farm, 9840261251, Dhulikhel - 6
17. Mr. Shatrubhuj Timilsina. Contact no. Setidevi Milk Cooperatives, Rabiopi - Ward No .-2
18. Mr.Shiva Koirala. Contact No. 9841109082.. Deurali Milk Cooperative , Rabiopi - Ward No .-2

अनुसूचि 28M पशु क्षेत्रको लक्षित समुह छलफल र प्रमुख सूचना दाताको लागि तयार
गरीएको प्रश्नावली

Dhulikhel Municipality, Ward No.:

Date:

I. FOCUS GROUP DISCUSSION

A. FGD for Farmers

1. General information:

- a. Total No. of population in ward:
- b. Total House hold (HH):
- c. Tentative No. of Janajati:
- d. Tentative No. of Dalit:
- e. Number of landless HH:
- f. Other caste HH:
- g. Tentative No. of cattle / buffalo in your ward:
- h. Number of cross bred cattle:
- i. Number of HH raising cattle /buffalo for milk:
- j. Raising cattle / buffalo for sales:
- k. Average amount of milk sold by each HH every day (Lit):
- l. Tentative No. of goat in your ward:
- m. Number of HH raising goats:
- n. Average goats per HH:
- o. No. of pig raising household (HH)
- p. Total no. of pigs in ward:
- q. No of pigs per HH
- r. Tentative No. of commercial poultry farms/ semi -commercial poultry in your ward: back yard poultry :
- s. Land holding: Maxi. ropani. Minimum: ropani; :
- t. Forest areas: Plenty/ medium size/ small size
- u. Number of community forests in your ward:
- v. Source of water for animals, forage production and irrigation: Scarce, adequate/ inadequate
- w. Road facilities:
- x. Electricity facility:
- y. No. of agro-vets:
- z. No. of Livestock Farmer's group: **Male group:** **Women group:** **Mixedgroup**
- aa. No. of Milk Production Cooperatives in ward:

2. Technical information:

- a. What is priority commodity in your ward? Cattle/ Buffalo/Goat/ chicken/ pig/ fish/ others.....
- b. What are second priority livestock commodity in your area?

c. Production scale in ward:
Avr. Milk production/day:
Avr. Milk sales/day:
Avr. Goat sold per year:
Avr. Eggs / day.....
Avr. broiler chicken / Lot.....
Pigs production /6 months:
Pigs sold / 6 months:

d. Where do you sale your produces?

.....

e. What are five major problems/ issues to increase production and marketing?
i. Problems related to breed and breeding:
ii. Problems related to Feed , feedings, forage, fodders production:
iii. Problems related to animal health:
iv. Problems related to management:
v. Problems related to forage/ fodder:
vi. Livestock Insurance:
vii. Veterinary Services: Treatment, artificial insemination
viii Market and marketing (structure, collection, storage, pricing system, transportation and distribution/ outlets):

f. What did you do to solve these problems?

.....
.....

g. What will be your effort and share to solve above said problems if external support is provided to your community?

Task/ activities	Efforts made to solve problem	Share of stakeholder (in %)	Share from external source (in %)

h. How do you produce safe and climate resilient livestock products?

.....
.....

i. Do you know about biosecurity and risk management in the livestock and poultry farm?

.....

j. What type of program may be useful to landless and family with limited land?

.....

k. What type of programs will be suitable for females?

.....

l. Is anybody interest to cultivate green forage for selling purpose?

.....

m. From which place you get vet drugs, grass seeds, saplings and small equipments?

.....

n Cross cutting issues (if any?)

- Water smart practice? Rainwater harvesting/ private ponds/ Plastic ponds
- Energy smart (solar panel, labour, mechanization, etc):
- Future smart practice (insurance, weather forecast, etc):

o. One village one product?

.....

p. Non-farm activities for landless?

.....

q. Pricing system?

.....

r. Involvement of women/ dalit/ janajati in livestock production

.....

s. Any other points you want to add?

.....

t. Others

1. No. of milk collection centre:
2. No. of chilling centers:
3. No. live animal collection centre:
4. No. of slaughter place/ slaughterhouse:
5. No. of meat shops:
6. No. of dairy industry:
7. No. of dairy shops:

II. KEY INFORMANT SURVEY (KIS)

B. FOR TRADERS/ ENTREPRENEURS/ COOPERATIVES

NAME AND ADDRESS: _____ **STATUS /POST:** _____

1. Is there any collection centre/ Industry/ market place in your ward?

No. of milk collection centre:

No. of chilling centers:

No. live animal collection centre:

No. of slaughter place/ slaughterhouse:

No. of meat shops:

No. of dairy industry:

No. of dairy shops:

2. Collection scale in your ward: (any idea?)

Avr. milk collection /day: Rate per liter:

Avr. goat collection /day:

Avr. eggs collection /day:

Avr. broiler chicken / day.....

3. Market place: Local/ Dhulikhel/ Banepa / Kathmandu

4. Sales per day:

Avr. milk Sales /day:

Avr. goat Sales /day:

Avr. eggs Sales /day:

Avr. broiler chicken Sales / day.....

5. What are three major problems/ issues to increase production, collection and marketing?

.....

6. What did you do to solve these problems? If applicable

.....

7. What will be your effort and /share to solve above said problems if external support is provided to you?

Task/ activities	Efforts made by stakeholders to solve problem	Share of stakeholder (in %)	Share from external source (in %)

8. Cross cutting issues (if any?)

- Water smartpractice? Rainwater harvesting/ private ponds/ Plastic ponds
- Energy smart (solar panel, labour, mechanization, etc):
- Future smartpractice (insurance, weather forecast, etc):

9. One village one product?

10. Non- farm activities for land less?

11 Pricing system?

12. Is some point missed (if any?)

C. AGRO-VET SUPPLIERS:

1. When do you start your agrovet?
 2. Have you kept vet drugs and pesticides separately; and sold from different counter?
 3. Where do you buy vet drugs/ pesticides?
-
4. Is your supply of vet drugs/ pesticides sufficient to cope the demand?
-
5. What are your major problems to run agro-vet ?
-
6. What will be your effort and share to solve above said problems if external support is provided to you?

Task/ activities	Efforts made to solve problem	Share of stakeholder (in %)	Share from external source (in %)

7. Annual profit from this business?

8. Any other points you want to add?

D. FOR SERVICE PROVIDER AND POLITICAL BODIES

1. Have you any idea regarding the potentiality of livestock production and marketing in different wards of Dhulikhel Municipality?
-
2. What is the position of vet drugs/ grass seeds/ fertilizer supply in Dhulikhel Municipality for livestock production?
Sufficient/ insufficient/ lacking
3. What are the market places for livestock produces?
-
4. What are major problems in this municipality to increase livestock production and productivity?
 - Vet service/ Technical service:
 - Vet drug supply:
 - Animal breeds:
 - Animal feed and forage
 - Animal management including manure and urine management
 - Livestock marketing
 - Technical knowhow in stakeholders
 - Any other point?

5. How can above said problems be solved?

Task/ activities	Efforts made to solve problem	Share of stakeholder (in %)	Share from external source (in %)

6. Additional points (if any) ?

E. MIDDLEMAN/ TRANSPORTER

1. How do you collect livestock or livestock produces?

.....
2. What is the volume of produces? Adequate/ inadequate/ very small

3. Where do you sale the collected produces? Banepa/ Bhulikhel/ Kathmandu/

.....
4. What are the major problems faced?

.....
5. In your opinion, what should be done to solve above said problems?

.....
6. What will be your effort and share to solve above said problems if external support is provided to you?

Task/ activities	Efforts made to solve problem	Share of stakeholder (in %)	Share from external source (in %)

7. Any other points you want to add?

अनुसूचि 29: कृषि क्षेत्रको लक्षित समुह छलफल र प्रमुख सूचना दाताको लागि तयार गरीएको प्रश्नावली

Data collection through participatory approaches

1. Collection of data and information—primary and secondary

- **Background information of village**

- Total House hold (hh):
- Tentative No. of Janajati:
- Tentative No. of Dalit:
- Number of landless HH
- Other caste:
- Tentative area under vegetable cultivation :
- Number of HH under cereal production:
- Family income based on Agriculture Nrs.....per/year
- Categorizethemonthebasisofsourceoffincome
Primary (%)
Secondary (%)
Tertiary (%)

- **Informationonland,soil,irrigation—**

Type of soil

Maximum Land holding ropani minimumropani

Irrigation facility yes / No

If yes,

Major vegetable crops

1..... 2..... 3..... 4.....
5..... 6..... 7.....

Major cereal crop

1..... 2..... 3..... 4.....
5..... 6..... 7.....

Major farming/ cropping systems

.....
.....
.....
.....

2. Collectinformationonthefollowingforfutureanalysis:

- Problems in Agriculture production

.....
.....

Possible way outs that farmers feel relevant (Solutions)

.....
Are there any locally available resources and non chemical products used in agriculture?
.....

Generally you practice mono cropping or diversified cropping pattern?
.....

Addition/deletionofanyenterprise/commodity

.....
.....
.....

Due to influence of government policy, processing, storage, irrigation, communication, and other infrastructure facilities etc. leading to intensification and diversification of any farming system.
.....
.....

What could be the technological gaps in productivity and income from various commodities and enterprises under farming systems
.....

Which control measures do you prefer for the control of the insect pest?

IPM Organic Chemical

Why?
.....
.....

Area coverage by (%)

- a) Paddy
- b) Wheat
- c) Maize
- d) Vegetables
- e)
- f)

3. Availability of Inputs & technology (Yes / No)

If yes available on time / not available on time

4. Mechanization use (Yes / No)

If yes 1. No. of power tiller under government subsidy
 2. No. of power tiller purchased personally
 3. No. of HHs under MIT
 4.

5. Migration of people from the place to (Abroad/other cities of Nepal)

Reason behind migration

.....
.....

Availability of Human Labor for Agriculture (Yes / No)

If yes, available easily / Not available easily

Cost of Labor..... per/day

6. Commercialization in agriculture is necessary (Yes / No)

How can municipality help in commercialization?

.....
.....

Share of the municipality and the beneficiaries in adopting new climate smart technologies. (%)

Municipality Beneficiaries

अनुसूचि ३०: विज्ञहरुको कार्य विवरण

TOR of the expert was to:

- Facilitate consultation workshop organized by the Municipality
- Collect necessary primary information for strategy plan development from the groups/communities within the Municipality using PRA tools like FGDs and KIS) in coordination with Municipality authorities
- Collect secondary information required for strategy plan development from respective stakeholders including village, district, regional and national level GON agencies
- Prepare Climate Resilient Agriculture Strategic Plan Document of Dhulikhel Municipality aligning it with Agriculture Development Strategy Plan of Nepal government.
- Submit the draft to CEAPRED and Dhulikhel Municipality for comments and feedback
- Incorporate the Comments from CEAPRED, ICIMOD and Dhulikhel Municipality and submit the final strategy plan for approval by the Municipality.

Deliverables

- Facilitate the consultative workshop of stakeholders organized by the Municipality at Dhulikhel
- Action Plan for Strategic plan development including check list for FGD and KIS
- Preparing and sharing of 1st draft with CEAPRED for primary comments
- Sharing of 2nd draft report with Dhulikhe Municipality, CEAPRED and ICIMOD and presentation in the workshop for collection of comments/inputs for improvement in the report
- Submission of final Strategic Plan Document to CEAPRED in quadruplet after incorporating inputs from workshop.